

TÜSİAD

**1974
Yılıının
Sonbaharında
TÜRK
EKONOMİSİ**

Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

1974 YILININ SONBAHARINDA
TÜRK EKONOMİSİ

İSTANBUL

EKİM 1974

(Yayın No: TÜSİAD-T/74.10.6)

Cumhuriyet Caddesi, Dörtler Apt., 18/2 Elmadağ/Istanbul, Tel:46 24 12-40 12 05

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Türk Ekonomisinin dörder aylık aralarla değerlendirilmesi için bu çalışmaları yürütmektedir.

1974 yılının özelliği nedeniyle bu yıl için ek bir çalışmada yılın ilk yarı - sının değerlendirilmesi de yapılmıştır.

Bu çalışma ile birlikte şimdiye kadar yayınlananların sayısı üçü bulmuştur:

- 1974 Yılıının İlk Dört Ayında Türk Ekonomisi, 2 Mayıs 1974, 103 S.
- 1974 Yılıının İlk Yarısında Türk Ekonomisi, 1 Ağustos 1974, 106 S.
- 1974 Yılıının Sonbaharında Türk Ekonomisi, 21 Ekim 1974, 103 S.

Bu serinin müteakip çalışması tüm 1974 yılının değerlendirilmesine tahsis edilecektir.

2500 adet basılan bu çalışmalar esas itibariyle TÜSİAD üyeleri ve aboneleri için hazırlanmaktadır. Fakat çalışmalarda yer alan görüşlerin ve politika önerilerinin duyurulması amacıyla Hükümet Üyelerine, TBMM Üyelerine, Üniversite Öğretim Üyelerine, Kamu Kuruluşlarına, Meslekî Kuruluşlara, Özel Sektör Kuruluşları ve Basın-Yayın Organları ile istekte bulunanlara dağıtılmaktadır.

(21 Ekim 1974)

1974 YILININ SONBAHARINDA
TÜRK EKONOMİSİ

	Sayfa No.
ÖZET	1
EKONOMİDE TEMEL GELİŞMELER	5
SONBAHARDAKİ EKONOMİK GELİŞMELERE DAYALI POLİTİKA ÖNERİLERİ	7
BÖLÜM I	
ÜRETİM VE MİLLİ GELİR	15
Tablo 1- Sınai Üretim	19
BÖLÜM II	
YATIRIMLAR VE İNŞAAT	21
2- 1973 Yılı Özel Kesim İmalât Sanayii Sabit Sermaye Yatırım Eğilim Anketi Sonuçları	26
3- 1974 Yılı Özel Kesim İmalât Sanayii Sabit Sermaye Yatırım Eğilim Anketi Sonuçları	
BÖLÜM III	
PARA-BANKA-KREDİ	27
4- Emisyon Hacmini Belirleyen Faktörler	33
5- Emisyon Hacmi	34
6- Para Arzı	34
7- Bankalardaki Mevduat	35
8- Banka Kredileri	35
9- Banka Kredilerinin Dağılımı	36
10- Merkez Bankası Kredileri	36
11- Merkez Bankası Kredilerinin Dağılımı	37
BÖLÜM IV	
FİYATLAR ÜCRETLER	39
12- Eski Toptan Eşya Fiyatları Endeksi	46
13- Toptan Eşya Fiyat Endeksi	47
14- Ankara Geçinme Endeksi	47
15- İstanbul Geçinme Endeksi	47
16- Onbir İlde Tüketici Fiyatları Endeksi	48
17- Yatırım Deflatörleri	49
18- Toplam Yatırımlar Deflatörü	49
19- Dış Ticaret Hadleri	49
20- Dünya Ülkelerinde Tüketici Fiyatları Artışı	50
21- Londra Borsasında Bazı Temel Malların Fiyatları	50
22- Ortalama Günlük Ücretler	51
23- Altın Fiyatları	51

BÖLÜM V	
İSTİHDAM	52
Tablo 24- Tarım Dışı Sektörlerde İstihdam Gelişme Tahminleri	54
25- İşgücü Arzı-Talebi ve İşgücü Fazlası	54
26- İstihdam	54
BÖLÜM VI	
HİZMETLER	55
27- Protesto Edilen Senetler	56
28- Yeni Kurulan Şirketler	56
BÖLÜM VII	
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER	57
29- Dış Ekonomik İlişkiler	68
30- Mal İhracatı	69
31- Mal İthalatı	69
32- İhracat Fiyatlarındaki Gelişmeler	70
33- İthalat Fiyatlarındaki Gelişmeler	70
34- İşçi Gelirleri	71
35- Turizm ve Dış Seyahat	71
36- Rezerv Hareketlerini Etkileyen Faktörler	72
37- Altın Döviz Mevcudu	73
38- Altın ve Döviz Rezervi	73
39- Ödemeler Dengesi	74
BÖLÜM VIII	
KAMU MALİYESİ	75
40- Konsolide Bütçe Uygulaması	77
41- Genel Bütçe Gelirleri	77
BÖLÜM IX	
DÜNYA EKONOMİSİ	79
42- Ekonomist Dergisi Dünya Fiyatları Endeksi	91
43- Ekonomist Dergisi Dünya Fiyatları Endeksi	92
EK BÖLÜM	
FİYAT ENDEKSLERİ ÜZERİNE AÇIKLAMALAR	95
44- Yeni Toptan Eşya Fiyatları Endeksleri	100
45- Yeni Toptan Eşya Fiyatları Endeksleri	100
46- Toptan Eşya	101
47- Toptan Eşya	101
48- Harcama ve Gelir Gruplarına Göre Dağılım	102
49- İstanbul ve Ankara için Çeşitli Kuruluşların Geçinme Endekslerinde Ağırlıklar	102
50- İstanbul ve Ankara Geçinme Endeksleri	102
Yıllık Yüzde Artışları	
51- Geçinme Endeksleri	103

1974 YILININ SONBAHARINDA
TÜRK EKONOMİSİ

Özet

1. 1974 yılının "İkinci Dört Ayı"na ait göstergeler, tarımsal üretimin ilk iyimser tahminlerin biraz altında, sanai üretimin olumsuz bir düzeyde gerçekleşmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda Gayri Saffi Milli Hasıla büyüme hızı Temmuz ayı başında yapılan ilk tahminin (% 8.8) biraz altına % 8.5 dolayına inebilecektir.
2. Hava şartlarına bağlı olarak 1974 yılında normalin üzerinde bir tarım ürünü elde edilmesi ekonomi için bir şanstır. İyi tarım ürünü, sanayi kesimindeki duraklamanın da olumsuz etkisini bertaraf ederek Milli Gelirde program hedefinin üzerinde bir büyüme olanağını vermiş, öte yandan artan satın alma gücüne dayalı olarak tarımsal ürünlere karşı artan talebin belli ölçüde cevaplandırılabilmesine imkân sağlamıştır.
3. 1974 yılında kamu yatırım harcamalarının program hedeflerine göre çok düşük bir düzeyde gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. 1973 yılında kamu harcamaları % 74.0 oranında gerçekleşmiştir. Yılın geçmiş aylarındaki gelişmeler 1974 yılında bu oranın % 60'ı aşamayacağını göstermektedir.
4. Devlet Planlama Teşkilâtı 1974 yılında özel sektör yatırımları için çok iyimser tahminlerde bulunmaktadır. 1973 yılında özel kesimin gerçekleştirdiği sabit sermaye yatırımı toplamı 12.2 milyar lira, 1974 program hedefi 12.5 milyar lira olduğu halde, Devlet Planlama Teşkilâtının tahminlerine göre 1974 yılında özel kesim 20.7 milyar lira yatırım gerçekleştirecektir.
5. Bu iyimser tahmin yılın ilk dört ayındaki bekleyişleri yansıtan bir anket çalışmasına dayanmaktadır. Daha sonraki aylardaki gelişmeler, özellikle ithal edilen yatırım mallarının düşük olması, dokuz aylık dönemde banka kredilerindeki duraklama kuruluşların sermaye piyasasından fon toplama olanaklarının ortadan kalkması ve yatırım malları kullanımındaki gerileme gibi olumsuz göstergeler, özel kesimin 1974 yılında sabit sermaye yatırım harcamaları için 12-15 milyar lirayı aşacak tahminin gerçekçi olamayacağına işaret etmektedir.
6. İnşaat kesimindeki gerileme önemini sürdürmektedir. Ocak-Temmuz aylarını kapsayan dönemde tüm inşaat ruhsatlarında geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzölçümü olarak % 17.2 oranında bir gerileme vardır.
7. 1974 yılının ilk sekiz ayında emisyon % 33.4 oranında bir gelişme kaydederek 33.8 milyar liraya ulaşmıştır. Geçen yıl aynı dönemde emisyondaki büyüme % 7.1 oranında idi.
8. Para arzı Ağustos ayı sonu itibariyle 77.8 milyar liraya ulaşmıştır. Yılın ilk sekiz ayındaki artış % 10.7'dir. Geçen yılın aynı döneminde para arzı % 5.0 oranında artmıştı.
9. Bankalardaki mevduat üzerinde fiyat artışlarının olumsuz etkisi sürüp giderken Kıbrıs Barış Harekâtının getirdiği olağanüstü durumun etkisi buna eklenmiştir.

10. Ağustos ayı sonu itibariyle bankalardaki mevduat 1973 yılı sonundaki miktarın biraz altında, 79.8 milyar lira, banka kredileri ise yıl sonundaki rakamın % 3.1 oranında üzerinde 77.0 milyar liradır.
11. Yatırım mallarındaki, üretim maliyetlerindeki büyük artışa karşı 1974 yılının ilk sekiz ayında toplam banka kredilerinde kaydedilen artış 3 milyar lira dolayındadır.
12. Fiyat artışlarının tasarrufların değerlendirilmesi konusundaki tercihleri değiştirmesinin ve tahvillerdeki cari faiz oranları ile hisse senedi gelirlerinin cazibelerini kaybetmesinin etkisinde sermaye piyasasında duraklama devam etmektedir.
13. Vergiden muaf % 11 faizli Devlet tahvillerinin gelir açısından zaman açısından ve moral açıdan sahip olduğu avantajlara ve alternatif yatırım olanaklarının kıt bulunduğu bir dönemde halka arz edilmesine rağmen, bir aylık sürede 700 milyon liralık tahvil satılması sermaye piyasasındaki durgunluğu ortaya koyan önemli bir göstergedir.
14. Toptan eşya fiyatları endeksinin de Haziran ayında ortaya çıkan gerilemenin Temmuz ve Ağustos aylarında duraklama şekline dönüşerek sürüp gitmesi beklenmedik bir gelişmedir. Geçen yılın Ağustos ayından bu yana geçen oniki aylık sürede toptan eşya fiyatları % 29.6 oranında artmıştır. Bu oran geçen yılın aynı döneminde % 19.3 idi. Toptan eşya fiyatları endeksinde yıl başından Ağustos ayı sonuna kadarki süredeki artış geçen yıl % 13.4, bu yıl % 13.8 dir.
15. Toptan eşya fiyat endekslerinde Dünya fiyatları ile Türkiye fiyatları arasındaki farkın kapanma eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Dünya sanayi hammadde fiyatları endeksi Haziran ayından itibaren Türkiye fiyatlarının süratle altına inmiştir. Buna karşı Dünya Gıda Maddeleri Endeksi Türkiye fiyatları ile aradaki farkı korumaktadır.
16. Dünya fiyatları içinde Türkiye'yi en fazla ilgilendiren mallardan pamuk, demir ve sınai ham maddelerdeki düşmeye karşı ithalat gereği belirten tüketim maddelerinden hayvanî ve nebatî yağlar ile şeker fiyatlarındaki artış önem taşımaktadır.
17. 1974 yılı Temmuz ayı itibariyle yapılan tahminlere göre toplam işgücü arzı geçen yılın aynı dönemine göre % 2.3 oranında artarken işgücü talebindeki artış % 0.8 gibi düşük bir oranda kalmıştır.
18. İş ve İşçi Bulma Kurumu aylık verilerine göre, işe yerleştirilenler ve münhallerde geçen yıla oranla önemli farklılıklar olmamasına rağmen, ay sonu kayıtlı işsiz sayısında geçen yılın Temmuz ayına oranla % 114 bir artış görülmektedir.
19. Yılın önümüzdeki aylarında, tarım kesimindeki mevsimlik çalışma döneminin ve inşaat döneminin sona ermesinden sonra istihdam sorununun öneminin artacağı tahmin edilmektedir.
20. 1974 yılının ilk dokuz ayında ihracat geliri ve ithalat harcamalarında geçen yıla göre büyüme görülmektedir. Dış ticaret açığı 1.2 milyar dolara ulaşmıştır.
21. Ancak yapılan hesaplamalar 1973 yılının aynı dönemindeki fiyatlara göre ihraç ürünlerinde % 53.6, ithal mallarında % 61.2 oranında fiyat artışı olduğunu ortaya koymaktadır.

22. 1974 Fiyatlarının 1973 yılına dönüştürülmesi halinde 1974 yılının ilk dokuz ayındaki ihracatın geçen yıla göre % 20 nin üzerinde bir gerileme gösterdiği, ithalatın ise aynı miktar dolayında olduğu anlaşılmaktadır.
23. Ödemeler dengesinde, 1972 ve 1973 lerdeki olumlu gelişmelerden yavaş yavaş uzaklaşmakta olduğunu işaret eden göstergeler mevcuttur. İhracattaki olumsuz gelişmeye rağmen işçi döviz girişlerinin olumlu etkisinin sürmesi sayesinde döviz rezervlerimiz ulaştığı yüksek düzeyi korumaktadır.
24. Son ayların ihracat konusundaki en olumsuz gelişmesi pamuk için dünya fiyatlarının üzerinde bir taban fiyat uygulamasına gidilmesidir. Bu kısada dönemde ihracat için Hazinesinin büyük bir sübvansiyon yükü altına girmesini orta dönemde Türk Lirasının değerinin ayarlanmasını zorunlu kılabilir.

EKONOMİDE TEMEL GELİŞMELER

	1973	1974	Artış	
			1973 %	1974 %
MİLLİ GELİR (Temmuz 1974 Tahmini)				
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Milyar TL.)	135.2	147.4	3.9	8.9
Gayri Safi Milli Hisalı (Milyar TL.)	157.3	171.2	5.5	8.8
GSMH (Milyar TL.)				
Tarım	32.8	35.9	-10.7	9.7
Sanayi	31.9	35.2	12.8	10.1
Madencilik	2.2	2.8	4.3	22.5
İmalât Sanayii	27.7	29.9	13.8	7.9
Elektrik,Havagazı,Su	1.9	2.4	9.1	26.8
TARIMSAL ÜRETİM (Bin Ton)				
Buğday	10.000	11.800	- 9.0	18.0
Arpa	2.900	3.670	-22.2	26.6
Tütün	149	190	-14.0	27.5
Şeker Pancarı	5.095	6.610	-13.6	29.7
Pamuk	512	550	- 5.9	7.4
Fındık	250	240	31.5	- 4.0
SİNAİ ÜRETİM (Bin Ton)				
Elektrik (Haziran,Milyon Kwh)	5.871	6.392	11.5	8.9
Çimento (Haziran)	4.415	4.252	12.1	-3.7
Petrol Mahsulleri (Haziran)	6.025	6.156	24.7	2.2
Yerli Ham Petrol (Haziran)	1.634	1.664	- 1.3	1.9
Taş Kömürü (Haziran)	2.388	2.470	2.4	3.4
Net Hadde Mamul, (Mart)	289	299	10.5	3.4
Şeker (Şubat)	139	95	-21.5	-31.2
KAMU YATIRIM HARCAMALARI (Haziran,Milyon TL)	7.054	8.573	27.4	21.8
İNŞAAT RUHSATİYELERİ (Temmuz Bin M2)	14.179	12.571	22.3	-11.4
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER (Ocak-Ağustos)				
İthalât (Milyon \$)	1.277	2.219	32.8	73.7
İhracat (Milyon \$)	790	1.039	54.2	31.5
Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	- 486	-1.180	8.2	142.7
İşçi Gelirleri (Milyon \$)	793	979	65.8	23.4
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ (Milyon \$)	2.010	2.159	102.6	7.4
PARA-BANKA-KREDİ (Ocak-Ağustos,Milyar TL.)				
Emisyon Hacmı	23.0	33.8	14.9	33.4
Para Arzı	60.7	77.8	14.0	10.7
Bankalardaki Mevduat	67.7	79.7	7.6	- 0.9
Banka Kredileri	63.0	77.0	12.6	3.1
Merkez Bankası Kredileri	20.6	35.9	5.6	28.8
FİYATLAR (Ocak-Ağustos)				
Toptan Eşya Fiyatları Endeksi	240.4	312.3	13.4	13.8
Gıda Maddeleri Endeksi	224.4	300.9	12.9	14.5
Sanayi Ham Mad.ve Yarı Mam.E.	268.4	331.1	14.1	12.7
Ankara Geçinme Endeksi	243.8	281.4	9.2	8.1
İstanbul Geçinme Endeksi	244.1	306.4	8.9	14.1
İSTİHDAM (Bin Kişi)				
Ay Sonu İşsizler (Haziran)	40.3	86.6		
Yurt Dışına Gidenler (Ocak-Ağustos)	95.5	17.4		
Ortalama Günlük Ücretler (Mayıs) TL.	51.55	63.18		
BÜTÇE UYGULAMASI (Milyar TL.)				
Genel Bütçe Gelirleri (Mart-Temmuz)	23.8	29.3		
Vergi Gelirleri (Mart-Temmuz)	21.8	27.2		
Kamu Harcamaları (Mart-Haziran)	15.5	17.1		

SONBAHARDAKI
EKONOMİK GELİŞMELERE DAYALI
POLİTİKA ÖNERİLERİ

Temel Sorunlar

25. 1975'lere girerken Türk ekonomisinin en önemli sorunları şöylece sıralanabilir:
- i) Ekonomide tasarruf açığı önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.
  - ii) Fonların yetersizliğinden, fakat daha başka faktörlerin de etkisinde, kamu kesiminde ve özel kesimde yatırımlar düşmektedir.
  - iii) İstihdam sorununun önem kazanmakta olduğunu ortaya koyan ciddi işaretler mevcuttur.
  - iv) Fiyat artışları hızını sürdürmektedir.
  - v) Mal dengeleri bozulmuştur. Özellikle belli tüketim mallarındaki kıtlık büyük kütleyi etkilemektedir.
  - vi) İhracatta gerileme ciddiyet kazanmaktadır. Bu nedenle dış ticaret açığı süratle büyümektedir.

Temel Hedef

26. Önümüzdeki dönemde Türk ekonomisinin kısa ve orta vadeli hedefleri:
- i) 1975 Kışının alt ve orta gelir gruplarına getireceği yükleri asgari sınırlarda tutabilecek tedbirleri almak,
  - ii) 1975 yılını kurtarmaktır.

Fiyat Artışına Rağmen "Yatırım, Üretim ve Gelişme"

27. Ağustos ayından önceki oniki aylık dönemde Türk ekonomisi % 24.1 oranında fiyat artışı ile karşılaşmıştır. Ondan önceki dönemde fiyat artışı oranı % 18.4 idi. İki yıl üst üste %20'nin üzerinde fiyat artışına muhatap olan bir ekonomide en etken tedbirler alınsa bile müteakip yıl (yani 1975)lerde fiyat artışını %15'in altına düşürmek mümkün olamayacaktır. Ekonominin yapısı buna izin vermeyecektir. O halde 1975 yılı için ekonomi politikasının hedefi "fiyat artışlarına rağmen üretim ve yatırımları artırma ve gelir dağılımını düzeltmek" olmalıdır.

28. İki yıldır süren yüksek oranda fiyat artışı ve fiyat artışlarının devamına ilişkin inanç ve bekleyiş tasarruf eğiliminin düşmesine, ekonomide tasarruf açığının büyümesine yol açmıştır. Mali aracı kurumların tasarruflara karşı verebildiği gelir, tasarrufu teşvik konusunda ters etki göstermektedir. Bu koşullar altında özellikle faiz sisteminin üzerinde önemle durulması zorunludur.
29. Fiyat artışlarının devamı karşısında, alt ve orta sabit gelir gruplarının satın alma güçlerinin gerilemesi, tasarruf açığının büyümesi karşısında "endeksleme" 1/ sisteminin denenmesi, ciddi bir tedbir olarak ortaya çıkmaktadır.

Tasarruf Açığı Büyüyor

30. Memur işçi ödemelerinde sağlanan artışın, tarım ürünlerine yapılan fazla ödemelerin münhasıran "halk sektörü" yatırımları ile tasarrufa dönüştürülmesi düşünülmüş, "halk sektörü"ne olanak hazırlamak amacıyla alternatif yatırım konularının tasarrufları cazbetmelerine karşı bir politika izlenmiştir. Bir yanda düşünülen "halk sektörü" düşeninin gerçekleştirilememesi, öte yanda diğer mali aracı kuruluşlar ve yatırım alanlarının cazibesinin azalması nedeniyle ekonomiye enjekte edilen fazla miktardaki ek kaynağın "tasarrufa dönüştürülebilme" olanağı zayıflamıştır.
31. Diğer olumsuz bir gelişme tarım ürünleri fiyat destekleme uygulaması kanalıyla ekonomiye enjekte edilen ek kamu fonlarının vergilenemeyen üst gelir gruplarına akması böylece cebri ve gönüllü tasarruf kapsamı dışında kalmasıdır. Bu durum özellikle büyük ölçüdeki pamuk üreticileri, taban araziye ekim yapan tütün üreticileri, geniş arazili pancar üreticileri ve geniş toprağa sahip ve pazar için üretim yapan buğday üreticileri için söz konusudur.

Tasarruf Sorununun Artan Önemi

32. Tasarruf açığı giderek büyüyen bir sorun olmada devam etmektedir. Bu sorunun önem kazanmasını etkileyen başlıca faktörler şunlardır:
- i) Yılın ilk yarısında özel kuruluşların hisse senedi satarak halka açılmalarına ve özel şirketlerin tahvil çıkararak borçlanmalarına karşı açık bir davranış içine giren kamu sorumluları sermaye piyasası yoluyla tasarrufların mobilizasyonu olanağının ortadan kalkmasına sebep olmuşlardır.
  - ii) Artan fiyatlar karşısında bankaların mevduata ödedikleri faiz önemi yitirmiştir. Faiz düzenlemesi çok gecikilerek getirilebilmiştir. Fiyat artışlarının yüksekliği karşısında tasarruf mevduatı faizleri için getirilen artış teşvik niteliğine sahip bulunmamaktadır.

1/ Fiyat artışları endeksine uygun olarak sabit gelir gruplarının gelirlerinde ve tasarruf gelirlerinde ayarlama yapılması, enflasyon oranı hızlı bazı gelişmekte olan ülkelerde denenmiştir.

- iii) Kıbrıs Barış Harekâtı banka sisteminden önemli ölçüde fonların uzaklaşmasına sebep olmuştur.
  - iv) Maliye Bakanlığı iç istikrazı-faiz konusunda ve psikolojik yönden sahip olduğu avantajlara rağmen başarılı biçimde uygulayamamış, bu yoldan önemli miktarda fon toplayamamıştır.
33. Belli gelir gruplarının eline geçen ek gelir imkânlarının ne olduğu en fazla merak edilen bir konudur. Geçmiş tecrübelerle göre belli bir zaman farkı ile ödemelerin mali aracı kurumlar kesimine, özellikle bankalara dönmeleri gerekirken bu yıl bu olmamıştır.
- i) Devamlı fiyat artışları karşısında ek gelir imkânları normal tüketim harcamalarının sürdürülmesinde kullanılmıştır.
  - ii) Maliyet artışları karşısında kuruluşlarda "müessesesevi tasarruflar" kuruluş içinde kullanılmıştır.
  - iii) Yılın ortaya koyduğu değişik koşulların etkisinde fertlerin ve müesseselerin likidite tercihi artmıştır.
  - iv) Mali aracı kuruluşların tasarruflara ödeyebildiği azami faizin fiyat artışları karşısında düşüklüğü nedeniyle belli miktarda fonlar teşkilatlanmamış para piyasasına kaymıştır.
34. Kısa vadede gönüllü tasarruflar üzerinde olumlu etkisi görülebilecek tek araç ekonomik faiz politikası uygulamasıdır. Buna paralel olarak sermaye piyasasının tekrar cazip hale getirilmesi için sorumlu kamu kuruluşlarından gelecek teşvikin önemi büyüktür.

Madde Dengeleri

35. Hükümet, Türk ekonomisini büyük ölçüde etkileyen temel mallarda madde dengelerini korumak zorundadır. Bu temel mallar:

- 1/
  - i) Ülke için temel yatırım malları:
    - Demir
    - Çimento
  - ii) Enerji kaynakları:
    - Elektrik
    - Petrol
  - iii) Temel tarımsal ürünler:
    - Buğday
    - Pamuk
    - Yağlı Tohumlar
    - Şeker Pancarı
    - Hayvan yemi
  - iv) Et hayvanları ve hayvansal ürünlerdir.

1/ Madde dengeleri deyimi ile ekonomimizdeki temel maddelerin (üretim, ithalat, ihracat) miktarlarında nispi denge düzeyinin sağlanması ifade edilmektedir.

36. Temel mallarda ciddi bir üretim ve dış ticaret planlaması yapılarak denge sağlanmadıkça, fiyat, parasal ve mali dengelerin korunması olanağı ortadan kalkacaktır.
37. Temel mallarda madde dengelerinin planlanmasında en etken araç fiyat politikasıdır. Fiyat müdahalelerinde politik ve sosyal ağırlıkların etkisi bertaraf edilmedikçe, sosyo-ekonomik yönden destekleme gereken alan ve ürünler için doğrudan sübvansiyon uygulamasına geçilmedikçe madde dengeleri için etkili bir planlamada başarıya erişilemeyecektir.
38. Temel mallar dengesinin kurulması ilk elde fiyat politikası ile gerçekleştirilebilir. Ancak kurulan temel mallar dengesinin, ekonomi için yeni fiyat ilişkileri oluşturacağı gözönüne alınırsa, bir kez için işletilecek olan fiyat politikasının etkili bir dengeye yolaçamıya -cağı unutulmamalıdır.
39. Temel mallarda madde dengelerinin planlamasında fiyatın araç olarak kullanılabilmesi için:
  - i) Dünya fiyatlarının daha ciddi şekilde izlenip içte gerekli düzeltmelerin yapılması,
  - ii) Tarım ürünlerinde taban fiyatların madde dengelerini sağlayacak biçimde ekim döneminden önce tesbiti,
  - iii) Etkin bir dış ticaret uygulamasıyla dünya fiyatlarının en uygun olduğu dönemlerde ithalat ve ihracat hedeflerinin gerçekleştirilmesi zorunludur.

Gıda Maddeleri Talebinde Artış

40. Gıda maddelerine karşı olan talebin artması bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kısa ve orta dönemde önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bir yanda artan dünya nüfusunun öte yanda gelişmekte olan ülkelerde özellikle petrol üreten ülkelerde gelir artışına paralel olarak büyüyen talebin etkisinde gıda maddeleri değer kazanmaya başlamış, gıda maddeleri fiyatlarındaki artışa rağmen dünya piyasalarında belli gıda maddeleri bulunmaz hale gelmiştir.
41. Bu gelişmeler Türkiye için iki konunun ağırlık kazandığını ortaya koymaktadır:
  - i) Türkiye'de nüfus planlaması ciddi bir sorun haline gelmektedir.
  - ii) Türkiye mevcut ve artan nüfusunu besleyecek bir gıda maddeleri üretim programını ivedilikle ele almak zorundadır.

Gıda maddeleri üretim programının temel araçları olarak:

- i) Ziraat Bankasının ^{1/}ekonomide üstüne düşen sorumluluğun bilincine sahip bir yönetime kavuşturulması gerekir.

---

^{1/} Ziraat Bankası gün geçtikçe Türkiye'nin tarımsal üretim politikasına ilgisiz, bir ticaret bankası şekline dönüşmektedir.

- ii) Bölgesel teşebbüslerin tarıma dayalı gıda üretim projeleri teşvik edilmeli ve hattâ desteklenmelidir. Bölgesel sermaye birimleri, ekonomik büyüklüğün altında rekabet olanağı bulunmayan projeler yerine, her zaman için pazarı bulunan ekonomide talebi büyüyen gıda projelerine yönlendirilmelidir. Dolaylı etkisi ile bu projeler çevrelerinde tarımsal üretimin artışını sağlayacaklardır.

Tarımsal Üretimi Geliştirmek

42. Alt ve orta gelir gruplarının satın alma güçlerinin artması karşısında nebati yağ talebi devamlı olarak büyüyecektir. Bu konuda belli bölgelerde ayçiçeği lehine buğday üretiminden vazgeçmek gerekecektir.
43. Toprağa göre ekim usulü, ıslah edilmiş tohum kullanma, gübreleme ve tarımsal mücadele programları uygulamasına tekrar büyük ağırlık verilmesi buğday veriminin belli ölçüde artmasını sağlayacaktır. 1974 yılında, T.M.Ofisinin alımlarının genellikle daha önce bu tip program denemesine muhatap olmuş, yabancı menşeli tohum kullanılan kıyı bölgelerinde yoğunlaşması yukarıda önerilen tedbirin gereğini destekleyen bir göstergedir.
44. Et hayvancılığı ve özellikle hayvan ürünleri üretimindeki yetersizlik 1975 kışından itibaren ciddi bir şekilde hissedilmeye başlayacaktır. Kısa vadeli tedbir olarak bu konuda ithalâta gitme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.
45. Orta ve uzun vadeli tedbir olarak 1969'larda kamu kuruluşlarının işbirliği ile geliştirilen ve Dünya Bankasının ve diğer uluslararası kuruluşların benimsedikleri proje demetinin kısa sürede uygulamaya konulmasında zorunluluk vardır. Bu proje demeti:
- i) Yağlı tohum üretimini geliştirmek
- ii) Besi hayvancılığını ve hayvan ürünleri üretimini geliştirmek
- iii) Yaş meyva ve sebze üretimini ve ihracatını geliştirmek
- iv) Orman ürünleri üretimini geliştirmek amacını gütmektedir.
46. Aynı yıllarda Meksika orijinli tohum kullanımı nedeniyle girişilen başarılı buğday üretiminin teşvik uygulamasının tekrarında büyük yarar vardır.

Fiyat Politikasının Önemi

47. Fiyat uygulamasında Hükümetin kısa sürede ele alma zorunda bulunduğu sorunlar vardır:
- i) Dünyada pamuk fiyatları karşısında Türkiye'nin mevcut fiyatlarla pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu dokuma ihracı imkânsızdır. Halbuki geçen yıl ürününden 90 bin ton, bu yıl ürününden 250 bin ton olmak

üzere yaklaşık 340 bin ton pamuğun ve önemli miktarda pamuk ipliğinin ihracı gerekmektedir. Dünya fiyatlarında beklenmedik bir artış olmaz ise bu tip bir ihracatın sübvansiyon gereği Hazineye en az 1.5 milyar lira yük getirecektir.

- ii) Dünya demir fiyatlarındaki düşme sonucu yerli ürünlerin fiyatları yüksek seviyede kalmış ve yerli üretim nedeniyle büyük ölçüde stok birikimi olmuştur. Bu stok birikimi kamu kaynakları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.
- iii) Çimento ihracatının kısıtlanması nedeniyle kapasite kullanımının düşürülmesine rağmen önemli miktarda stok birikimi ortaya çıkmıştır. Fiyatlarımızın dünya fiyatlarının altında seyretmesine rağmen bağlantı dönemlerinin geçmesi nedeniyle ihracat olanakları zayıflamıştır.
- iv) Şehirlerde yaşayanlara ucuz fiyatla ekmek satışı amacıyla başlatılan uygulama, hem sosyal yönden hem de ekonomik yönden baskılar ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda ekonomik fiyat uygulamasına en kısa sürede dönüşte yarar vardır.
- v) Yağlı tohumlar ve nebati yağ fiyatlarında gerçeğe uymayan sınırlamalar, kıtlığı, normal olmayan satış şekillerinin ortaya çıkmasını teşvik etmektedir.
- vi) Özellikle kış aylarında kıtlığı muhtemel zaruri tüketim maddelerinin (örneğin, nebati ve hayvani yağlar, şeker, peynir ve et) zamanında ve müsait fiyatlarla temini için en kısa sürede gerekli bağlantıların yapılmasında yarar vardır.

Dış Ekonomik İlişkiler

- 48. 1974 yılında turizm ve ihracat beklenenin altında bir düzeyde gerçekleşmektedir. Yılın şanslı gelişimi işçi gelirleri girişinde beklenenin üzerindeki artıştır. Turizm ve ihracattaki olumsuz gelişme önümüzdeki kısa dönemde sürüp gidecektir. İşçi gelirleri girişinin olumlu düzeyde kalması Türk lirasının dış piyasalarda serbest değerinin istikrar göstermesine bağlıdır. Bütün bu koşullar yakın dönemde Türk Lirası değerinde yeni bir ayarlama gereğini ortaya çıkarabilecek kuvvettedir.
- 49. Tarım ürünleri fiyat destekleme politikasında doğrudan sübvansiyon yerine özellikle ihraç ürünlerinde ve ihraç ürünlerinin fiyatını etkileyen ürün fiyatlarında dünya fiyatları çizgisini aşan uygulama orta vadede Türk parası değerini olumsuz etkileyecek bir gelişmedir.
- 50. Döviz rezervleri en az 1975 yılı sonuna kadar önemli bir sorun teşkil etmeyecektir. Yapılan hesaplamalar döviz rezervlerinin bugünkü seviyesinin yarısına kadar bir azalmanın normal olduğunu ortaya koymaktadır. Önemli olan döviz rezervlerindeki bu olumlu duruma rağmen ekonomiye ferahlık getirecek bir dış ticaret politikasının uygulanamamasıdır.
- 51. Türk parasının konvertibilitesi amacına dönük olarak alındığı belirtilen kararları değerlendirmek için zaman çok erkendir. Bu konuda başarı büyük ölçüde banka sisteminin bu tip bir sistem içinde ciddi sorumluluklar yüklenmeye razı olmasına bağlıdır.

Piyasada Durgunluk

52. Normal olarak Ekim ve Kasım aylarında piyasanın çok büyük bir talep baskısı ile karşılaşması ve canlanması bekleniyordu. Fakat Ekim ayı başlangıcı bu bekleyişi doğrulayacak şartları ortaya koymamıştır.
53. Bu koşullarda ekonominin hızlı bir enflasyona veya enflasyon içinde durğunluğa (stag-flation) gitmesi olanağı eşit ölçülerde mevcuttur. Rakamlarla belgelenemese bile Türkiye'nin bir durğunluğa gittiği hissedilmektedir. Her an için Türk Ekonomisi bugünkü büyümenin üzerinde bir büyümeye yetenekli bir ekonomidir.
54. Özel kesimde bir projenin başlaması iç ve dış kaynakların zorlanması-na bağlıdır. Buna gidilmedikçe yatırım gerçekleşmemektedir. İç ve dış kaynakların zorlanması ise müteşebbisin kısa, orta ve uzun dönemli güvencesine dayalı gayreti ile olmaktadır. İşte bu nedenle müteşebbisi gerekli gayreti göstermeye itecek koşulların sağlanması önem taşımaktadır.

Etken Bir Araç Olarak "Kredi"

55. Kısa dönemde üretim ve yatırımların teşviki konusunda tek etken araç olarak "kredi"den yararlanılabilir.
56. Değişik etkenler nedeniyle 1975 yılında da kamu yatırımları belli sınırlar içinde kalacaktır. Fakat Kamu İktisadî Kuruluşlarının bütün olanaklarıyla üretim artışına yönelmeleri zorunludur. Kamu İktisadî Kuruluşlarında üretim artışı büyük ölçüde idari beceriye ciddi planlamaya ve kesin hedeflerin saptanmasına bağlıdır.
57. Özel kesimde başlamış yatırımların tamamlanması beklenebilir. Önemli olan normal şekilde pipe-line'a yeni yatırımların girmesinin yavaşlamasıdır. Bunun etkileri uzun dönemde ızlenecektir.
58. Özel kesimde kapasite artırımına yönelik ve kısa devrede üretime geçecek projelerin acil finansman gereklerinin karşılanmasına öncelik verilmelidir. Hammadde ithalatında gerekli teşvik ve kolaylığın sağlanması önemli bir faktördür.

Açıklık Bekleyen Konular

59. Politik kademelerdeki kararsızlık nedeniyle uzun süredir belirsizlik içinde bulunan projeler konusunda açıklığın sağlanması ekonomiye yarar getirecektir. Özellikle:
  - i) Motor üretimi
  - ii) Traktör üretimi
  - iii) Kamyon üretimi
  - iv) Elektronik komponent üretimi
  - v) Turizm yatırımlarına ilişkin önemli projelerpolitika kararı beklemektedir.

60. Türk Hükümetinin belli konulardaki görüşlerinin artık açıklığa kavuşturulması ve bu konulardaki kararlılığın açıklanması zorunludur:

- i) Avrupa Ekonomik Topluluğu
- ii) Yabancı Sermaye Politikası konularında en kısa sürede politika kararının belirlenmesi gerekir.

İstihdam

61. İnşaat mevsiminin henüz sona ermemiş olması, tarım kesimindeki iyi üretim koşullarına bağlı olarak devam eden mevsimlik istihdamın devam etmesi nedeniyle istihdam sorunu henüz önemini hissettirmemektedir. Kış aylarına doğru bu konudaki baskı ortaya çıkacaktır.

Alt Yapı

62. Alt yapının günümüzün büyüme hızını olumsuz etkileyecek nitelikte bulunması, önümüzdeki dönem alt yapı yatırımlarına ciddi bir planlama çerçevesinde büyük ağırlık verilmesini zorunlu kılmaktadır. Ulaştırma, haberleşme, enerji, sulama konularında öncelikler tekrar gözden geçirilmelidir.

BÖLÜM I

ÜRETİM VE MİLLİ GELİR

Üretim ve Milli Gelir

63. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1974 Yılı Milli Geliri için Temmuz ayı başında açıkladığı ilk tahminlerden sonra ikinci tahmin henüz yayınlanmamıştır. Bilindiği gibi ilk tahmin,

- Özel kesim sınai üretim değerleri
(1974 yılının ilk üç ayına ait üretim tahmininin projeksiyonu)
- Başlıca kamu sınai teşebbüslerinin üretim kıymetleri
(1974 yılının ilk beş ayına ait üretim rakamlarının projeksiyonu)
- Tarımsal üretim
(Haziran ayı içinde yapılan üretim tahminleri)

esas alınarak hazırlanmıştır.

64. Yukarıda açıklanan esaslara göre yapılan değerlemeye göre sanayi ve tarım kesimlerinde 1974 yılı için aşağıdaki büyüme oranları tahmin edilmiştir.

	Sabit Fiyatlarla	
	1973	1974
Tarım	-10.3	9.6
Sanayi	13.1	9.5
Kamu Kesimi	10.3	7.7
Özel Kesim	19.0	8.9
Toplam İmalât Sanayii	14.6	8.3

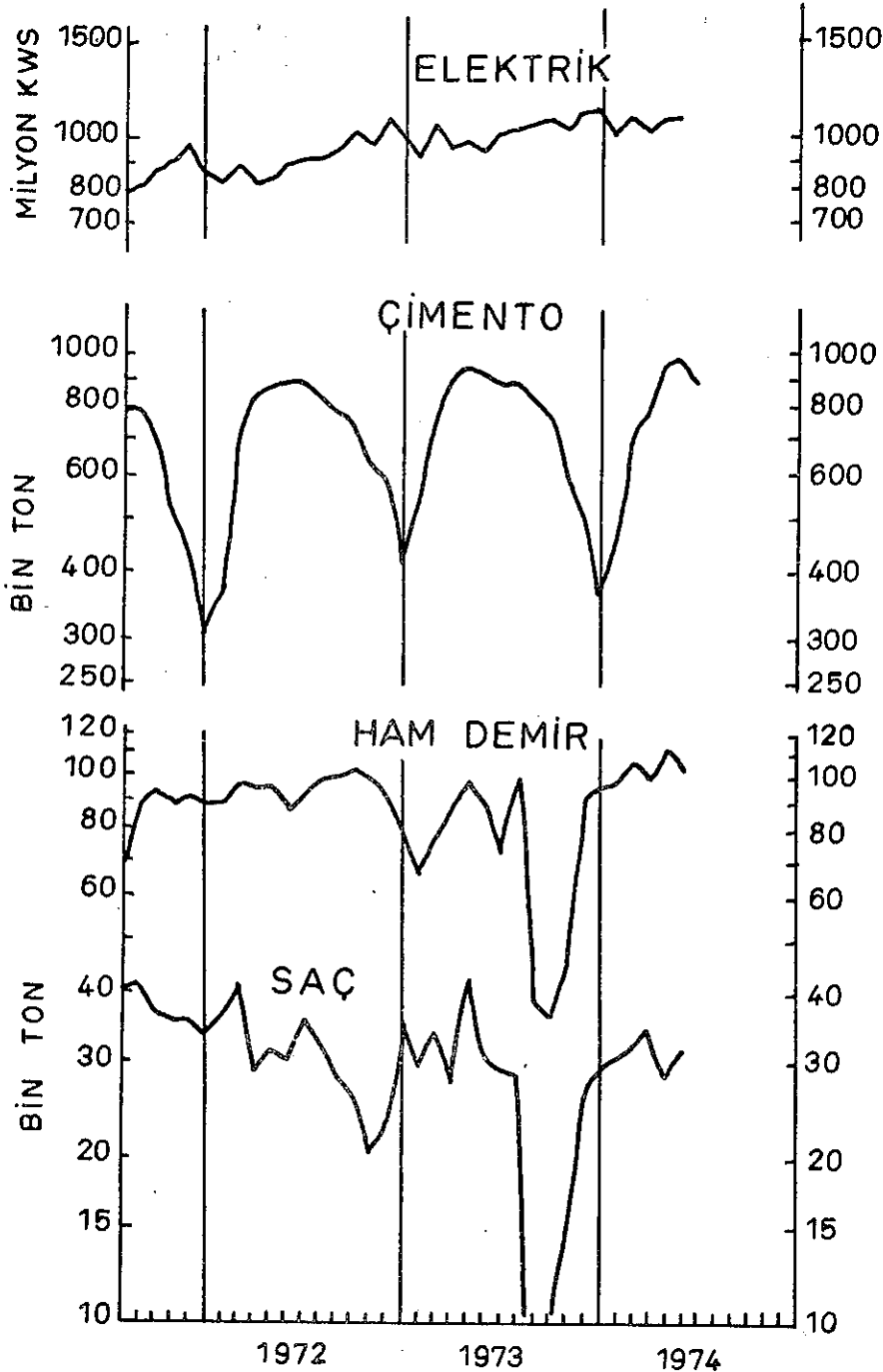
65. Tarım ve sanayi kesimlerindeki ve diğer faaliyet kollarındaki büyümelere dayalı olarak 1974 yılında Gayri Safi Milli Hasılanın 1968 Sabit Fiyatları ile % 8.8 oranında artacağı açıklanmıştır.

	1974	1973	1972	1971	1970
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	8.9	3.9	6.1	7.4	5.1
Gayri Safi Milli Hasıla	8.8	5.5	7.6	10.7	5.6

66. Ancak Temmuz ayı başında yapılan ilk tahmine esas olan ve yılın ilk aylarına ait bulunan verilerde bugüne kadar geçen dönemde önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Özellikle tarımsal üretim gerçekleştirmelerinin ilk tahminlerin biraz altında olduğu bildirilmektedir. Sınai üretim için de aynı olumsuz gelişme söz konusudur. Bu durumda Gayri Safi Milli Hasıla büyüme hızı ilk tahminin biraz altına % 8.5 dolayına inebilir.

Başlıca Sınai Üretim

67. 1974 yılının ilk altı ayında kamu kesimindeki sınai üretim rakamları (Tablo)de verilmektedir. Yılın ilk yarısına ait üretim rakamlarında önemli geri kalmalar şeker, pamuklu dokuma, krom, kok, demir, çimento ve demir cevherinde izlenmektedir.
68. 1974 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine kıyasla elektrik üretiminde % 8.8, ham demirde % 23.0, çelik ingotda % 12.0, linyitte ise % 9.9 oranında artış vardır.

69. Talepdeki büyümeye rağmen özellikle tüketim malları üretimindeki gerileme ilgi çekicidir. (Tablo 1)
70. Çimento üretimindeki gerileme ihracatının sınırlandırılması ve inşaat kesimindeki duraklama ile izah edilebilir.

Sanayi kesiminde Satışlar ve Kârlılık

71. Sanayi kesiminde kuruluşların özkaynakları, ciroları, bilanço kârları konularında tek toplu ve ciddi bilgi kaynağı İstanbul Sanayi Odasının son yıllarda yürüttüğü "100 Büyük Firma" anketidir. Bu anket çalışmalarıyla 1973 yılı için derlenen bilgilerin sonuçları geçen ay yayınlanmıştır. Türkiye'nin ilk 100 Büyük Firması arasında bulunan ve kuruluş isimlerinin ve faaliyet rakamlarının yayınlanmasına izin veren 11 kamu 84 özel kuruluşun 1973 yılı faaliyet sonuçları şöyledir:

Türkiye'nin 95 Büyük Firmasının
1973 Yılı Faaliyet Sonucu

		(Milyon TL)				
		Satış Hasılatı	Öz Sermaye	Bilanço Kârı	Net Kâr	İstihdam (Kişi)
11	Kamu	9.425	13.507	448	264	56.291
84	Özel	29.410	10.272	2.850	1.601	103.424
95	Toplam	38.835	23.779	3.298	1.865	159.715

		(Yüzde Dağılımı)				
11	Kamu	24.2	56.8	13.6	14.1	35.2
84	Özel	75.8	43.2	86.4	85.9	64.8
95	Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

		(Kuruluş Başına)				
11	Kamu	841.9	943.3	40.7	24.0	5.117
84	Özel	350.1	122.2	33.9	19.0	1.231
95	Toplam	428.8	253.6	34.7	19.6	1.681

Yukarıda verilen toplu rakamlardan çıkarılan oranlar da ilginçtir:

		Bl.Kâr/Ciro (%)	Bl.Kârı/Öz Ser. (%)	Net Kâr/Ciro (%)	Net Kâr/Öz Ser. (%)
11	Kamu	4.76	3.32	2.80	1.96
84	Özel	9.69	27.75	5.45	15.59
95	Toplam	8.49	13.87	4.80	7.85

72. Satış hasılatına göre net kâr kamu kuruluşlarında % 2.80, özel kuruluşlarda ise 5.45 oranında gerçekleşmiştir.

73. Öz sermayeye göre net kâra ise 1973 yılında büyük kamu kuruluşunda %1.96, başta gelen 84 özel kesim kuruluşunda %15.59 dür.
74. Öz sermayenin yarattığı istihdam olanağı kamu ve özel kesim sınai kuruluşlarında farklı olmaktadır. Kamu kesiminde 219 bin liralık öz sermaye bir istihdam olanağı yaratırken, özel kesimde 99 bin liralık öz sermaye ile bir istihdam olanağı sağlanabilmektedir. Daha başka bir ifade ile kamu kuruluşlarının 1 kişiye istihdam olanağı sağladıkları öz sermaye miktarı ile özel kesim kuruluşları 2.2 kişiye istihdam olanağı vermektedirler.
75. Personel başı satış hasılatı kamuya ait sınai kuruluşlarda 195 bin lira, özel kesime ait sınai kuruluşlarda 284 bin liradır.

		Ciro/Personel (TL)	Öz Ser./Personel (TL)	Ciro/Öz Ser. (TL)
11	Kamu	195.821	219.414	0.6
84	Özel	284.419	99.343	2.8
95	Toplam	248.996	147.294	1.3

76. Kamu kuruluşlarında satış hasılatının öz sermayeye göre çok düşük olduğu görülmektedir. Ciro/Öz Sermaye oranı kamu kuruluşlarında 1973 yılında (0.6)dir. Halbuki bu oran aynı yıl özel kuruluşlarda (2.8) olarak gerçekleşmiştir.
77. 1973 yılında kamu iktisadî kuruluşlarının ürünleri için planladıkları fiyat artışlarını genellikle gerçekleştiremedikleri, bu ayarlamaların 1974 yılı içinde yapılabildiği bilinmektedir. Şüphesiz ki Kamu İktisadî Kuruluşlarının 1973 yılındaki olumsuz faaliyet sonuçlarında fiyat ayarlamalarındaki gecikmenin belli ölçüde etkisi olmuştur. Fakat 1974 yılında herhalde bu tip bir olumsuz etkiden söz edilemeyecektir.

TABLO 1
SİNAİ ÜRETİM

(Ton)

	1973 Yıllık (1)	1973 Ocak-Haziran (2)	1974 Ocak-Haziran (3)	1973 Haziran (4)	1974 Haziran (5)	(3)/(2) (6)	(5)/(4) (7)	(2)/(1) (8)
SERMAVE MALLARI								
Ham Demir	894.339	500.124	615.337	89.017	105.703	23.0	18.7	55.9
Çelik ingot	1.163.127	672.313	753.079	114.623	127.707	12.0	11.4	57.8
Saç ¹	274.362	129.036	134.767	23.549	31.092	4.4	32.0	47.0
Çimento ¹	8.947.680	5.301.573	5.151.355	886.476	898.788	-2.8	1.4	59.3
Şişe-Cam Eşya	83.515	34.510	46.649	7.144	6.637	35.2	-7.1	41.3
Kök	939.859	643.677	607.936	112.697	117.000	-5.6	3.8	68.5
Suni Gübre	546.264	288.576	300.741	56.275	78.308	4.2	39.2	52.8
Elektrik	12.298	3.950	4.296	973	1.094	8.8	12.4	32.1
Kâğıt-Karton	178.134	94.711	99.320	12.955	16.390	4.9	26.5	53.2
Gazete kâğıdı	83.361	38.886	47.513	6.891	8.066	22.2	17.1	46.6
Pencere Camı	84.863	43.013	38.338	6.195	7.808	-10.9	26.0	50.7
TÜKETİM MALLARI								
Seker ¹	900.194	142.173	98.487	..	2.477	-30.7	..	15.8
Pamuklu Dokuma ³	218.780	111.875	102.425	19.670	18.006	-8.4	-8.5	51.1
Yünlü Dokuma ³	4.468	2.148	2.736	1.351	481	27.3	37.0	48.0
Alkol ⁴	9.727	5.516	5.516	892	798	-	-10.5	56.7
Bira ⁴	57.715	30.174	26.302	6.554	4.558	-12.8	-30.5	52.3
Sarap ⁴	16.505	16.505	11.659	-	-	-29.4	-	100.0
Rakı ⁴	12.509	5.769	7.236	884	1.134	26.3	28.3	46.1
Sigara	46.419	23.628	26.785	3.831	4.715	13.4	22.9	50.9
Tütün	3.023	1.520	1.584	262	279	4.2	6.5	50.3
MADENLER								
Demir Cevheri	2.119.888	1.025.952	1.015.608	182.408	201.916	-1.0	10.3	48.4
Krom	234.281	118.704	111.010	20.596	21.050	-6.5	2.2	50.7
Taş Kömürü	7.841.496	3.977.913	4.237.667	667.345	748.668	6.5	10.5	50.7
Linyit	7.536.873	3.631.281	3.992.264	557.287	583.670	9.9	4.7	48.2
Ham Petrol	3.504.427	1.627.186	1.664.328	284.260	282.143	2.3	-0.7	46.4
Bakır Blister	25.727	7.584	11.967	825	2.903	57.8	251.9	29.5
Benzin	1.875.241	899.301	941.612	162.444	164.472	4.7	1.2	48.0
Gaz Yağı	582.593	310.101	248.768	24.715	18.258	-19.8	-26.2	53.2

1/ Ocak-Temmuz dönemi ve Temmuz ayı rakamlarıdır.

2/ Milyon KWS

3/ 1000 Metre

4/ 1000 Litre

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

BÖLÜM II
YATIRIMLAR VE İNŞAAT

Kamu Yatırımları:

78. Kamu yatırımlarının, "1974 yılı içinde kısmen geçici bütçe döneminin etkisi, kısmen de örgütsel darboğazlar nedeni ile beklenen hızla gelişme gösteremediği" Devlet Planlama Teşkilatınca açıklanmıştır.
79. Gene Devlet Planlama Teşkilatınca açıklanan Kamu yatırım harcamalarında altı aylık gerçekleşme rakamları, 1974 Yılında Kamu yatırımlarındaki geri kalmanın önemini ortaya koymaktadır.

Kamu Yatırım Harcamalarında
Altı Aylık Gerçekleşmeler

(Milyon TL.)

	1973 (1)	1974 (2)	2/1 (3)
1. Tarım	502	554	10.3
2. Madencilik	525	654	24.6
3. İmalât	2.033	2.596	27.7
4. Enerji	994	1.248	25.6
5. Ulaştırma	1.875	2.071	10.5
6. Turizm	61	62	1.6
7. Konut	27	72	166.6
8. Eğitim	407	500	22.9
9. Sağlık	117	160	36.8
10. Diğer Kamu Hizmetleri	513	656	27.8
TOPLAM	7.054	8.573	21.5

80. Yıllık Programlarda kamu sektörü için sabit sermaye yatırımı hedefleri şöyle saptanmıştır:
1973	25.6 milyar TL. (Özel Kesim için 26.2 milyar TL.)
1974	39.2 milyar TL. (Özel Kesim için 30.0 milyar TL.)
81. 1974 Yılıının Özelliği, kamu yatırımları için hem miktar olarak yüksek hem de toplam sabit sermaye yatırımları içinde % 56.6 gibi büyük bir payın hedef alınmasıdır.
82. Harcamalardaki ilk altı aylık gerçekleşmeler tüm yıla ait gerçekleşme oranının beklenmeyen derecede düşük olacağını göstermektedir. Şöyle ki:
- a. 1973 Yılıının ilk altı ayında kamu yatırım harcamaları hedefinin % 27.4 ü oranında harcama yapılmış iken, 1974 Yılıının ilk altı ayında kamu yatırım harcamaları hedefinin % 21.8 i oranında harcama yapılabilmektedir.

- b. 1973 Yılı'nın ilk altı ayında kamu yatırım harcamaları hedefinin % 27.4 ü oranında harcama yapıldığında, yıl sonunda harcama hedefi % 74.0 oranında gerçekleştirilebilmiştir.
- 1974 Yılı için bir önceki yılın harcama ve gerçekleştirme eğilimi örnek alınarak (yatırım gerçekleştirmelerinin aylar itibarıyla dağılımının geçen yıla benzer olacağı varsayımı ile) yapılan bir hesaplama göre, yıl sonunda kamu yatırım harcamaları için % 58.8 oranında bir gerçekleştirme tahmini ortaya çıkmaktadır.

Özel Kesim Yatırımları:

83. Özel Kesim yatırımlarıyla ilgili olarak Devlet Planlama Teşkilatınca Temmuz ayı başında açıklanan rakamlar fazla iyimser bir görünüm vermektedir. Bu rakamlara göre, Özel kesim 1974 yılı içinde Program tahmininin % 66.0 oranının üzerinde büyük bir yatırım atılımı içindedir. Aşağıda ayrıca değinileceği gibi ilgili diğer göstergeler bu fazla iyimser rakamlarla çelişmektedir.
84. 1974 Yılı Özel kesim imalat sanayii sabit sermaye yatırım eğilimi anketi sonuçları özet olarak şöyledir:

	1973 (Gerçekleşme)	1974 (Tahmin)
Program Hedefi	10.879	12.500
Sabit Sermaye Yatırımı	12.267	20.754
İnşaat	3.400	4.763
Makina ve Teçhizat	8.512	15.459
Yerli Malı	2.172	..
İthal Malı	6.340	..
Taşıt Araçları	354	532

85. Ocak-Ağustos ayları ithalatı içinde yatırım malları payı ve ithal edilen yatırım malları değeri özel kesimde yukarıdaki oranda bir yatırım atılımına yeterli değildir:

Ocak-Ağustos Ayları Yatırım Malları

	000 \$	İthalat içindeki Pay
1973	659.492	51.63
1974	822.108	37.04

86. 1973 Yılında Ocak-Ağustos ayları yatırım malları ithalatı 659 milyon dolar iken, 1974 yılında bu ithalat 822 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1974 Yılında ithal fiyatlarındaki % 61.2 oranındaki artış dikkate alındığında 1974 yılı ilk dokuz aylık yatırım malları ithalatının 1973 fiyatlarıyla 502 milyon dolar yani geçen yılki mal girişinin altında gerçekleştiği ortaya çıkar.

87. Ocak ağustos döneminde başlıca yatırım malları ithalatı (1973 sabit fiyatlarıyla şöyledir:

	1 9 7 3	(000 ₺)	1 9 7 4	(000 ₺)
	(Ton)		(Ton)	
Kazan, Makina ve Mekanik Cihazlar	107.130	323.115	99.575	300.328
Elektrik Makina ve Cihazları	31.257	84.921	27.704	75.268

88. Yukarıda açıklanan nicelikte bir yatırım malı girişi ile özel kesimde geçen yılıkinden % 69 oranında daha fazla bir yatırım gerçekleştirmek olanak dışı görülmektedir.
89. Haziran ayı başında tamamlanan Devlet Planlama Teşkilatının 1974 Yılı Özel Sektör İmalat SanayiiSabit Sermaye Yatırım Anketinin yılın ilk dört ayındaki iyimser bekleyişleri aksettirmesi muhtemelen yukarıda söz konusu edilen olanak dışı rakkamların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.
90. Sınai İnşaat rakkamları da bunu destekler niteliktedir. 1974 Yılı Ocak-Temmuz ayları toplam sınai inşaat rakkamları geçen yılın aynı döneminden % 13.6 oranında düşüktür. İlginç bir gelişme sınai inşaat faaliyetinin yılın ilk beş ayında iyimser bir bekleyişle devamlı artış gösterirken normal yıllarda sığrama ayı olan Hazirandan bu yana devamlı bir gerileme içine girmesidir:

	1973	1974	(Bin m ²)
	(1)	(2)	(2)/(1)
Ocak	48	87	81.3
Şubat	144	196	36.1
Mart	95	100	5.3
Nisan	101	131	29.7
Mayıs	90	196	117.8
Haziran	379	152	-59.9
Temmuz	257	98	-61.9
Ocak-Tem.	1.114	960	-13.8
Ocak-Ara.	2.276	..	..

91. Öte yanda, demir kullanımı, yerli yatırım malı niteliğindeki ürünlere karşı olan talep ile kredi kullanım rakkamları da anket sonuçlarında ulaşılan büyüklükte bir yatırım gerçekleşmesiyle gelişmektedir.
92. Geçen yıllarda en fazla demir kullanımının söz konusu olduğu aylarda kamu kuruluşlarının elindeki demir stoklarının eritilmesi tartışılmakta, çimento stokları nedeniyle fabrikalar düşük kapasite ile çalışma durumunda kalmaktadır. Yatırım malı fiyatlarındaki, hammadde fiyatlarındaki büyük artışa rağmen ekonomiye banka sistemince yılın ilk dokuz ayında enjekte edilebilen ek kredi olanağı sadece 3 milyar liradır. Bütün bunlar başka veriler olmasa da özel kesimde geçen yılın

gerçekleşme rakamına eşit veya bunun üzerinde bir yatırım gerçekleşmesinin imkânsızlığını ortaya koymaktadır.

Tesvik Belgeleri:

93. Tesvik sisteminin devamlılığına ilişkin şüphe nedeniyle teşvik belgesi alan projelerin adedi artmaktadır. Geçen yılın ilk 5 ayında 183 belge verilmişken bu yıl aynı dönemde 203 belge verilmiştir.
94. Mart ayında Petro-kimya tesisleri ile ilgili büyük miktardaki belge hariç tutulsa bile, ilk beş ayda verilen teşvik belgelerinin toplam yatırımları da geçen yıl aynı dönemde verilen belgelerin toplam yatırımlarının üzerindedir.

TESVİK BELGELERİ

		1 9 7 3		1 9 7 4		(Milyon TL.)
		Proje Sayısı	Toplam Yatırım	Proje Sayısı	Toplam Yatırım	% Artışlar
		(1)	(2)	(3)	(4)	(4)/(2)
Ocak	32		1.551.6	36	2.344.2	51.1
Şubat	44		4.679.3	36	2.658.7	-43.2
Mart	58		3.524.3	49	14.901.9	322.8
Nisan	20		1.072.1	28	2.339.8	118.2
Mayıs	29		1.772.0	54	4.127.2	132.9
Ocak-May.183			12.599.3	203	26.371.8	109.3

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Kredileri:

95. Banka kredilerindeki sıkışıklığın bir sonucu olarak 1974 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına yönelen kredi talebi artmıştır.
96. İstemlerin artmasına rağmen bankanın özellikle Türk Lirası kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle bu yıl Ocak-Ağustos dönemindeki kredi tasvipleri geçen yılın aynı dönemindeki tasviplerden daha geridir. Geçen yıl ilk dokuz ayda 92.8 milyon TL. kredi tasvibine karşı bu yıl gerçekleşen rakkam 60.5 milyon TL'dir. Buna karşı ABD Doları itibarıyla döviz kredilerinde ufak da olsa bir artış kaydedilmiş, geçen yılın 34.4 milyon Dolarına karşı 38.4 milyon Dolar tutarında kredi tasvip edilmiştir.

T S K B KREDİLERİ

(000,000)

	İ S T E M				T A S V İ P			
	1 9 7 3		1 9 7 4		1 9 7 3		1 9 7 4	
	TL.	₺	TL.	₺	TL.	₺	TL.	₺
Mayıs	35.8	7.8	24.5	14.5	7.0	5.6	-	8.5
Haziran	24.4	6.7	27.0	18.5	8.7	4.1	10.7	2.8
Temmuz	55.5	5.3	41.8	19.2	10.5	13.7	6.0	5.5
Ağustos	38.9	1.6	18.8	8.3	16.5	1.7	19.0	2.1
Ocak-Ağus.	302.7	52.3	564.7	136.9	92.8	34.4	60.5	38.4

İnşaat:

97. 1974 Yılı Ocak-Temmuz aylarını kapsayan dönemde tüm inşaat ruhsatlarında geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzölçümü olarak % 17.2 oranında bir gerileme vardır:

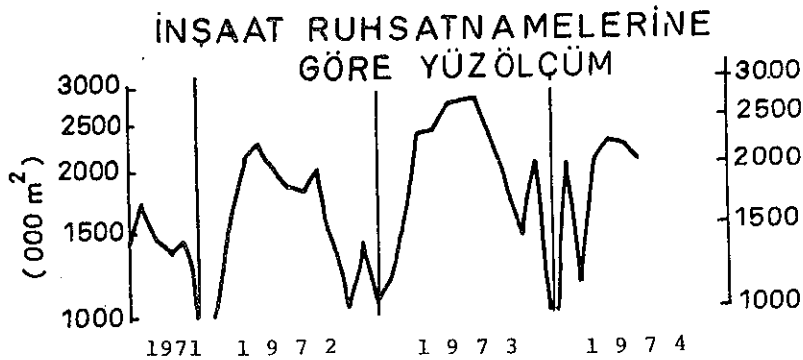
İNŞAAT RUHSATNAMELERİNE GÖRE İNŞAATLARDA
ARTIŞLAR

	1972/71	1973/72	(Yüzde Artışlar)	
			Temmuz 1974/73	Ocak-Tem. 1974/73
Yüzölçümü (m ²)	13.7	27.4	-23.2	-17.2
Toplam İnşaat Değeri	21.1	56.0	6.3	17.8
Değer/Yüzölçümü (m ² Değeri)	6.5	20.7	38.5	42.4

İNŞAAT RUHSATNAMELERİNE GÖRE İNŞAATLAR

	1971	1972	1973	Ocak-Temmuz 1973	Ocak-Temmuz 1974	Temmuz 1973	Temmuz 1974
Yüzölçümü (000 m ²)	16.909	19.230	24.496	14.186	11.741	2.712	2.082
Değer (000.000 TL)	7.171	8.686	13.351	7.101	8.367	1.375	1.462
Değer Yüzölç. (TL/m ²)	424.0	451.6	545.0	500.5	712.6	507.0	702.2

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 2

1973 YILI ÖZEL KESİM İMALAT SANAYİİ SABİT
SERMAYE YATIRIM EĞİLİM ANKETİ SONUÇLARI

S E K T Ö R	1973 Yılı Yatırımları				TOPLAM
	İnşaat	Yerli Malı Mak.ve Teç.	İthal Malı Mak.ve Teç.	Taşıt Araçları	
GIDA SANAYİİ	281.898	240.884	421.869	68.704	1.013.355
İÇKİ SANAYİİ	60.758	49.396	60.438	11.763	182.360
TÜTÜN İŞLEME SAN.	20.594	815	15	569	21.993
DOKUMA SANAYİİ	1.029.005	253.480	2.495.203	44.185	3.821.873
DERİ İŞLEME SAN.	77.745	17.239	56.309	4.043	155.336
ORMAN ÜRÜNLERİ SAN.	44.567	24.778	75.767	6.778	151.890
KAĞIT VE BASIM SAN.	40.004	18.119	170.409	8.476	237.008
KİMYA SANAYİİ	298.830	236.562	640.824	34.711	1.210.927
PETROL VE ÜRÜNLERİ SAN.	49.826	131.098	18.928	11.221	211.073
LASTİK VE KAÇUK SAN.	13.593	42.379	68.188	3.673	127.833
PLASTİK SANAYİİ	43.937	57.375	121.682	7.254	230.248
TOPRAK ÜRÜNLERİ SAN.	353.006	438.371	530.429	40.534	1.361.340
DEMİR ÇELİK SAN.	187.839	95.119	446.052	14.605	743.615
DEMİR DİŞİ METALLER SAN.	106.504	31.765	213.985	5.461	357.715
MADENİ EŞYA SAN.	168.042	87.374	240.592	11.849	507.857
MAKİNA SANAYİİ	149.436	118.064	115.624	16.255	399.379
ELEKTRİK MAKİNA SAN.	115.636	74.299	231.244	9.663	430.842
TAŞIT ARAÇLARI SAN.	173.042	122.220	124.159	48.042	467.463
MESLEKİ VE İLMİ ALETLER SAN.	2.741	25.266	2.881	989	31.877
DİĞER İMALAT SANAYİİ	139.368	75.421	167.695	1.948	384.432
DEĞERLENDİRMEYEN SONRA GELEN MUHTELİF	44.999	32.440	137.802	3.608	218.849
TOPLAM İMALAT SANAYİİ	3.400.370	2.172.464	6.340.095	354.337	12.267.266

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilâtı

TABLO 3

1974 YILI ÖZEL KESİM İMALAT SANAYİİ SABİT
SERMAYE YATIRIM EĞİLİM ANKETİ SONUÇLARI

(Bin TL.)

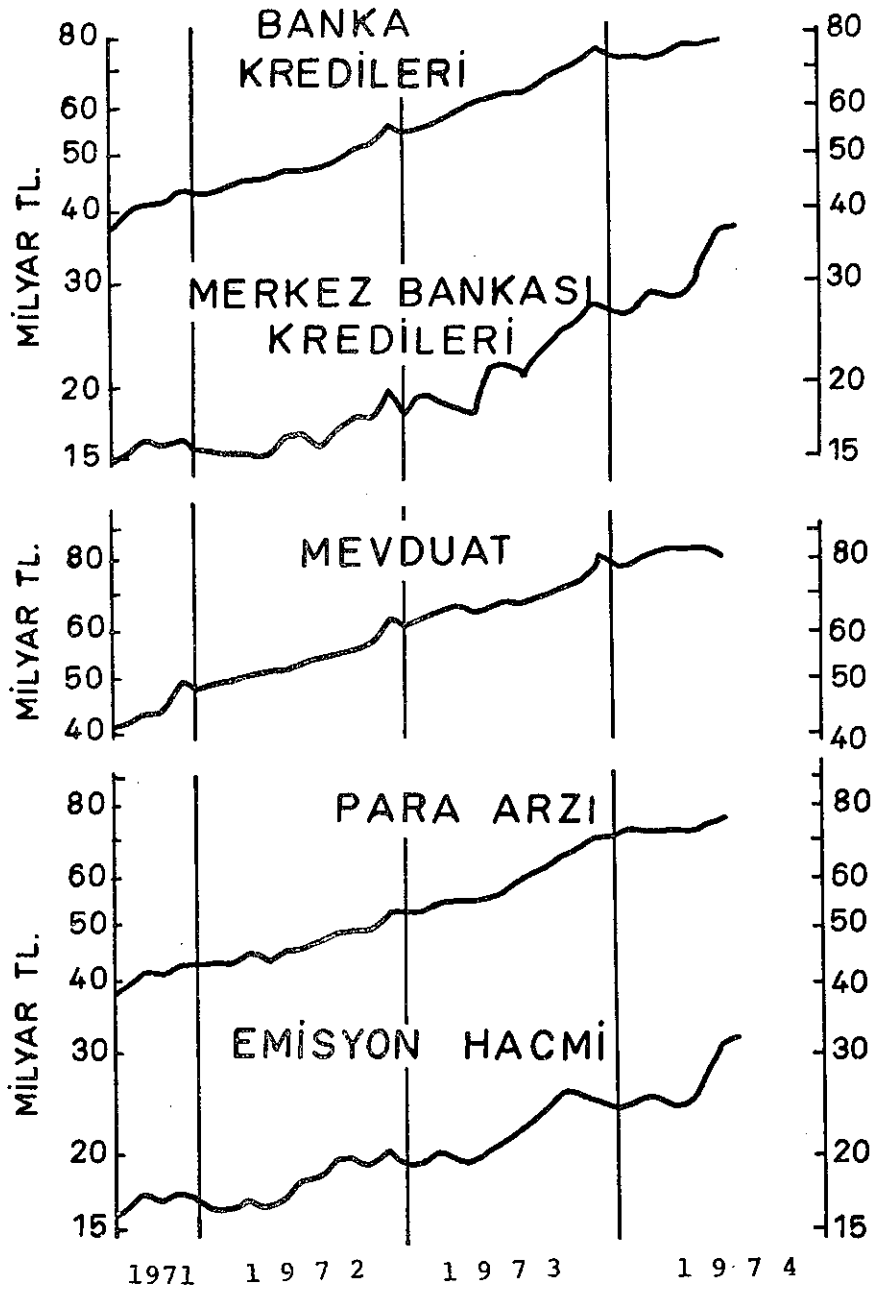
S E K T Ö R	1974 Yılı Yatırımları				1975'de yapılacak olan Topl. Yatırımlar (Tahmin)
	İnşaat	Makina ve Teçhizat	Taşıt A- raçları	TOPLAM	
GIDA SANAYİİ	415.181	1.001.576	101.486	1.518.243	1.144.297
İÇKİ SANAYİİ	15.173	23.235	5.610	44.018	96.548
TÜTÜN İŞLEME SAN.	5.287	105	1.473	6.865	9.110
DOKUMA SANAYİİ	1.381.782	4.556.044	41.323	5.979.149	2.923.487
DERİ İŞLEME SAN.	103.547	162.379	2.690	268.616	210.355
ORMAN ÜRÜNLERİ SAN.	118.926	248.151	13.629	380.706	491.871
KAĞIT VE BASIM SAN.	82.817	334.621	8.075	425.513	149.546
KİMYA SANAYİİ	353.286	1.915.136	45.711	2.314.133	998.575
PETROL ÜRÜNLERİ SAN.	37.640	275.971	92.224	405.835	530.680
LASTİK VE KAÇUK SAN.	48.899	130.991	2.259	182.149	1.009.115
PLASTİK SANAYİİ	73.489	412.274	4.921	490.684	192.683
TOPRAK ÜRÜNLERİ SAN.	507.025	1.412.867	47.491	1.967.383	1.041.568
DEMİR ÇELİK SAN.	408.644	2.104.238	42.920	2.555.802	2.348.085
DEMİR DİŞİ METALLER SAN.	94.531	373.592	6.750	474.873	423.821
MADENİ EŞYA SAN.	301.955	669.537	14.563	986.055	577.416
MAKİNA SANAYİİ	182.241	724.644	22.197	929.082	1.061.651
ELEKTRİK MAKİNA SAN.	202.762	285.791	18.898	507.451	536.551
TAŞIT ARAÇLARI SAN.	235.611	579.335	25.873	840.819	608.882
MESLEKİ VE İLMİ ALETLER SAN.	107	21.022	-	21.129	9.427
DİĞER İMALAT SANAYİİ	185.805	154.666	31.639	372.110	116.433
DEĞERLENDİRMEYEN SONRA GELEN MUHTELİF	8.628	72.995	2.477	84.100	54.150
TOPLAM İMALAT SANAYİİ	4.763.336	15.459.170	532.209	20.754.715	14.534.251

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilâtı

BÖLÜM III
PARA-BANKA-KREDİ

Para Arzı

98. 1974 yılının ilk sekiz ayında emisyon % 33.4 oranında bir gelişme kaydederek 33.8 milyar liraya ulaşmıştır. Geçen yıl aynı dönemde emisyondaki büyüme % 7.1 oranında idi. Bu yılın özelliği Haziran

ayı sonundan itibaren ortaya çıkan süratli artıştır. Emisyonun Mayıs ayından itibaren büyümesi ilginçtir:

	Emisyon (Milyar TL)	Endeks (Aralık=100)
Mayıs	25.3	100.2
Haziran	26.8	105.9
Temmuz	32.7	129.3
Ağustos	33.8	133.4

99. Temmuz ayında emisyonun % 29.3 oranında 5.9 milyar lira büyüme kaydetmesinde başlıca etkenler şunlardır. (Tablo 4)

Altın ve Döviz Mev. Artma	1.234 milyon TL.
Hazine Bonolarında Artma	2.250 milyon TL.
Hazineye Kısa Vadeli Avanslara Artma	1.190 milyon TL.
Diğer Aktiflerdeki Artma	1.533 milyon TL.
Mevduattaki Azalma	1.230 milyon TL.

100. Tarım ürünleri fiyat destekleme uygulaması nedeniyle Ekim ve Kasım aylarında ortaya çıkacak ek finansman gereği nedeniyle emisyon büyümesinin yıl sonuna kadar beklenenin üzerinde sınırlara ulaşması tehlikesi mevcuttur. (Tablo 5)
101. Para arzı Ağustos ayı sonu itibariyle 778 milyar liraya ulaşmıştır. Yılın ilk sekiz ayındaki artış % 10.7'dir. Geçen yılın aynı döneminde para arzı % 5.0 oranında artmış idi. (Tablo)
102. Para arzının Eylül'den itibaren hızlanacağı anlaşılmaktadır. Eylül ayına ait ilk rakamlar bu tip bir eğilimi ortaya koymaktadır:

	13 Eylül	30 Ağustos	2 Ağustos	29 Haziran
Para Arzı ^{1/}	80.391	77.831	77.345	73.761
Bilfiil tedavüldeki para	30.020	29.830	28.585	22.918
Tevdiat parası	50.371	48.001	48.760	50.851

103. Para arzını oluşturan kaynakların değişimi de ilginçtir. Kıbrıs Barış Harekâtının etkisinde 3 milyara yakın gerileme gösteren tevdiat parası koşulların normale dönmesi ile geri gelmeye başlamış, öte yanda iki buçuk aylık sürede bilfiil tedavül eden banknot ve ufaklık para 7 milyar dolayında artış kaydetmiştir.

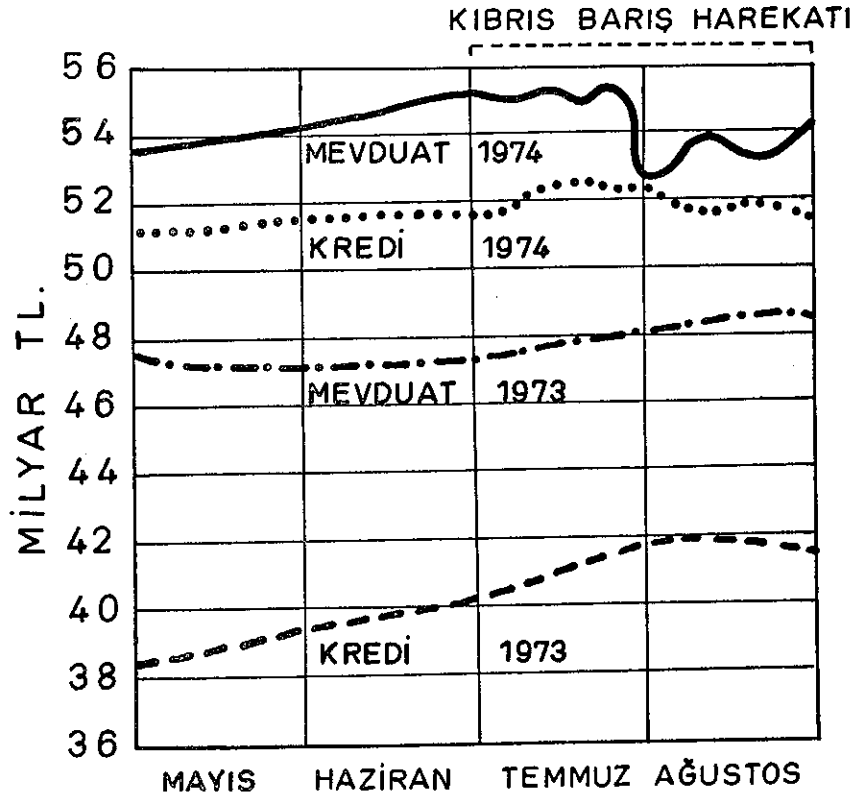
^{1/} Para arzı, Bilfiil tedavül eden para^{m1} ile, tevdiat parası (Vadesiz ticari mevduat ve Merkez Bankasındaki serbest mevduat)^{m2} ile (Bankalardaki vadesiz tasarruf mevduatı) toplamından^{m3} oluşur.

Mevduat ve Krediler

104. Temmuz ve Ağustos aylarında Kıbrıs Barış Harekâtının banka sistemi üzerinde olumsuz etkileri görülmüştür. Maliye Bakanının bir yabancı yayın organına yaptığı açıklamada 5 milyara yakın mevduat çekilmesinden söz edilmektedir.
105. Olağanüstü durum boyunca Merkez Bankasının banka sisteminin etkin biçimde desteklenmesi mevduat çekilmelerinin banka sistemi ve ekonomi üzerinde yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmasını önlemiştir.
106. Kıbrıs Barış Harekâtı boyunca banka sisteminde mevduat ve kredi hareketini haftalık olarak izleme olanağını 13 bankaya ait mevduat-kredi rakamları bir ölçüde vermektedir. Bu rakamlar şöyledir:

	Mevduat		Krediler	
	1974	1973	1974	1973
Nisan	53.443	47.651	51.095	38.611
Mayıs	54.060	47.103	51.486	39.343
Haziran	55.013	47.458	51.377	40.293
5 Temmuz	54.984		51.771	
12 Temmuz	55.528		52.367	
19 Temmuz	55.142		52.609	
26 Temmuz	55.606		52.384	
Temmuz	52.675	48.190	52.292	41.962
9 Ağustos	53.022		51.866	
16 Ağustos	52.948		51.761	
23 Ağustos	52.146		51.833	
Ağustos	53.624	48.895	51.636	41.537
20 Eylül	54.872		53.311	

Rakamların şekillendirilmesi ise şöyle bir görünüm vermektedir:

107. Tüm banka sistemine ait toplam mevduat ve kredi rakamları haftalık olarak elde edilemediğinden, Maliye Bakanının söz konusu ettiği mevduat çekilmesini rakamlardan izlemek mümkün olamamaktadır. Olağanüstü döneme ait toplam mevduat ve kredi rakamları aşağıda verilmiştir:

	Mevduat		Krediler	
	1974	1973	1974	1973
Nisan	82.748	65.549	74.483	58.623
Mayıs	82.498	64.739	76.395	60.340
Haziran	82.256	65.140	76.712	61.886
5 Temmuz	..	..	..	..
12 Temmuz	..	..	..	..
19 Temmuz	82.859	..	78.308	..
26 Temmuz	..	..	..	..
Temmuz		66.980		62.259
2 Ağustos	80.520	..	77.813	..
9 Ağustos	..	..	..	..
16 Ağustos	79.644	..	77.224	..
23 Ağustos	..	..	..	..
Ağustos	79.794	67.751	77.093	63.049

108. Merkez Bankasının desteği sayesinde mevduat çekilişi karşısında banka kredilerine çok büyük ölçüde baskı yönelmediği, kredilerin oldukça yumuşak bir gelişme seyri gösterdiği anlaşılmaktadır.
109. Ağustos ayı sonu itibariyle bankalardaki mevduat 1973 yılı sonundaki miktarın biraz altında 79.8 milyar lira, banka kredileri ise yıl sonundaki rakamın % 3.1 oranında üzerinde 77.0 milyar liradır. (Tablo ve)
110. Ağustos ayının son günlerinde mevduat ve kredi hareketini önemli ölçüde etkileyecek kararlar yürürlüğe konulmuştur. Bunlar:
- Mevduat ve kredi faizlerinin genel olarak yükseltilmesi ve belli vadenin üzerindeki mevduat ve kredilerde belli şartlarla faizin serbest bırakılması,
  - Banka sistemine likidite kolaylığı sağlamak amacıyla Merkez Bankasındaki Mevduat Kanunî Karşılıklarının 1 Ekim 1974 tarihine kadar 31 gün için % 20'den % 17'ye düşürülmesini hedef alan kararlardır.
111. Türkiye'de para-kredi sistemiyle ilgili kararların devamlı olarak gecikilerek yürürlüğe konulması, dağınıklığı ve bu nedenle beklenen sonucu verememesi şeklindeki gelenek bu defa da bozulmamış, yaz ayları başında yürürlüğe konulmasında büyük yarar sağlanabilecek tedbirler demetinde gecikilmiştir.
112. Mevduat karşılıklarındaki indirim ile banka sistemine bir ay için 2 milyar lira dolayında (bazı açıklamalarda bu 3 milyar olarak belirlenmiştir) likidite kolaylığı sağlanması ümit edilmekte idi. Bu kararın yürürlük süresince Merkez Bankası hesaplarındaki gelişmeler tedbirin etkili olamadığını ortaya koymaktadır. Aşağıda Merkez Bankasının başlıca aktif ve pasif hesapları ve özellikle Mevduat Karşılıkları hesabının bakiyesinin seyri verilmektedir.

./..

	27/9	20/9	13/9	6/9	30/8
Aktif					
Hazine Avansı	10.769	10.470	10.793	10.793	10.135
Tekel	2.250	2.260	2.260	2.250	2.270
TMO	6.650	6.050	6.050	6.050	6.050
Özel Kesim 1/	10.809	10.586	10.656	11.164	11.904
Tarım Kredileri	3.339	3.532	3.592	3.554	3.658
Pasif					
Mevduat Karşılıkları	17.659	17.638	17.637	17.578	18.228
İthalât Teminatları	895	890	885	892	899

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

1/ Tarım Satış Kooperatiflerine destekleme alımları için açılan krediler bu bölümde yer almaktadır. 30.8.1974 tarihinde bu kredilerin toplamı 3 milyar TL. idi.

113. Bir aylık süre içinde Mevduat Karşılıkları hesabında sadece 500 milyon lira dolayında azalma görülmüştür. Bankalardaki mevduat çekilmesi dikkate alındığında bu azalmanın da tedbir ile ilgili olmayan nedene dayandığı söylenebilir. Sürenin kısalığı, bankaların bir ay sonra mevduat karşılıklarını tekrar % 20'ye yükseltme mükellefiyetlerini düşünerek bu kaynağı hemen hiç dikkate almamaları sonucunu vermiştir. Kısa bir ifade ile bu tedbir sistemi etkileyememiştir.
114. Faiz oranlarındaki yükseltmeler 1 Ekim 1974 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. Mevduat faizlerindeki yükseltmenin tasarrufların bankalara cezbi yönünden etkili olacağı ümit edilmektedir.
115. İki yıldan fazla vadeli mevduat faizinin serbest bırakılması yoluyla bir yanda vadeli tasarrufların bankalara cezbi; öte yanda bankalar arası bir rekabet ortamının sağlanarak bankaları rasyonalizasyona yöneltme hedef alınmıştır. Fakat bu düzenlemeye paralel olarak vadeli mevduatın vadesinden önce bankalardan çekilmesini önleyecek tedbirlerin alınmaması, bankaların aralarında anlaşmaya giderek faiz sınırlamasını sağlamaları tedbirlerin amacının gerçekleşmesi olanağını büyük ölçüde zayıflatmıştır.

Kredilerin Kullanımı

116. Banka kredilerinin Ağustos ayı sonu itibariyle dağılımı genel görünüm açısından 1973 yılı sonundan pek büyük farklılık göstermemektedir. Yıl içindeki kredi artışlarından muhtelit kredilere hemen hiçbir pay ayrılmamıştır. (Tablo 9)
117. Sanayie orta ve uzun vadeli kredi veren ihtisas bankalarının 9 ay içinde ekonomiye yöneltebildikleri ek kredileme olanağı sadece 200 milyon lira dolayındadır. Bu bankaların özellikle Türk Lirası kaynak sıkıntıları devam etmektedir.

./..

Merkez Bankası Kredileri

118. Merkez Bankası kredileri % 30 gelişmeye Temmuz ayında ulaşmıştır. Halbuki geçen yıl bu oranda bir gelişme ancak Ekim ayı sonunda ortaya çıkmış idi. Ağustos ayı sonunda yıl başına göre 8 milyar lira bir artış göstererek 36 milyar liraya ulaşan Merkez Bankası kredilerinde genişlemeyi ortaya çıkaran ana kalemler şunlardır:

Hazine	2.292 milyon TL.
T.M.Ofisi	3.350 milyon TL.
Sanayi Kredileri	1.242 milyon TL.
Tarım Kredileri	894 milyon TL.
Orta Vadeli Krediler	460 milyon TL.
Kısa Vadeli Krediler	636 milyon TL.

119. Dokuz aylık dönemde 8 milyar liralık kredi artışından kamu kesiminin aldığı pay 5.5 milyar lira dolayındadır. (Tablo)

Sermaye Piyasası

120. 1974 yılının sonbaharına kadarki dönemde sermaye piyasası olumsuz bir gelişme göstermiştir. Piyasadaki talep sınırlıdır. Menkul kıymet fiyatları genellikle duraklama göstermektedir.
121. Yılın ilk dokuz ayında 473 milyon liralık özel sektör kuruluşu tahvili ile yaklaşık olarak 1.7 milyar liralık hisse senedinin halka arzedildiği tesbit edilmiştir. Fakat halka arzların ne kadarının satıldığı bilinememektedir.
122. Faiz düzenlemesi ile Devlet tahvilleri faizinin % 11'e çıkarılması menkul kıymet piyasasını büyük ölçüde etkilemiştir. % 15 faizli özel sektör tahvillerinden vadesine 1-2 yıl kalanlar, başabaşın altında 910 liraya, daha uzun süre vadeli olanlar 870 liraya ikincil piyasada satılmaktadır.
123. Mevcut % 15 faiz sınırlamasıyla özel sektör kuruluşlarının tahvil satmaları olanağı ortadan kalkmıştır.
124. İlginç olan vergiden muaf % 11 faizli Devlet tahvillerinin bir aylık sürede sadece 700 milyon liralık kısmının satılabilmesidir. Bunda pazarladaki hataların payı kadar, piyasanın menkul kıymetlere ilgisizliğinin de büyük etkisi olduğu şüphesizdir.

TABLO 4

EMİSYON HACMİNİ BELİRLİYEN
FAKTÖRLER

(Milyon TL)

	1970	1971	1972	1973	1974	1974	1974	1974	Eğilimlere Göre	Tavsiyelere Göre
	Aralık	Aralık	Aralık	Aralık	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Yıl Sonu Rakamı	Yıl Sonu Hedefi
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)		
EMİSYON HACMI	13.915	17.032	20.055	25.267	24.338	26.823	32.766	33.807	39.000	33-35.000
I. ARTTIRICI FAKTÖRLER	32.412	38.757	55.249	67.973	73.773	76.708	83.467	82.412	93.000	87.000
1. Altın ve Döviz Mev.	5.975	4.451	18.387	28.335	29.322	28.138	29.372	28.920	26.000	26.000
2. Reeskont ve Senet	9.828	9.849	11.755	18.284	20.175	21.859	24.614	25.039	35.000	34.000
Üzerine Avans										
a. Haz. Bono ve Haz.	2.875	4.750	5.100	4.970	5.643	6.070	8.320	8.320	9.000	7.000
Kef. Hariz Bonolar	4.622	3.075	4.655	10.799	11.584	12.137	12.570	13.061		
b. Ticari Senetler										
- İ.D.T	820	829	830	846	1.287	1.228	1.206	1.156	3.000	3.000
- Özel	3.802	2.246	3.825	9.952	10.297	10.909	11.364	11.905	15.000	16.000
c. Ziraat Senetler	2.331	2.024	2.000	2.515	2.948	3.652	3.724	3.658	8.000	8.000
3. Diğer Avanslar	5.387	7.075	8.429	8.899	8.660	10.421	11.658	10.871	12.000	11.000
- Haz. Kısa Vad. Av.	4.359	6.088	7.469	7.965	7.245	9.335	10.525	10.135		
- Diğer	1.028	987	960	934	1.415	1.086	1.133	736		
4. Diğer Aktifler	11.222	11.364	16.678	12.455	15.616	16.290	17.823	17.871	20.000	16.000
II. AZALTICI FAKTÖRLER	18.497	21.725	35.194	42.706	49.435	49.895	50.701	48.605	54.000	54.000
1. Mevduat	7.712	11.016	16.665	19.392	23.160	23.478	22.248	22.648	25.000	25.000
- Resmî	730	912	1.334	1.357	1.275	1.546	1.286	1.309		
- Bankalar	5.399	8.688	14.703	17.057	20.374	20.732	19.605	19.683		
- Muhâlif	163	183	555	948	1.480	1.469	1.326	1.425		
- Diğer Yarı Karş.	1.420	1.233	33	30	31	31	31	31		
2. Sermaye ve Diğer Pas. Hes.	10.785	10.709	18.529	23.314	25.189	25.453	27.485	25.058	28.000	28.000
- İthalat Deposito	1.999	1.587	1.362	1.224	1.086	954	968	899	1.000	1.000

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

TABLO 5
EMİSYON HACMI

(Milyon TL.)

	1972	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1973	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	17.032	100.0	-	20.055	100.0	-	25.332	100.0	-
OCAK	17.042	100.1	100.1	19.552	97.5	97.5	24.294	95.9	95.9
ŞUBAT	16.508	96.9	96.9	19.305	96.3	98.7	24.335	100.2	96.1
MART	16.439	96.5	99.6	20.163	100.5	104.4	25.470	104.7	100.5
NİSAN	16.815	98.7	102.3	19.659	98.0	97.5	24.975	98.5	98.0
MAYIS	16.307	95.7	97.0	19.219	95.8	97.8	25.385	100.2	101.6
HAZİRAN	16.751	98.4	102.7	20.650	103.0	107.4	26.823	105.9	105.7
TEMMUZ	18.051	106.0	107.8	21.510	107.3	104.2	32.766	129.3	122.1
AĞUSTOS	18.396	108.0	101.9	23.042	114.9	107.1	33.807	133.4	103.1
EYLÜL	19.827	116.4	107.8	24.586	122.6	106.7			
EKİM	19.971	117.3	100.7	26.482	132.0	107.7			
KASIM	19.637	115.3	98.3	25.586	127.6	96.6			
ARALIK	20.055	117.7	102.1	25.332	126.3	99.0			

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

TABLO 6
PARA ARZI

(Milyon TL.)

	1972	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1973	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU :	43.587	100.0	-	53.253	100.0	-	70.273	100.0	-
OCAK	43.344	99.4	99.4	52.608	98.8	98.8	71.252	101.4	101.4
ŞUBAT	43.616	100.1	100.6	53.468	100.4	101.6	72.265	102.8	101.4
MART	43.346	99.4	99.4	54.657	102.6	102.2	72.138	102.7	99.8
NİSAN	44.544	102.2	102.8	54.875	103.0	100.4	72.628	103.3	100.6
MAYIS	43.312	99.4	97.2	54.372	102.1	99.1	73.030	103.9	100.5
HAZİRAN	44.985	103.2	103.9	55.482	104.2	102.0	73.769	104.6	101.0
TEMMUZ	45.923	105.4	102.1	57.792	108.5	104.2	77.345	109.7	104.9
AĞUSTOS	46.606	106.9	101.5	60.705	114.0	105.0	77.831	110.7	100.2
EYLÜL	48.382	111.0	103.8	62.775	117.9	103.4	80.371	114.3	103.2
EKİM	49.381	113.3	102.1	66.166	124.3	105.4			
KASIM	49.526	113.6	110.3	67.229	126.2	101.5			
ARALIK	53.253	122.2	107.5	70.273	132.0	104.5			

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

1/ 13 Eylül

TABLO 7
BANKALARDAKİ MEVDUAT

	1972	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1973	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	(x) 1974	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	48.476	100.0	-	62.994	100.0	-	80.537	100.0	-
OCAK	47.223	97.4	97.4	61.642	97.9	97.9	78.844	97.9	97.9
ŞUBAT	48.394	99.8	102.5	62.378	99.0	101.2	79.614	98.9	101.0
MART	49.753	102.6	102.8	64.235	102.0	103.0	81.767	101.5	102.7
NİSAN	49.997	103.1	100.5	65.549	104.1	102.0	82.478	102.6	100.9
MAYIS	50.193	103.5	100.4	64.739	102.8	98.8	81.058	100.8	98.2
HAZİRAN	51.126	105.5	101.9	65.140	103.4	100.6	82.256	102.3	101.5
TEMMUZ	52.372	108.0	102.4	66.980	106.3	102.8	80.520	97.9	100.2
AĞUSTOS	52.734	108.8	100.7	67.751	107.6	101.2	79.794	99.0	99.1
EYLÜL	54.482	112.4	103.3	69.353	110.1	102.4			
EKİM	55.329	114.1	101.6	70.348	111.7	101.4			
KASIM	56.995	117.6	103.0	73.296	116.4	104.2			
ARALIK	62.994	129.9	110.5	80.537	127.8	109.9			

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

TABLO 8
BANKA KREDİLERİ

	1 9 7 2			1 9 7 3			1 9 7 4		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	42.834	100.0	-	55.993	100.0	-	74.723	100.0	-
OCAK	42.462	99.1	99.1	54.833	97.9	97.9	73.106	97.8	97.8
ŞUBAT	42.789	99.9	100.8	55.810	99.7	101.8	73.409	98.2	100.4
MART	44.031	102.8	102.9	57.392	102.5	102.8	73.148	97.9	99.6
NİSAN	44.755	104.5	101.6	58.623	104.7	102.1	74.483	99.6	101.8
MAYIS	45.063	105.2	100.7	60.340	107.8	102.9	76.548	102.0	102.8
HAZİRAN	46.408	108.3	103.0	61.886	110.5	102.6	76.712	102.2	100.2
TEMMUZ	46.248	108.0	99.7	62.259	111.2	100.6	77.813	101.2	103.4
AĞUSTOS	46.319	108.1	100.2	63.049	112.6	101.3	77.093	103.1	99.0
EYLÜL	48.617	113.5	105.0	66.311	118.4	105.2			
EKİM	50.508	117.9	103.9	68.755	122.8	103.7			
KASIM	51.704	120.7	102.4	71.750	128.1	104.4			
ARALIK	55.993	130.7	108.3	74.723	133.5	104.1			

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

TABLO 9

BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI

	1972 Aralık (1)	1973 Aralık (2)	2/1 % (3)	1974 Ocak (4)	1974 Şubat (5)	1974 Mart (6)	1974 Nisan (7)	1974 Mayıs (8)	1974 Haziran (9)	1974 Temmuz (10)	1974 - Ağustos 1/ (11)	1/2 % (12)
KREDİLER	55.993	74.723	33.4	72.905	73.443	73.148	74.483	76.315	76.712	77.813	77.224	3.3
İHTİSAS	17.324	23.849	37.6	24.219	74.530	24.340	24.605	24.825	25.132	25.806	25.761	8.0
Tarım	9.778	14.457	47.8	14.736	14.961	14.879	14.898	15.043	15.288	15.867	15.745	8.9
Sanayi	2.788	3.769	35.1	3.854	3.902	3.973	3.975	3.993	3.987	4.034	4.066	7.8
Küçük Sanat	1.538	1.972	28.2	2.020	2.042	2.098	2.137	2.178	2.236	2.276	2.294	16.3
İpotek	3.220	3.651	13.3	3.609	3.625	3.590	3.595	3.611	3.621	3.629	3.656	0.1
MUHTELİT	38.669	50.874	31.5	48.686	48.913	48.608	49.878	51.490	51.580	52.007	51.463	1.1

Kaynak: T.C. Merkez Bankası ve İKA GÜnlük Bültenleri

(Geçici rakamlardır. Ayların son haftalarındaki hesap bakiyelerini ifade etmeleri nedeniyle diğer tablolar-
daki aylık rakamlarla aralarında fark bulunabilir.)

1/ 16 Ağustos 1974

TABLO 10

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

	1 9 7 2			1 9 7 3			1 9 7 4		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	16.273	100.0	-	19.534	100.0	-	27.886	100.0	-
OCAK	15.510	95.3	95.3	17.768	91.0	91.0	26.611	95.4	95.4
SUBAT	15.492	95.2	99.9	19.361	99.1	109.0	26.825	96.2	100.8
MART	15.459	95.1	99.9	18.628	95.4	96.2	28.841	103.4	107.5
NİSAN	15.363	94.5	99.3	18.266	93.3	98.1	28.391	101.8	78.4
MAYIS	15.082	92.7	98.2	17.944	92.0	98.2	28.115	100.8	99.0
HAZİRAN	16.369	100.6	108.5	21.033	107.7	117.2	31.630	113.4	112.5
TEMMUZ	16.551	101.7	101.1	21.403	109.6	101.8	36.272	130.0	114.6
AĞUSTOS	15.858	97.4	95.8	20.623	105.6	96.4	35.910	128.7	99.8
EYLÜL	16.976	104.3	107.1	22.899	117.2	111.0	34.551	123.9	95.2
EKİM	17.815	109.7	104.9	24.956	127.8	109.0			
KASIM	17.497	107.5	98.2	25.565	130.9	102.4			
ARALIK	19.534	120.0	111.6	27.886	142.8	109.1			

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

1/ 20 Ağustos 1974

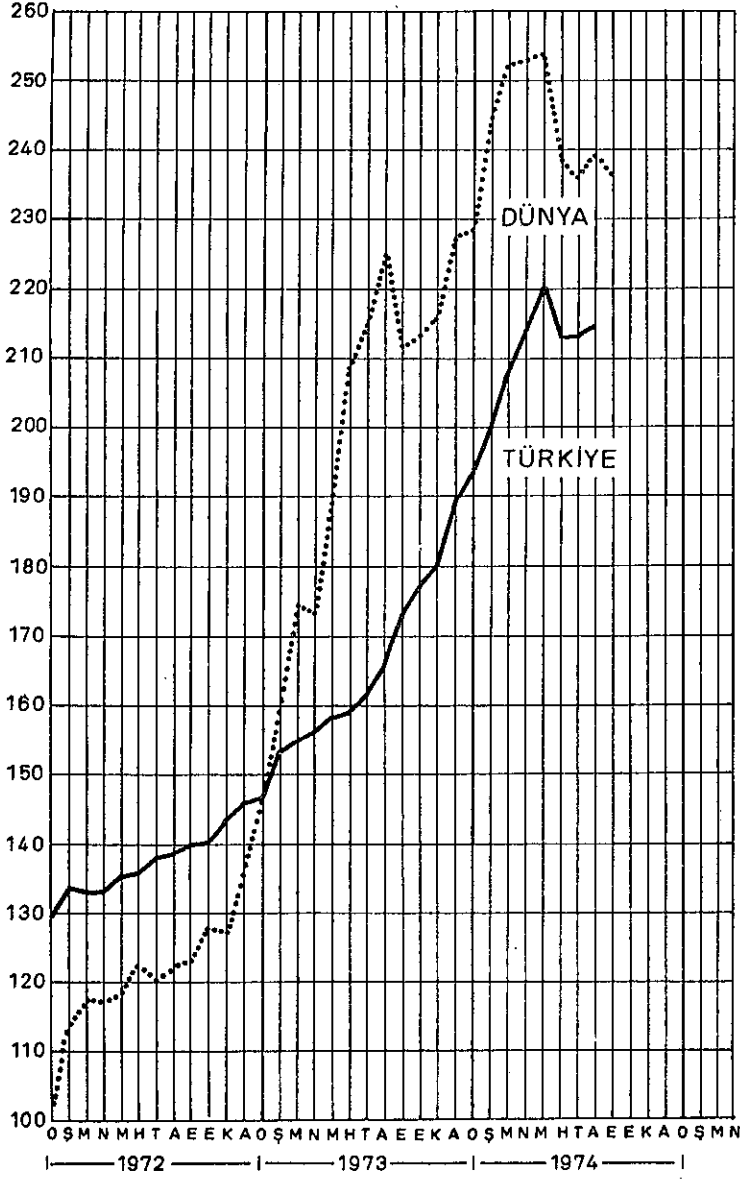
TABLO 11

MERKEZ BANKASI KREDİLERİNİN DAĞILIMI

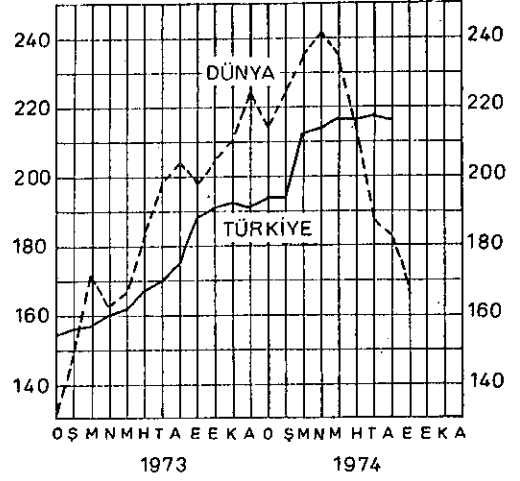
	Aralık (1972) (1)	Aralık (1973) (2)	Ocak (1974) (3)	Şubat (1974) (4)	Mart (1974) (5)	Nisan (1974) (6)	Mayıs (1974) (7)	Haziran (1974) (8)	Temmuz (1974) (9)	Ağustos (1974) (10)	10/2 (11)
KAMU KESİMİ	13.451	13.767	14.059	15.221	16.042	15.295	14.218	16.713	19.876	19.692	43.0
Hazine	7.469	7.844	7.825	8.149	8.962	8.191	7.245	9.335	10.270	10.136	29.2
Tekel	1.750	2.259	2.270	2.270	2.236	2.360	2.243	2.270	2.270	2.270	0.0
Ofis	3.350	2.700	3.000	3.000	3.400	3.300	3.400	3.800	6.050	6.050	124.0
Şeker Şirketi	709	729	729	959	1.209	1.209	1.167	1.108	1.086	1.036	42.1
Diğerleri	263	235	235	843	235	235	233	200	200	200	-14.9
BANKALAR KESİMİ	5.993	14.149	12.552	11.368	12.799	13.102	13.897	14.917	16.396	16.218	14.6
Sanayi	962	1.899	1.679	1.328	1.927	2.083	2.285	2.498	2.882	3.141	65.4
Küçük Sanat	299	421	284	359	441	480	529	512	580	570	35.3
Tarım	1.966	2.501	2.240	2.907	2.616	2.716	2.781	3.349	3.372	3.395	35.7
İhracat	1.998	5.696	5.346	3.566	4.626	4.287	4.201	4.306	4.169	4.414	-22.6
a) Tarım Satış Koop.	1.314	3.855	3.643	2.149	4.305	2.954	2.730	2.958	2.859	3.063	-20.6
b) Diğer İhracat	684	1.841	1.703	1.417	1.321	1.333	1.471	1.348	1.310	1.351	-26.7
Orta Vadeli Krediler	496	2.754	2.483	2.442	2.633	2.804	2.915	3.079	3.100	3.214	16.7
Kısa Vadeli Krediler	192	848	520	766	556	732	1.166	1.173	2.293	1.484	75.0
GENEL TOPLAM	19.534	27.886	26.611	26.589	28.841	28.391	28.115	31.630	36.272	35.910	28.8
ÖZEL KREDİLERİN TOPLAMI	2.334	7.332	6.385	5.953	6.437	6.952	7.857	8.098	9.585	9.323	27.1
Kısa Vadeli Sanayi	962	1.899	1.679	1.328	1.927	2.083	2.285	2.498	2.882	3.141	65.4
İhracat	684	1.841	1.703	1.417	1.321	1.333	1.471	1.348	1.310	1.351	-26.7
Orta Vadeli Krediler	496	2.754	2.483	2.442	2.633	2.804	2.915	3.079	3.100	3.214	16.7
Kısa Vadeli Krediler	192	848	520	766	556	732	1.166	1.173	2.293	1.484	75.0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası ve İKA Günlük Bültenleri
(Geçici rakamlardır. Ayların son haftalarındaki hesap bakiyelerini ifade etmeleri nedeniyle diğer tablolardaki aylık rakamlarla aralarında fark bulunabilir.)

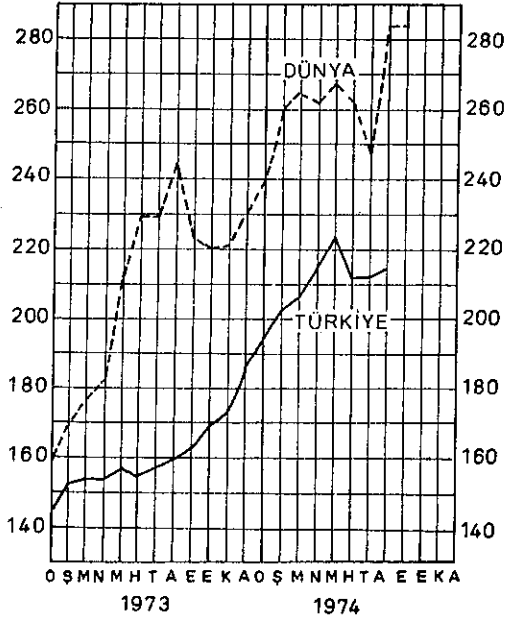
DÜNYA VE TÜRKİYE TOPTAN EŞYA
FİYAT ENDEKSLERİ
(1970 = 100)

DÜNYA VE TÜRKİYE
SANAYİ HAM MADDE FİYAT
ENDEKSLERİ
(1970 = 100)

DÜNYA VE TÜRKİYE
TOPTAN GIDA FİYATLARI
ENDEKSİ
(1970 = 100)

BÖLÜM IV

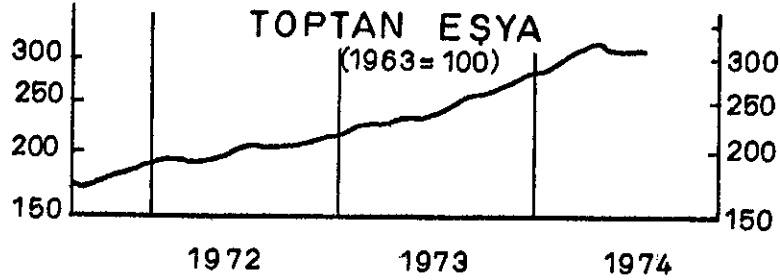
FİYATLAR ÜCRETLER 1/

Toptan Eşya Fiyatları

125. Toptan eşya fiyatları endeksinde Haziran ayında ortaya çıkan gerilemenin Temmuz ve Ağustos aylarında duraklama şekline dönüşerek sürüp gitmesi beklenmedik bir gelişmedir.
126. Yeni Toptan Eşya Fiyatları Endeksinin (bu endeks hakkında rapora ek bölümde açıklama verilmektedir) Haziran ayından sonraki gelişmesi henüz yayınlanmamıştır. 1500 maddeyi kapsayan bu endeksin eski endekse göre göstereceği gelişme ilginç olacaktır.

ESKİ VE YENİ TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSLERİ (1963=100)				
	Eski Toptan Eşya	Zincirle- me Yüzde Değişim	Yeni Toptan Eşya	Zincirle- me Yüzde Değişim
1963	100.0	-	100.0	-
1964	101.2	1.2	100.5	0.5
1965	109.4	8.1	106.5	6.0
1966	114.7	4.8	110.8	4.0
1967	123.4	7.6	117.2	5.8
1968	127.3	3.2	119.7	2.1
1969	136.5	7.2	125.5	4.9
1970	145.7	6.7	138.8	8.2
1971	168.9	15.9	161.5	18.9
1972	199.3	18.0	184.3	14.1
1973	240.1	20.5	216.6	17.5
1973 OCAK	213.4	0.5		
ŞUBAT	223.8	4.9		
MART	225.6	0.8		
NİSAN	227.6	0.9		
MAYIS	230.7	1.2		
HAZİRAN	231.6	0.4		
TEMMUZ	235.5	1.7		
AĞUSTOS	240.9	2.3		
EYLÜL	251.6	4.4		
EKİM	258.3	2.7		
KASIM	262.0	1.4		
ARALIK	274.4	1.7		
1974 OCAK	281.0	2.4	252.4	-
ŞUBAT	289.7	3.1	256.7	1.7
MART	303.1	4.5	281.0	9.4
NİSAN	311.8	2.9	291.5	3.7
MAYIS	320.7	2.9	298.6	2.4
HAZİRAN	310.4	-3.2	288.9	-3.2
TEMMUZ	310.8	0.1		
AĞUSTOS	312.3	0.5		

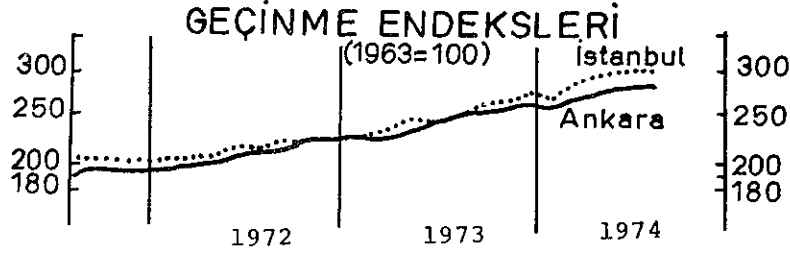
1/ Fiyatlar ve fiyat endeksleri konusunun son aylarda önem kazanması nedeniyle rapora ek bir bölümde bu konu daha geniş şekilde ele alınmıştır.

127. Endekste Haziran ayında beliren düşme ve Temmuz ve Ağustos aylarındaki duraklamanın genellikle hayvan, deri ve bakliyat fiyatlarına dayandığı anlaşılmaktadır. (Tablo 12)
128. Hayvan fiyatlarında gerçekten olağanüstü bir gerileme kaydedilmiş ise bu kış mevsimi için önemli bir sorunun işareti olarak kabul edilmelidir. Yem fiyatları ve yem sorunu ile bakım güçlükleri nedeniyle hayvanların yaz aylarında elden çıkarılması kış aylarında et fiyatlarını olumsuz etkileyecektir.
129. Diğer önemli bir nokta, toptan eşya fiyatlarının genellikle Ekim ayından itibaren hızlı bir artış eğilimi göstermesidir. Üç aylık beklenmedik gelişmeden sonra artış oranlarının da normalin üzerinde olması muhtemeldir.
130. Aylar itibariyle 12 aylık dönemdeki fiyat artışları (örneğin 1973 Ocakından 1974 Ocakına) aşağıda verilmektedir. Mayıs ayında geçmiş 12 aylık dönem itibariyle fiyat artışları % 39.0'a kadar yükselmiş daha sonra Haziran ayında kaydedilen gerilemenin etkisi görülmüştür. Ağustos ayında 12 aylık fiyat artışı % 29.6 dır.

	Eski Toptan Eşya Fiyat Endeksi		Ankara'da Geçinme Endeksi		İstanbul'da Geçinme Endeksi	
	1973/72	1974/73	1973/72	1974/73	1973/72	1974/73
Ocak	12.9	31.7	14.6	15.9	12.2	19.7
Şubat	14.7	29.4	14.6	13.9	11.3	19.0
Mart	15.9	34.4	13.5	17.3	10.2	25.4
Nisan	17.0	37.3	14.4	16.9	12.2	26.1
Mayıs	17.2	39.0	15.3	17.1	12.6	26.1
Haziran	16.5	34.0	17.5	14.4	12.0	24.7
Temmuz	17.2	32.0	14.2	15.8	11.0	25.9
Ağustos	19.3	29.6	15.1	15.4	12.0	25.5
Eylül	23.7		20.3		15.8	
Ekim	26.3		17.2		17.6	
Kasım	25.1		15.9		18.3	
Aralık	29.2		16.6		19.9	

131. Yukardaki rakamlarda ilginç bir gelişme Ankara ve İstanbul Geçinme Endekslerinin karşılaştırılmasında ortaya çıkmaktadır.

132. Ağustos ayı itibariyle geçmiş oniki aylık dönemde İstanbul'da kaydedilen fiyat artışı % 25.5, Ankara'da ise % 15.4'dür. Son onikişer aylık dönemler itibariyle İstanbul Geçinme Endeksleri Ankara'nınkinin çok üzerinde seyretmekte, İstanbul'da fiyatlar Ankara'ya göre yaklaşık % 10 ilerde gitmektedir,
133. Başlıca (11) ilin tüketici fiyatları endekslerinin karşılaştırılmasında ise 1/, 1973 Ağustos-1974 Ağustos ayları itibariyle son oniki aylık dönemde, fiyat artışlarında önde giden illerin sırasıyla Adana, Erzurum, Samsun, Antalya, Ordu, Bursa ve Ankara olduğu (Ticaret Bakanlığının verileriyle gelişir biçimde DİE İstanbul'un Ankara'dan daha ucuz olduğunu bildirmektedir) görülmektedir. Eskişehir ve Diyarbakır'da fiyatlar diğer illere kıyasla en düşük düzeyde bir artış göstermektedir. (Tablo 16)

Dünya ve Türkiye Toptan Eşya Fiyat Endeksleri

134. Toptan eşya fiyat endekslerinde Dünya fiyatları ile Türkiye fiyatları arasındaki farkın kapanma eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Dünya sanayi hammadde fiyatları endeksi Haziran ayından itibaren Türkiye fiyatlarının süratle altına inmiştir. Buna karşı Dünya Gıda Fiyatları Endeksi Türkiye Fiyatları ile aradaki farkı korumaktadır. Özellikle Mayıs ayından itibaren Türkiye'de Toptan Gıda Fiyatları Endeksinde ortaya çıkan düşme bu farkın belirgin hal almasına sebep olmuştur.

Türkiye Dünyada Tüketici Fiyatları Artışı

135. Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının (OECD) hazırladığı Temel Ekonomik Göstergelerde Dünya Ülkelerinde Tüketici Fiyatları Artışları verilmektedir. Temmuz 1973 ile Temmuz 1974 arasında en yüksek artışlar sırasıyla şu ülkelerde görülmektedir:

Yunanistan	% 31.4
Türkiye	% 29.0
Portekiz	% 25.4
Japonya	% 25.0
İngiltere	% 17.2
Finlandiya	% 17.1
İtalya	% 16.1

1/ Raporun sonundaki özel bölümde endeksler arasındaki farklılıklara değinilmiştir. Tüketici Fiyatları Endeksi DİE tarafından hazırlanmaktadır ve bir önceki sayfada yer alan ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanan Geçinme Endekslerinden farklıdır.

136. 1973 yılında 12 aylık artış bakımından Türkiye en yüksek artışı göstermiştir:

Türkiye	% 20.5
Yunanistan	14.8
Portekiz	12.9
İspanya	11.9
Japonya	11.7
Finlandiya	11.4
İtalya	10.8
İngiltere	9.4

137. Türkiye'deki fiyat artışlarının mevcut koşullarda sürüp gitmesi halinde Türkiye'nin 1975 yılında bugüne kadar muhafaza edebildiği avantajları kaybetmesi tehlikesi mevcuttur:

- Turizm gelirlerinde bir duraklama ve hatta bir azalma
- İşçi Dövizlerinde bir duraklama veya azalma
- İhracatta ton olarak bir azalma, dolar değeri olarak sınırlı bir artış veya duraklama ortaya çıkabilir.

138. Son devalüasyonun gerçekleştirildiği, nisbeten istikrarlı bir yıl olan 1970'e kıyasla Türkiye'nin önemli dünya ülkelerinden fiyatlar bakımından ne kadar saptığını belirlemek amacıyla Temmuz 1974'de tüketici fiyatları endeks sayıları en yüksek ülkeler aşağıda sıralanmıştır:

Türkiye	195	İngiltere	150
Portekiz	173	İspanya	149
Yunanistan	159	İtalya	144
Japonya	155	Danimarka	143
Finlandiya	151		
ABD, Kanada ve 8 Avrupa ülkesi 128-139			

139. Önümüzdeki aylarda dünya piyasasında önemli rol oynayan bu ondokuz ülke ile Türkiye arasındaki açık artmağa devam ettiği takdirde Türkiye'nin 1975 yılında büyük güçlüklerle karşılaşması ihtimali artmaktadır.

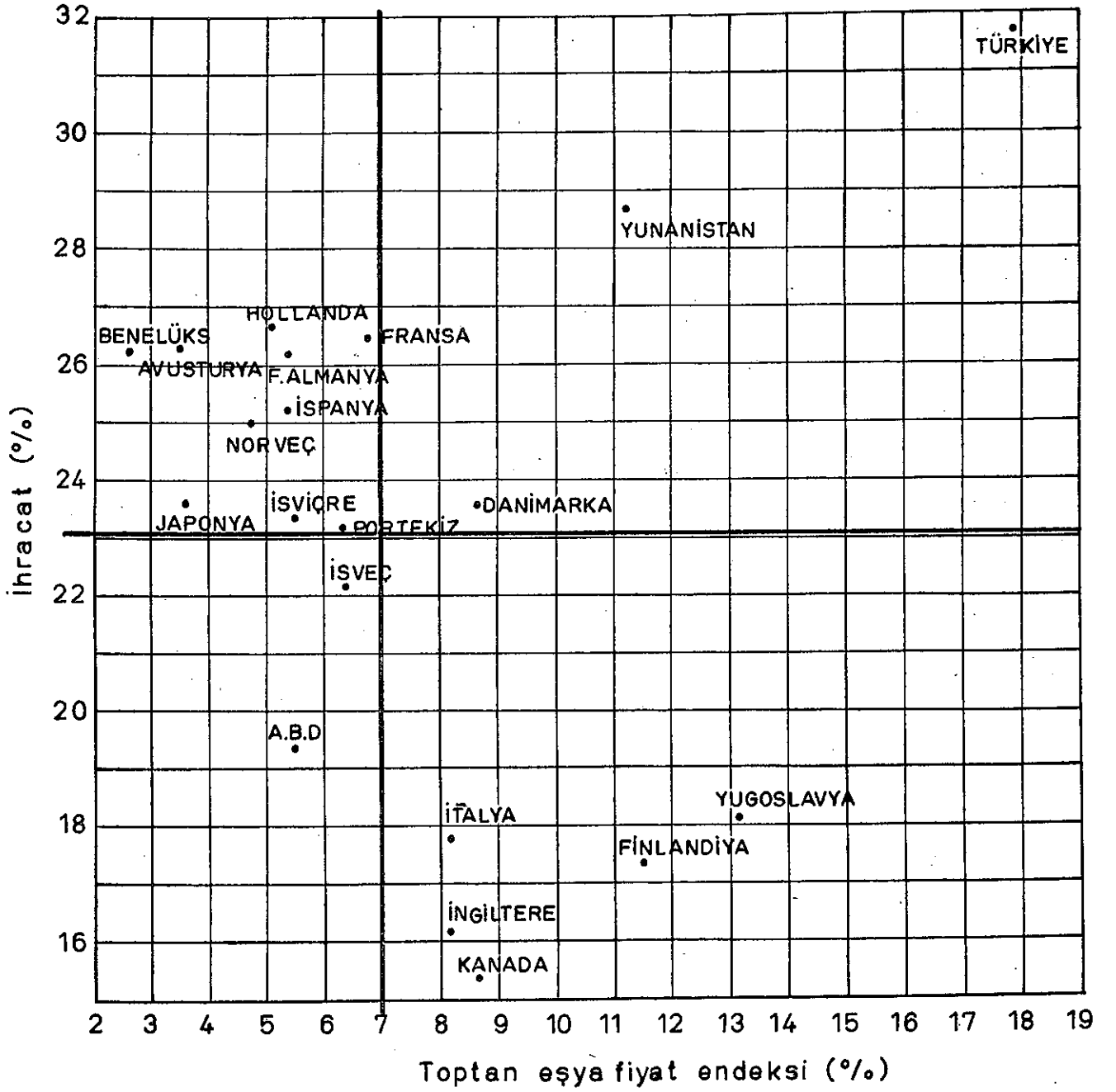
140. Döviz rezervlerinin durumu kısa bir müddet için ekonomik bunalımı erteleyebilir, fakat ortadan kaldıramaz.

141. Nitekim 1972 Haziranından 1973 Temmuzuna kadar süratli bir artış gösteren altın-döviz mevcudu, Temmuz 1973 ile Eylül 1974 arasında aynı seviyede kalmıştır.

Toptan Eşya Fiyatlarındaki Yükselmenin İhracata Etkisi

142. Türkiye ihracatında yüksek artış hızları izlenen 1970-1973 dönemine ait değerlerin OECD ülkelerinin ihracat ve fiyat değerleriyle karşılaştırılması ilginç sonuçlar vermektedir. OECD topluluğunda 1970-1973 döneminde yıllık ortalama ihracat artışı % 23, aynı dönemde toptan eşya fiyatları artışı ortalaması % 7'dir. Karşı sayfada yer alan grafikte de izleneceği gibi OECD ülkelerini ihracat ve fiyat artışlarının gelişmesine göre dört gruba ayırmak mümkündür:

İHRACAT - TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ ARTIŞLARI (1970-1973 ORTALAMASI)

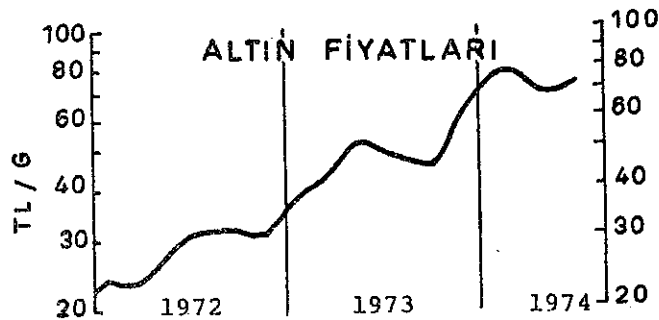
- i - Yüksek fiyat artışı ve düşük ihracat artışı gösteren ülkeler; Yugoslavya, Finlandiya, Kanada, İngiltere ve İtalya.
  - ii - Düşük fiyat artışı ve düşük ihracat artışı gösteren ülkeler; ABD ve İsveç,
  - iii - Yüksek fiyat artışı ve yüksek ihracat artışı gösteren ülkeler; Türkiye, Yunanistan ve Danimarka.
  - iv - Düşük fiyat artışı ve yüksek ihracat artışı gösteren ülkeler; Benelüks, Avusturya, Hollanda, Fransa, F.Almanya, İspanya, Norveç, Japonya, İsviçre ve Portekiz.
143. Topluluğun ortalama yıllık ihracat artışı olan % 23'ün üzerinde ihracat artışı gerçekleştiren ülkelerin başında Türkiye vardır. Ancak, Türkiye toptan eşya fiyatları artışı bakımından da ön sırada gelmektedir. Bu durum fiyat artışlarının kontrol altına alınması gereğini ortaya koymaktadır. Bu, gerçekleşmediği takdirde ihracatta vergi iadesi uygulamasına rağmen ihracatımızın artış hızında azalma görülecektir.

Dış Ticaret Hadleri

144. 1972 ve 1973 yıllarında Türkiye'nin lehine seyreden dış ticaret hadleri 1974'ün ilk üç ayında hafif de olsa bir düşme göstermiştir. 1974'ün ikinci üç ayında ihrac fiyatlarında izlenen gerilemenin dış ticaret hadlerinin olumsuz yönde etkilemeye devam etmesi beklenmektedir.
145. 1974 ve muhtemelen 1975 yıllarında petrol üreten ülkeler dışındaki gelişmekte olan ülkeler için dış ticaret hadlerinin yeniden aleyhte seyredeceği tahmin edilmektedir.

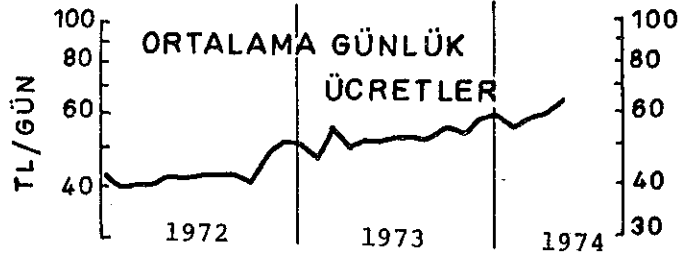
Altın Fiyatları

146. Nisan-Temmuz döneminde gerileme gösteren altın fiyatları Ağustos ayında bir sıçrama kaydetmiştir. Külçe altın bir ayda % 8.6 Cumhuriyet altını % 4.9 ve Reşat altını % 3.8 artış göstermiştir.
147. 1973 Ağustosunu ile 1974 Ağustosunu arasında külçe altın fiyatlarında % 46.5 Cumhuriyet altını fiyatında % 47.8, Reşat altını fiyatında % 42.2 artış olmuştur.
148. Kıbrıs Barış Harekâtının iç piyasada altın satışlarını ve altın fiyatlarını etkilememesi ilgi çekici bir gelişmedir.

Ücretler

149. Sosyal Sigortalar kapsamındaki işçiler için ortalama günlük ücretler Mayıs ayında 63.38 TL. olmuştur. Geçen yıl Mayıs ayına göre artış % 22.9 geçen yıl ortalamalarına göre artış % 22.5'dir.

150. Ücretlere ilişkin rakamların çok mahdut olması bu konuda yakın gelişmelerin yorumuna imkân vermemektedir.

TABLO 12

ESKİ TOPTAN EŞYA PİYATLARI ENDEKSİ

	1 9 7 2			1 9 7 3			1 9 7 4			YÜZDE DEĞİŞİMLER			YÜZDE DEĞİŞİMLER			
	ARALIK (1)	HAZİRAN (2)	TEMMUZ (3)	AGÜSTÜS (4)	EYLÜL (5)	(3)/(2)	(4)/(3)	(5)/(4)	(6)/(5)	ARALIK (6)	HAZİRAN (7)	TEMMUZ (8)	AGÜSTÜS (9)	(6)/(9)	(7)/(9)	(8)/(9)
GENEL ENDEKS	212.4	231.6	235.5	240.9	251.6	1.7	2.3	4.4	13.4	18.5	274.4	310.4	312.3	29.2	0.1	0.5
1. Gıda Mad.ve Yemler	198.7	217.4	220.4	224.4	229.3	1.4	1.8	2.2	12.9	15.4	262.8	297.7	300.9	32.3	0.2	0.9
A. Nebati Gıda Mad.	161.3	188.1	189.9	195.4	200.4	1.0	2.9	2.6	21.1	24.2	225.4	274.0	284.3	39.7	1.6	2.1
a. Hububat	167.1	194.4	201.6	207.3	212.9	3.7	2.8	2.7	24.1	27.4	252.4	305.0	324.0	51.0	2.1	4.0
b. Bakliyat	208.6	211.8	225.3	239.3	251.2	6.4	6.2	5.0	14.7	20.4	285.6	348.1	347.2	36.9	-6.0	6.0
c. Diğer	154.6	185.1	175.6	180.4	183.9	-5.3	2.7	1.9	16.7	18.9	182.4	226.7	229.2	221.7	18.0	1.1
B.																
a. Hayvanlar	353.9	336.3	344.3	321.6	319.9	2.4	-7.6	-0.5	-9.1	-9.3	355.2	391.0	358.5	343.9	0.4	-8.3
b. Hayvan Mahsulleri	202.4	224.4	229.8	229.1	237.4	2.4	-0.3	3.6	13.2	17.3	281.3	281.9	282.2	282.1	39.0	0.1
c. Hayvan Yemleri	237.4	244.4	245.1	268.6	274.9	0.3	9.6	2.3	13.1	15.8	329.4	352.1	361.3	367.5	38.8	2.6
2. Sınai Hammaddede ve yarı mamuller	235.3	255.3	260.6	268.4	288.9	2.1	3.0	7.6	14.1	22.8	293.7	331.5	331.8	331.1	24.8	0.1
a. Yakacaklar	315.3	315.3	321.0	327.1	337.4	1.8	1.9	3.1	3.7	7.0	348.7	348.7	356.7	356.7	10.6	2.3
b. Madenler	193.9	196.9	198.7	199.0	209.4	0.9	0.2	5.2	2.6	8.0	213.5	319.1	318.4	318.3	10.1	-0.2
c. Dokuma Mad.	197.8	256.7	271.6	292.8	339.4	5.8	7.8	15.9	48.0	71.6	345.5	357.4	355.3	357.3	74.7	-0.6
d. Deriler	341.6	360.5	364.5	371.7	381.3	1.1	2.0	2.6	8.8	11.6	371.2	361.0	349.0	332.0	-8.7	-3.3
e. Sınai ve Mad.Yağlar	184.8	184.8	186.1	187.2	195.1	0.7	0.6	4.2	1.3	5.6	198.8	333.6	334.0	334.3	7.6	0.1
f. Kâğıtlar	154.6	155.2	155.2	155.2	155.2	-	-	-	0.4	0.4	157.2	223.2	223.2	223.2	1.7	-
g. Yarı Malzemesi	200.6	211.2	211.9	207.8	209.3	0.3	-1.9	0.7	3.6	4.3	213.1	259.0	255.8	256.0	6.2	-1.2

KAYNAK: Ticaret Bakanlığı

TABLO 13
TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
(1963=100)

TABLO 16

ONBİR İLDE TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ
(1968=100)

	ANKARA	İSTANBUL	İZMİR	ADANA	ANTALYA	BURSA	DIYARBAKIR	ERZURUM	ESKİŞEHİR	ORDU	SAMSUN
1969	106.5	108.0	106.8	106.9	107.7	108.5	109.1	108.0	107.0	111.3	108.7
1970	115.1	115.3	115.0	117.1	117.1	119.5	118.1	118.4	114.9	123.0	116.6
1971	133.9	133.4	137.6	136.5	134.8	138.6	137.4	140.1	131.8	143.3	135.1
1972	151.2	149.1	157.9	154.3	155.0	160.9	161.0	161.3	148.9	159.5	158.4
1973	176.2	172.1	184.3	184.3	182.1	183.0	186.3	183.9	171.2	181.6	184.0
1973 Ağustos	179.7	175.2	188.8	184.6	186.3	188.2	191.4	182.5	176.1	185.3	187.2
Aralık	187.5	181.1	198.4	201.9	193.1	195.0	204.9	206.1	178.3	196.3	198.9
1974 Ocak	191.3	184.9	201.9	206.1	198.9	199.6	205.9	208.3	183.7	197.6	203.0
Şubat	191.5	183.5	194.9	206.7	205.0	198.3	207.6	209.6	182.8	198.1	202.5
Mart	147.8	191.2	207.4	218.1	208.4	205.9	214.7	213.3	186.9	210.6	214.3
Nisan	202.2	195.3	209.2	222.2	220.9	209.6	219.8	215.6	191.4	220.1	214.3
Mayıs	206.3	197.9	214.8	222.2	223.4	212.0	225.4	217.4	202.6	220.0	219.1
Haziran	204.4	194.1	212.4	218.1	226.6	208.9	218.4	214.9	201.2	218.4	220.2
Temmuz	211.4	202.1	216.2	227.2	221.5	214.0	224.9	223.6	198.7	222.0	225.7
Ağustos	212.2	206.0	223.0	229.4	227.7	223.1	224.9	226.8	206.5	221.1	231.0
1973/1972	16.5	15.4	16.7	19.4	17.5	13.7	15.7	14.0	15.0	13.9	16.2
1973 Aralık /1973 Ağustos	4.3	3.4	5.1	9.4	3.7	3.6	7.1	12.9	1.2	5.9	6.3
1974 Ağustos/1973 Aralık	13.2	13.7	12.4	13.6	17.6	14.4	9.8	9.8	15.8	12.6	16.1
1974 Ağustos/1973 Ağustos	18.1	17.6	18.1	24.3	22.2	18.5	17.5	24.0	17.3	19.3	23.3

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 17

YATIRIM DEFLATÖRLERİ
(1965=100)

	İNSAAT	MAKİNA-TEÇHİZAT	TOPLAM
1962	88.992	81.325	85.981
1963	92.541	87.941	90.934
1964	95.246	97.637	95.966
1965	100.000	100.000	100.000
1966	108.674	99.678	105.850
1967	115.869	109.890	114.023
1968	121.310	111.165	118.185
1969	127.291	116.757	124.026
1970	137.965	130.688	135.672
1971	166.104	167.597	166.709
1972	186.636	194.841	189.940
1973	215.330	223.885	218.774

TABLO 18

TOPLAM YATIRIMLAR DEFLATÖRÜ
(1968=100, 1971=100)

	1968=100	1971=100	Zincirleme
1962	72.751	51.575	102.482
1963	76.942	54.547	105.761
1964	81.199	57.565	105.534
1965	84.613	59.985	104.204
1966	83.562	63.494	105.850
1967	96.478	68.396	107.721
1968	100.000	70.893	103.650
1969	104.942	74.397	104.942
1970	114.796	81.382	109.390
1971	141.057	100.000	122.876
1972	160.714	113.935	113.935
1973	185.111	131.231	115.180
1974 (1)			120.000

(1) Geçici
Kaynak: Ekonomik Rapor, DPT Eylül 1974

TABLO 19

DİŞ TİCARET HADLERİ

		TL. Olarak			₺ Olarak		
Yıllar-Dönemler		İhracat Fiyat	İthalat Fiyat	Ticaret Hadleri	İhracat Fiyat	İthalat Fiyat	Ticaret Hadleri
1968		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1969		100.5	101.4	99.1	100.5	101.4	99.1
1970		118.2	122.8	96.2	99.2	102.5	96.8
1971		155.0	182.2	85.1	106.6	109.2	97.6
1972		171.8	195.3	87.9	116.8	124.0	94.1
1973		219.2	247.6	88.6	145.3	157.4	92.3
1968	I	103.7	98.4	105.4	103.7	98.4	105.4
	II	101.4	100.0	101.4	101.4	100.0	101.4
	III	98.7	102.0	96.7	98.7	102.0	96.7
	IV	97.1	101.7	95.5	97.1	101.7	95.5
1969	I	99.7	99.5	100.3	99.7	99.5	100.3
	II	99.9	102.3	97.6	99.9	102.3	97.6
	III	101.4	102.2	99.3	101.4	102.2	99.3
	IV	100.9	101.9	99.0	100.9	101.9	99.0
1970	I	99.0	100.0	99.0	99.0	100.0	99.0
	II	99.9	100.1	99.7	99.9	100.1	99.7
	III	132.6	127.0	104.4	104.3	104.8	99.5
	IV	135.4	178.1	76.1	96.8	106.7	90.7
1971	I	141.0	178.3	79.1	101.6	106.9	95.0
	II	147.1	178.2	82.6	101.2	106.8	94.8
	III	157.5	185.0	85.1	104.9	110.9	94.6
	IV	167.4	188.3	88.9	112.9	113.2	99.7
1972	I	171.3	182.2	94.0	117.1	112.7	103.9
	II	180.2	193.0	93.4	121.7	122.5	99.3
	III	165.4	199.4	82.9	111.9	126.6	88.4
	IV	170.8	214.2	79.7	116.1	136.0	85.4
1973	I	174.4	218.4	79.9	119.1	138.7	85.9
	II	194.6	233.7	83.2	132.6	148.6	89.2
	III	238.6	255.2	93.5	155.4	162.2	95.8
	IV	283.7	279.3	101.6	182.4	177.6	102.7
1974	I	298.5	306.7	97.3	191.9	195.0	98.4
	II	284.4			185.2		

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 20

DÜNYA ÜLKELERİNDE
TÜKETİCİ FİYATLARI ARTIŞI
(1970=100)

(% olarak)

Ü L K E	E N D E K S			Temmuz 1974	D E Ğ İ Ş M E L E R		
	1971	1972	1973		1972 1971	1973 1972	TEMmuz 1974 TEMmuz
ABD	104	108	114	128	3.8	5.6	12.2
Almanya	105	111	119	128	5.7	7.2	7.5
Avusturya	105	111	120	131	5.7	8.1	10.1
Belçika	104	110	118	134	5.8	7.3	13.6
Danimarka	106	113	123	143	6.6	8.8	15.3
Finlandiya	106	114	127	151	7.5	11.4	17.1
Fransa	106	112	120	138	5.7	7.1	15.0
Hollanda	108	116	125	137	7.4	7.8	9.6
İngiltere	109	117	128	150	7.3	9.4	17.2
İsveç	107	114	121	132	6.5	6.1	8.2
İsviçre	107	114	124	135	6.5	8.8	9.8
İspanya	108	117	131	149	8.3	11.9	13.7
İtalya	105	111	123	144	5.7	10.8	16.1
Japonya	106	111	124	155	4.7	11.7	25.0
Kanada	103	108	116	130	4.9	7.4	12.1
Lüksemburg	105	110	117	129	4.8	6.4	10.3
Norveç	106	114	122	134	7.5	7.0	8.9
Portekiz	112	124	140	173	10.7	12.9	25.4
TÜRKİYE	119	137	157	195	15.1	18.9	25.8
Yunanistan	103	108	124	159	4.9	14.8	31.4

Kaynak: Temel Ekonomik Göstergeler
1 Haziran 1974 rakkamı bulunabilmektedir.

TABLO 21

LONDRA BORSASINDA
BAZI TEMEL MALLARIN
FİYATLARI

\$/Ton

	10 Ekim 1974	4 Eylül 1974	5 Ağustos 1974	1 9 7 4		Geçen Yıl
				En Düşük	En Yüksek	
MADENLER						
Alüminyum	846	846	846	638	846	585
Antimon	3430	..	..	2025	3430	1803
Bakır	1441	1528	1856	1383	3231	1867
Kurşun	537	539	544	515	743	442
Nikel	4163	4097	4100	3311	4097	3245
Kalay	7053	9940	8733	6228	9940	5074
Çinko	830	950	1119	848	2130	1065
Arpa	146.8	146.3	136.4	153.4	122.9	..
Buğday ¹	211.2	..	211.2	166.2	212.8	..
Mısır	177.4	163.9	162.7	133.4	173.0	124.6
Kahve ²	1092	1032	1079	962	1468	1077.
Pamuk ²	1247	1334	1378	1247	2031	1966
Kauçuk ³	632	632	656	597	1346	800
Şeker	901	866	702	334	866	236

1 Amerikan Kışlık Sert Buğday 3 Ekim 1974 Fiyatı
2 \$/lb karşılaştırma imkanı için \$/tona çevrilmiştir.
3 Pence/kg karşılaştırma imkanı için \$/tona çevrilmiştir.

TABLO 22

ORTALAMA GÜNLÜK ÜCRETLER 1/

	1969	1970	1971	1972	1973	1974
Ocak	29.72	33.09	37.37	43.55	49.96	58.51
Şubat	30.50	35.02	36.86	39.69	46.91	54.67
Mart	31.02	34.48	37.85	40.68	54.52	57.81
Nisan	30.80	34.78	38.99	40.79	47.86	59.60
Mayıs	31.75	34.79	39.59	42.47	51.55	63.18
Haziran	30.00	34.20	36.13	41.60	50.11	
Temmuz	33.22	34.00	37.90	42.63	51.40	
Ağustos	32.01	34.70	37.96	42.81	51.60	
Eylül	32.31	35.32	39.51	42.68	51.73	
Ekim	33.83	36.47	39.55	40.05	54.72	
Kasım	35.40	35.76	39.95	47.64	51.26	
Aralık	35.31	40.12	39.32	51.70	57.04	
1) Yıllık Ortala.	32.14	35.64	38.42	43.44	51.71	
2) Yıllık % Değ.	13.9	10.9	7.8	13.1	19.9	

1/ Sosyal Sigortaya Bağlı İşçiler için
Kaynak : Sosyal Sigortalar Kurumu

TABLO 23

ALTIN FİYATLARI (Ortalama)
(Serbest Piyasa)

(TL.)

	KÜLÇE (Safi gr/TL)			CUMHURİYET 1/			REŞAT1/		
	1972 (1)	1973 (2)	1974 (3)	1972 (4)	1973 (5)	1974 (6)	1972 (7)	1973 (8)	1974 (9)
OCAK	22.53	31.75	60.88	150.66	211.86	399.60	350.37	402.00	542.75
ŞUBAT	23.23	35.32	69.68	154.33	237.55	479.45	368.52	431.20	612.00
MART	23.04	39.05	76.76	154.52	267.09	547.83	369.22	470.55	737.62
NİSAN	23.23	41.75	77.79	154.81	280.95	550.76	360.80	468.55	710.48
MAYIS	25.39	46.02	72.88	165.88	305.09	504.86	364.48	462.95	658.57
HAZİRAN	28.65	50.03	69.98	185.91	329.24	487.00	377.45	471.29	654.00
TEMMUZ	30.10	51.30	68.50	198.33	345.59	465.-	380.29	479.05	670.-
AĞUSTOS	31.66	48.42	72.50	207.64	325.45	492.-	380.68	486.59	750.-
EYLÜL	31.46	47.23		207.57	320.09		380.62	488.50	
EKİM	31.01	46.00		205.73	320.67		380.75	489.24	
KASIM	30.56	44.94		203.75	310.64		382.00	492.05	
ARALIK	30.93	50.01		207.83	330.86		388.33	501.43	
12 AYLIK ORT.	27.65	44.32		183.08	298.76		373.62	470.28	

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

1/ 7.212 gr.

BÖLÜM V

İSTİHDAM

151. 1974 yılı Temmuz ayı itibariyle yapılan tahminlere göre toplam işgücü arzındaki artış 1973 yılına oranla % 2.3 oranında artmıştır. Buna karşılık işgücü talebindeki artış ise % 0.8 olmaktadır. Tarım kesiminde işgücü talebi % 0.7 oranında azalırken tarım dışı işgücü talebi artışı % 5.1 olmuştur. Bu oran geçen yıl % 6.5 idi. (Tablo). 1974 yılında tarım dışı işgücü fazlasında % 32.6 oranında önemli bir artış vardır. Toplam işgücü fazlası ise % 12.5'dir. 1973 yılında % 10.7 olan işgücü fazlası oranı 1974 yılında % 11.7'ye yükselmiştir. (Tablo)
152. Tarım dışı sektörlerde istihdam artış hızı ise geçen yıla oranla düşmektedir. İmalât sanayiinde istihdam artış hızı geçen yıl % 8.2 iken, bu yıl % 4.5 olmuştur. Enerji ve madencilik sektöründe artış hızı ortalamanın çok üzerindedir. Ulaştırma ve hizmetler sektörlerinde de artış ise ortalamanın üzerinde gerçekleşmektedir.
153. İş ve İşçi Bulma Kurumu aylık verilerine göre, işe yerleştirilenler ve münhallerde geçen yıla oranla önemli farklılıklar olmamasına rağmen, ay sonu kayıtlı işsiz sayısında geçen yıl Temmuz ayına oranla % 11.4 bir artış görülmektedir. Ay sonu kayıtlı işsiz sayısının mevsimlik eğilimlerine göre, Mart ayından sonra düşmesi beklenen işsiz sayısı, bu yıl inşaat sektöründeki duraklama nedeniyle oldukça yüksek bir düzeyde kalmıştır.

154. Yurt dışına gönderilen işçi sayısı ise dünya konjonktürünün bilinen durumu nedeniyle oldukça düşük bir düzeydedir. Geçen yıl Ocak-Ağustos döneminde yurt dışına gönderilen işçi sayısı 95.500 iken, bu yıl aynı dönemde %81.8 bir azalma ile 17.400 olmuştur. (Tablo) Yıl sonuna kadar, yurt dışına gönderilecek işçi sayısında büyük bir artış beklenmemektedir.

TABLO 24

Tarım Dışı Sektörlerde İstihdam Gelişme Tahminleri

	1972	1973	1974(a)	(Erkek+Kadın 15-64 Yaş Bin Kişi)	
	(1)	(2)	(3)	(2)/(1)	(3)/(1)
Sanayi	1.500	1.615	1.707	7.7	5.7
Madencilik	110	111	133	0.9	19.8
İmalât	1.370	1.484	1.551	8.2	4.5
Enerji	19	20	23	5.3	15.0
İnşaat	440	480	500	9.0	4.2
Ticaret	630	670	706	6.3	5.4
Ulaştırma	460	485	532	5.4	9.7
Hizmetler (b)	1.570	1.670	1.755	5.0	5.7
T o p l a m	4.620	4.920	5.200	6.5	5.7

Kaynak: DPT

- a) Temmuz 1974 itibariyle geçici sonuçlar
b) Hizmetler sektörü, mali kuruluşlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işlerde çalışanlarda içermektedir.

TABLO 25

İşgücü Arzı - Talebi ve İşgücü Fazlası

	1972	1973	1974(b)	(15-64 Yaş Erkek+Kadın Bin Kişi)	
	(1)	(2)	(3)	(2)/(1)	(3)/(2)
I. İşgücü Arzı (a)	14.320	14.670	15.010	2.4	2.3
II. İşgücü Talebi	13.595	13.946	14.050	2.6	0.8
- Tarımda fiilen çalışanlar	8.760	8.760	8.700	-	-0.7
- Tarım Dışı	4.620	4.920	5.200	6.5	5.7
- Bilinmeyen	130	130	130	-	-
- Yurt Dışına giden işgücü (c)	85	136	20	60.0	-85.3
III. Tarım Dışı İşg. Fazlası	725	724	960	-0.1	32.6
IV. Tarımda En faal Mevsimdeki İşg. Fazlası	850	843	800	-0.8	-4.8
V. Toplam İşgücü Fazlası	1.575	1.564	1.760	-0.7	12.5
VI. İşgücü Fazlası Oranı (Yüzde)	11.0	10.66	11.7		

a) Toplam işgücü arzından Ordu ve Jandarma sayısı ile yurt dışına gönderilen işgücü düşülmüştür.

b) Temmuz itibariyle geçici

c) İşgücü talep eden ülkeler koşullarının değişme olasılığı göz önüne alınarak ihtiyatla tahminlere yer verilmiştir.

TABLO 26
İSTİHDAM

	İşe Yerleştirilenler		Mühaller		Ay sonu işsizler		Dış Ülkelere Giden İşçiler	
	1973	1974	1973	1974	1973	1974	1973	1974
Ocak	11.481	12.302	11.816	13.807	40.885	47.730	5.062	2.610
Şubat	12.122	14.284	14.170	15.233	49.720	52.908	8.408	2.568
Mart	19.799	19.964	22.427	23.248	59.661	65.291	9.078	2.247
Nisan	26.913	30.018	30.250	34.694	53.143	78.033	15.866	2.193
Mayıs	48.709	51.041	51.173	54.762	48.391	89.298	12.662	2.537
Haziran	40.088	46.462	40.449	45.713	42.533	89.597	14.082	1.999
Temmuz	26.513	26.869	25.757	27.184	40.348	86.673	15.454	1.791
Ağustos	32.845		37.589		39.580		14.949	
Eylül	80.114		79.527		40.868		14.565	
Ekim	42.709		41.927		35.481		12.946	
Kasım	35.419		36.302		42.240		8.202	
Aralık	18.376		18.207		44.267		4.546	

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

BÖLÜM VI

HİZMETLER

İç Ticaret

155. İç ticarete likidite sıkıntısı önemini sürdürmektedir. Fiyatlardaki önemli artışa karşı banka kredilerindeki duraklama üreticinin satış finansmanı konusunda daha büyük yük altına girmesine sebep olmaktadır.
156. Ocak-Temmuz döneminde protesto edilen senetler ve senet sayılarında ki artış şöyledir:

	<u>1973</u>	<u>1974</u>
Adet	533.733	644.356
Milyon TL.	2.152	2.962

Dış Ticaret

157. İhracat ve ithalâtın değer olarak artış göstermesine rağmen miktar olarak ihracattaki gerileme ve ithalâttaki duraklama dış ticaretteki en önemli gelişmeyi teşkil etmektedir.

Turizm

158. Turizm girişleri açısından önem taşıyan Haziran-Eylül dönemine ait kesin bilgiler yayınlanmadığından Kıbrıs Barış Harekâtının yabancı turist girişleri üzerindeki etkisi bilinmemektedir.
159. Gözlemler bu yıl yabancı turistlere dönük kapasite kullanımlarında büyük düşmelerin olduğunu göstermektedir.
160. Gelecek yıl Türkiye'de mevcut kapasitelerin tam kullanımı yanında Kıbrıs'daki kapasitelerin de doldurulması için çabada bulunma zorunluluğu her iki ülkedeki kapasitelerin dünya piyasalarında satışında birlikte hareket etmenin yararlı olacağını göstermektedir.

Yeni Kurulan Şirketler

161. Ocak-Mayıs dönemi itibariyle kurulan anonim, limited, kollektif, komandit ve kooperatif şirketler ve sermaye ayırımları aşağıda gösterilmiştir:

	<u>1973</u>	<u>1974</u>
Adet	2.960	2.116
Sermaye (Milyon TL)	1.290	1.614

TABLO 27
PROTESTO EDİLEN SENETLER

	1972		1973		1974		YÜZDE DEĞİŞİM			
	Adet (1)	000 TL. (2)	Adet (3)	000 TL. (4)	Adet (5)	000 TL. (6)	(3/1)	(4/2)	(5/3)	(6/4)
OCAK	70.304	237.955	88.697	347.885	113.971	493.214	26.2	46.2	28.5	41.8
ŞUBAT	52.520	175.464	64.953	244.019	83.339	349.434	23.7	39.1	28.0	43.2
MART	46.089	152.619	53.471	211.165	69.694	315.405	16.0	38.4	29.6	49.4
NİSAN	44.325	160.605	62.810	236.496	81.827	337.916	41.7	47.3	30.3	42.9
MAYIS	71.386	247.687	88.750	361.648	116.227	517.399	24.3	46.0	31.0	42.1
HAZİRAN	50.010	184.099	66.815	276.039	84.316	379.339	33.6	49.9	26.1	37.4
TEMMUZ	79.227	276.208	108.237	474.855	94.982	569.532	36.7	71.9	-12.3	19.9
AĞUSTOS	60.775	223.775	66.221	296.221			9.2	32.7		
EYLÜL	59.055	225.696	85.682	381.812			45.1	69.2		
EKİM	83.877	342.715	118.229	542.066			41.0	58.2		
KASIM	81.173	319.142	72.901	339.458			-10.2	6.4		
ARALIK	60.437	234.296								
OCAK-ARALIK	759.040	2.780.261								

Kaynak : T. C. Merkez Bankası

TABLO 28
Yeni Kurulan Şirketler^{1/}

	1972		1973		1974		Sermaye = Milyon TL. Yüzde Değişmeler			
	Adet (1)	Ser. (2)	Adet (3)	Ser. (4)	Adet (5)	Ser. (6)	3/1 (7)	4/2 (8)	5/3 (9)	(6/4) (10)
OCAK	368	83.4	411	264.0	322	268.1	11.7	216.5	-21.7	1.6
ŞUBAT	569	149.1	615	191.2	531	338.8	8.1	28.2	-13.7	77.2
MART	515	101.2	662	310.7	503	367.6	28.5	207.0	-24.0	18.3
NİSAN	325	146.9	668	162.7	388	223.5	105.5	10.8	-41.9	37.4
MAYIS	483	161.9	604	361.8	372	416.5	25.1	123.5	-38.4	14.9
HAZİRAN	486	188.6	509	277.4			4.7	47.1		
TEMMUZ	543	72.4	475	199.3			-12.5	175.3		
AĞUSTOS	515	167.4	384	316.4			-25.4	89.0		
EYLÜL	395	128.0	309	222.2			-21.8	73.6		
EKİM	328	132.5	260	281.6			-20.7	112.5		
KASIM	214	90.7	284	252.6			32.7	178.5		
ARALIK	308	883.5	219	460.7			-28.9	-47.9		
TOPLAM	5.049	2.305.6	5.400	3.300.6			7.0	43.2		
OCAK-MAYIS	2.260	642.5	2.960	1.290.4	2.116	1.613.6	31.0	100.8	-28.5	-25.0

1/ Anonim, Limited, Kollektif, Komandit ve Kooperatif Şirketleri

BÖLÜM VII
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

Genel Değerleme

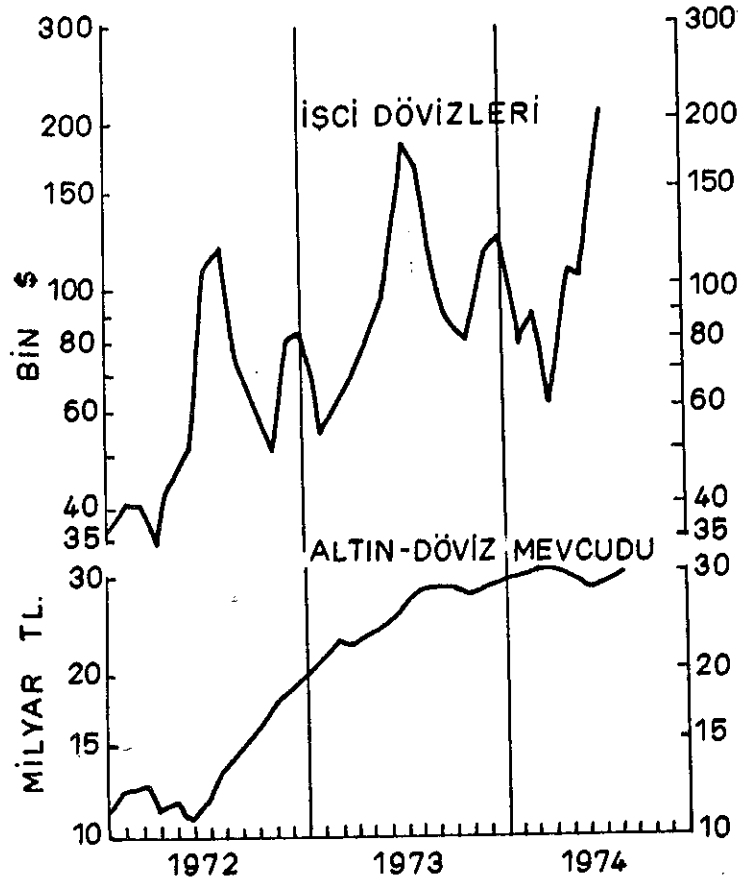
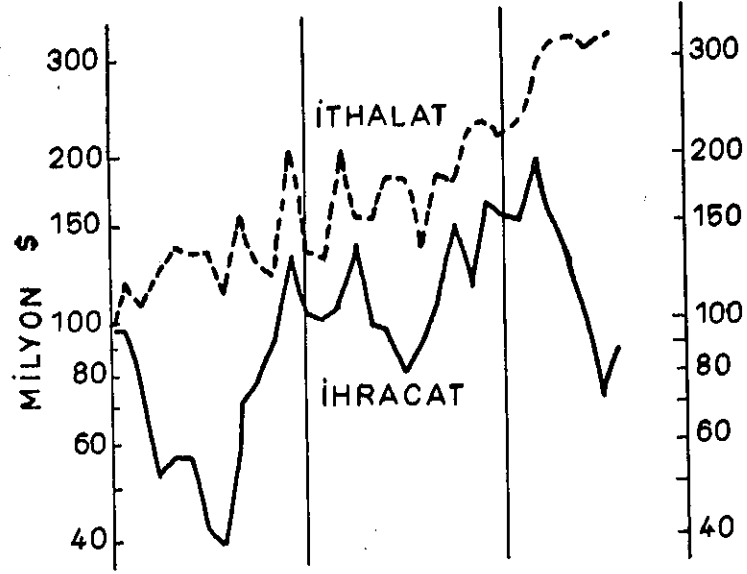
162. 1974 yılının ilk dokuz ayında ihracat geliri ve ithalât harcamalarında geçen yıla göre büyüme görülmektedir. Dış ticaret açığı 1.2 milyar dolara ulaşmıştır.
163. Yapılan hesaplamalar 1973 yılının aynı dönemindeki fiyatlara göre ihracat ürünlerinde % 53.6, ithal mallarında % 61.2 oranında fiyat artışı olduğunu ortaya koymaktadır.
164. 1974 fiyatlarının 1973 yılına dönüştürülmesi halinde 1974 yılının ilk 9 ayındaki ihracatın geçen yıla göre % 23.5 bir gerileme gösterdiği ithalâtın ise, aynı miktarda olduğu anlaşılmaktadır.
165. 1974 yılının ilk sekiz aylık dış ilişkiler durumu özet olarak şöyledir:

(Ocak-Ağustos)

	1972 (000\$)	1973 (000\$)	1974 (000\$)
A) Dış Ticaret:			
a. İthalât:			
Toplam İthalât	961.601	1.277.228	2.219.762
1. Esas İthalât	929.070	1.242.752	2.181.517
2. Bedelsiz İthalât	32.531	34.476	38.245
b. İhracat:			
Toplam İhracat	512.333	790.427	1.039.288
1. Tarım-Hayvancılık	339.013	488.984	593.292
2. Madencilik	23.125	25.969	43.411
3. Sanayi	150.195	275.474	402.585
c. Dış Ticaret Açığı	449.268	486.801	1.180.474
B) İşçi Hareketleri:			
1. İşçi Gelirleri	478.785	793.313	979.234
2. Yurt Dışına Giden İşçi Sayısı (Kişi)	49.004	95.561	17.427

166. Temmuz ayından sonra Ağustos ayında da ihracat geliri, geçen yıla oranla % 2.4 gerileme göstermiş, geçen yılın 88.6 milyon dolarlık gerçekleşmesine karşılık 2.2 milyon dolarlık azalma ile 86.2 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

167. Buna karşılık ithalât harcamalarındaki yükselme, 1974 yılı Ağustos ayında da devam etmiş, geçen yılın 136.4 milyon dolarlık ithalât harcamasına karşılık 1974 yılı Ağustos ayı ithalâtı harcaması, iki mislini de aşarak 303.4 milyon dolar düzeyinde oluşmuştur.
168. Bu gerçekleştirmelerle Ocak-Ağustos dönemi ithalâtı 2.2 milyar doları, ihracatı da 1.0 milyar doları aşmış, dış ticaret açığı 1.2 milyar dolara yaklaşmıştır.
169. Ocak-Ağustos döneminde ihracat gelirinde, geçen yıla göre, % 31.5 oranında 248.9 milyon dolarlık; ithalât harcamalarında % 73.8 oranında, 942.5 milyon dolarlık artış vardır.
170. Bu artışlarla, 1974 yılı Ocak-Ağustos dönemi ihracatı, 1.039,3 milyon dolara, ithalâtı da 2.219,8 milyon dolara ulaşmıştır. 1973 yılı Ocak-Ağustos dönemi itibariyle, ihracat 790,4 milyon dolar, ithalât ise 1.277,2 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiş bulunuyordu.
171. Dış ticaret açığında görülen yükselme, kısmen, işçi gelirlerinde meydana gelen yükselme ile karşılanabilmektedir. İşçi gelirlerinde, Ocak-Ağustos dönemi olarak geçen yıla göre, % 23.4 oranında, 185.9 milyon dolarlık bir artış vardır. Ayrıca, Ocak-Haziran dönemi itibariyle turizm gelirlerinde de 7.2 milyon dolarlık bir net gelir artışı bulunmaktadır. Görünmeyen kalemlerde de belirli düzeyde bir gelir artışı bulunmaktadır. Fakat, bu artışlar, dış ticaret açığında görülen yükselmeyi kapatabilecek nicelikte değildir. Bu gelişmeler, döviz rezervlerinde belirli bir azalma verebilir, ya da artış hızının eskisine göre yavaşlamış olması sonucunu verebilir. Nitekim, Ocak-Haziran dönemi itibariyle döviz rezerv artışlarında belirli bir düşme görülmektedir.

İhracat

172. Ocak-Ağustos döneminde gerçekleşen ihracat gelirlerinde, kesimlerin oranları şöyledir:

	Ocak-Ağustos	
	1973 (%)	1974 (%)
1) Tarım-Hayvancılık Kesimi	61.9	57.1
2) Madencilik Kesimi	3.3	4.2
3) Sanayi Kesimi	34.8	38.7
Toplam	100.0	100.0

173. İhracat gelirlerinde sanayi ürünleri kesiminin belirli bir ağırlık kazandığı, buna karşılık tarım ve hayvancılık ürünleri kesiminin, oran olarak önemini kaybettiği görülmektedir. Nitekim, Ocak-Ağustos dönemi itibariyle, tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı, toplam ihracatın, 1973 yılında, % 61.9'u olduğu halde, 1974 yılında bu oran % 57.1'e düşmüştür; sanayi ürünleri ihracatının payı ise % 34.8'den % 38.7'ye yükselmiştir. Bu arada madencilik ürünleri kesiminde de belirli bir yükselme izlenmektedir.

Ocak - Ağustos Dönemi İhracatı

	1973 (000\$)	1974 (000\$)
I. Tarım ve Hayvancılık Ürünleri	488,510	593,292
a) Hububat ve Baklagiller	43,510	12,981
b) Meyveler ve Sebzeler	127,321	151,659
c) Sanayi Bitkileri	283,080	385,428
d) Hayvancılık ve Hayvan Ürünleri	26,687	32,479
e) Su Ürünleri	8,386	10,745
II. Madencilik ve Taşocakçılığı Ürünleri	25,969	43,411
III. Sanayi Ürünleri	275,474	402,585
1. Gıda- İçki Sanayii	103,043	86,241
2. Dokumacılık Sanayii	58,400	112,169
3. Orman Ürünleri Sanayii	3,450	16,593
4. Deri-Kösele İşleme Sanayii	24,014	42,321
5. Kimya Sanayii	13,099	23,496
6. Petrol Ürünleri Sanayii	33,125	54,606
7. Çimento Sanayii	11,658	5,867
8. Cam-Seramik Sanayii	4,065	7,046
9. Demir Dışı Metaller Sanayii	9,725	24,241
10. Madenî Eşya-İmalât Sanayii	5,722	11,959
11. Elektrikli Makineler Sanayii	1,205	610
12. Diğerleri	7,968	17,436
T O P L A M	790,427	1,039,288

174. Ocak-Ağustos dönemi itibariyle, 1974 yılında, tarım ve hayvancılık kesimi, 1973 yılının aynı dönemine göre, % 21.3 oranında (104.3 milyon dolar), sanayi ürünleri kesimi, % 46.1 oranında (127.1 milyon dolar), madencilik ürünleri kesimi ise % 67.2 oranında (17.4 milyon dolar) gelişme göstermiştir. Bir başka deyimle, sekiz aylık dönemde, ihracat gelirlerinde meydana gelen artışın yarısından fazlası, sanayi ürünlerine dayanmaktadır.

175. İç tüketim nedenleriyle, gıda-içki, çimento ve elektrikli makineler sanayi ürünleri ihracatında düşmeler olmuş; buna karşılık diğer tüm sektörlerde ihracat artışları kaydedilmiştir.

İthalât

176. İthalâтта görülen en ilginç gelişme, liberasyon listelerinden yapılan ithalâtın önemli oranlara yükselmiş olmasıdır. Ocak-Ağustos dönemi itibariyle, 1972 yılında % 46.1 çevresinde bulunan liberasyon oranı, 1973 yılında % 49.6'ya, 1974 yılında % 64.1'e yükselmiştir. Liberasyon listelerinden yapılan ithalâtın toplam içerisinde payının yükselmiş olmasına

./..

karşılık, Tahsisli İthal Mallarından yapılan ithalâtın payı düşme göstermiştir. Bu oranlar, 1972 yılında % 25.1, 1973 yılında % 24.9 çevresinde gerçekleştiği halde, 1974 yılında % 18.5 çevresinde kalmıştır.

Kaynaklara Göre Ocak - Ağustos Dönemi İthalâtı

	1972 (000\$)	1973 (000\$)	1974 (000\$)
1. Liberasyon	443.209	633.168	1.421.946
2. Tahsisli İthal Malları	241.217	318.585	411.658
3. Anlaşmalılar	67.070	49.117	132.647
Program İthalâtı	751.496	1.000.870	1.966.251
4. NATO - Enfrastrüktür	7.622	8.556	14.508
5. Özel Yabancı Sermaye	19.202	10.482	11.761
6. Proje Kredileri	150.601	222.610	188.038
7. Surplus İthalâtı	-	-	-
8. Bedelsiz İthalât	32.531	34.476	38.245
a) Bedelsiz	22.793	29.895	31.870
b) Bağış	9.738	4.581	6.375
9. Diğerleri	150	235	959
T O P L A M	961.602	1.277.229	2.219.762

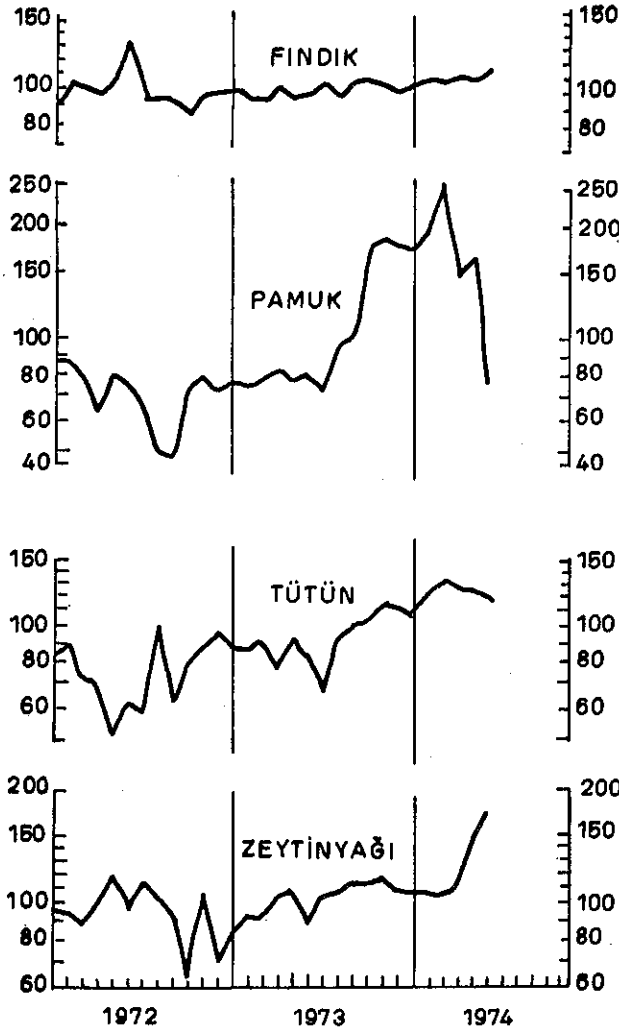
177. Ocak-Ağustos döneminde, 1972 yılında, toplam ithalâtın %71.2'si serbest döviz karşılığında gerçekleştirilmiş; bu oran 1973 yılında % 74.5'e , 1974 yılında da % 82.6'ya yükselmiştir.

178. 1974 yılının ilk yedi ayındaki ithalâtın bölümüne ait oranlar yatırım malları ithalâtındaki gerilemeyi ortaya koymaktadır. Her ne kadar petrol fiyatlarındaki artışın bunda belli etkisi olmakta ise de yatırım malları ithalât oranının son yıllarda rastlanmayan oranda düşmesi endişe vericidir.

Ocak-Temmuz İthalâtı

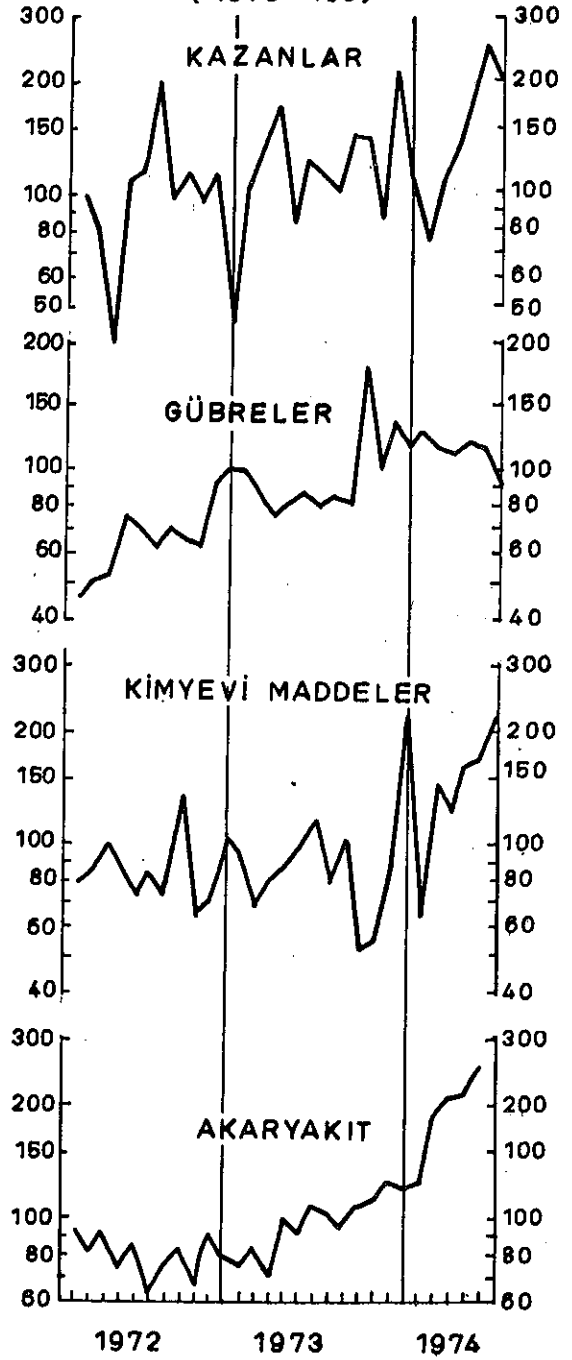
	Yatırım Maddeleri		Toplam	Tüketim Maddesi	Ham Maddeler	Toplam İthalât
	İnşaat M.	Makine-Teçhizat				
1970	5.1	41.9	47.0	4.8	48.2	100.0
1971	5.5	38.6	44.1	4.9	51.0	100.0
1972	5.3	41.5	46.8	4.9	48.3	100.0
1973	5.2	46.8	52.0	3.6	44.4	100.0
1974	5.2	32.9	38.1	4.2	57.7	100.0

BAŞLICA İHRAÇ MALLARI
FİYAT ENDEKSİ
(1973 = 100)

BAŞLICA İTHAL MALLARI
FİYAT ENDEKSİ

(1973 = 100)

İhracat Fiyatlarındaki Gelişmeler

179. Ocak-Ağustos dönemi itibariyle, başlıca ihraç mallarımızda, geçen yıla göre miktar olarak azalmalar görülmektedir. Fındık, tütün, portakal, mandalina gibi tarımsal ürünler dışındaki tüm mallarda miktar olarak gerilemeler bulunmaktadır.
180. Bu gerilemelere karşılık ihracat değerleri belirli bir oranda yükselme göstermiş; bazı mallarda ortalama değer, iki misli bir artışa ulaşmıştır.
181. İhracatımızın yaklaşık olarak üçte ikisini kapsayan malların ihraç değerleri üzerinde yapılan hesaplamalarda, ihracat fiyatlarının geçen yıla oranla % 53.6 oranında artış gösterdiği görülmektedir. (Tablo 32)
182. Bir başka deyimle, ihracatta önde gelen 19 malın 1973 yılı Ocak-Ağustos dönemi ihracat değeri 523.7 milyon dolar olduğu halde, 1974 yılının aynı dönem ihracat değeri 615.6 milyon dolara yükselmiştir. Ancak, 651.6 milyon dolar değerinde bulunan bu malların 1973 yılı birim fiyatı ile ihracat değeri, ancak 400.7 milyon dolar düzeyindedir.
183. İhracatta fiyat artış oranının yüksek olmasının başlıca nedeni, gerek miktar, gerek değer olarak ihracatta önemli yer kaplayan pamuk, tütün ve fındık gibi mallarda ihracat fiyatlarının büyük değerlere ulaşmasıdır. Nitekim, pamuk fiyatlarındaki artış % 119.9, tütün fiyatlarındaki artış % 46.8 oranında olmuştur. Fındıkta ise ihraç değeri % 12.4 artış göstermiştir.
184. Bu gelişmeler 1974 yılında ihracatımızın geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla % 23.5 bir gerileme içinde bulunduğuna işaret etmektedir.

İthalâta Fiyat Gelişmeleri

185. 1974 yılı Ocak-Ağustos dönemi ithalâtının, geçen yılın aynı dönemine oranla yüksek olmasının başlıca nedenleri, iç tüketimi karşılamak amacıyla buğday ve şeker gibi malların ithal edilmesi, ithalât fiyatlarında önemli yükselmeler olması, bazı ana mallarda ithal miktarının yükselmiş bulunmasıdır. Bununla beraber, genellikle ithal edilen mal miktarlarında düşmeler görülmektedir.
186. İthalâtın % 80'ini kapsayan mallar üzerinde yapılan hesaplamalarda ithal fiyatlarında, 1973 yılına göre, % 61.2 oranında bir yükselme olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, bu tür mallar için 1.014.5 milyon dolar ödenmesi gerektiği halde, 1974 yılı cari fiyatlarıyla 1.635,8 milyon dolar ödenmiş bulunmaktadır. (Tablo 33)
187. Bu durumda 1974 yılında ilk 9 ayda gerçekleştirilen ithalât sabit fiyatlarla geçen yılın aynı döneminde gerçekleştirilen ithalâta eşittir.

Hangi Ürünlerde İhracat Gerilemesi?

188. Ocak-Ağustos dönemlerinde tüm ihracatın % 66.2'sini oluşturan başlıca ihraç ürünlerinin sabit fiyatlarla mukayesesi, geçen yıl ve bu yıl dokuz aylık aynı dönemlerde hangi ürünlerin ihracında ve ölçüde gerileme ve artış olduğunu ortaya koymaktadır:

	1973 Fiyatlarıyla		Artış-Azalış (Ton)	Artış-Azalış (Ton %)
	İhracat İçindeki Nisbi Payı 1973	1974		
Pamuk	35.2	25.0	-129.502	-45.7
Tütün	16.9	23.7	5.789	7.5
Fındık	10.8	24.0	31.521	69.5
Kuru Üzüm	5.8	4.3	- 27.011	-43.9
Kuru İncir	0.3	0.1	- 4.681	-65.7
Antep Fıstığı	1.6	0.6	- 2.804	-69.2
Zeytinyağı	6.9	2.8	- 23.838	-68.7
Mercimek	0.8	0.7	- 4.951	-38.1
Nohut	1.5	1.1	- 12.356	-43.0
Turunçgiller				
Portakal	0.7	1.0	2.689	9.9
Limon	2.0	1.7	- 15.346	-35.4
Hayvan				
Koyun (Baş)	2.4	1.0	-208.230	-69.5
Keçi (Baş)	0.3	1.2	81.980	165.7
Su Ürünleri	1.6	1.8	- 1.329	-16.2
Tiftik	1.4	0.6	- 1.589	-69.3
Küspeler	7.3	5.8	-113.784	-38.6
Krom Cevheri	1.7	3.2	120.717	44.4
Ferrokrom	0.6	0.7	- 648	- 8.3
Çimento	2.2	0.8	-588.393	-72.0

189. Rakamların değerlendirilmesi şu bulguları vermektedir:

i) Miktar olarak ihracat artışı gösteren ürünler:

Tütün
Fındık
Keçi
Portakal
Krom Cevheri

ii) İç talep nedeniyle ihracı kısıtlandığı için miktar olarak daha az ihraç edilen ürünler:

Mercimek
Nohut
Koyun
Zeytinyağı
Küspeler
Çimento

iii) Dünya fiyatlarına kıyasla fiyat avantajını kaybettiği için ihracı gerileyen ürünler:

Pamuk
İncir
Kuru Üzüm

iv) İhracat becerimizin eksikliğinden ihracı gerileyen ürünler:

Su Ürünleri
Limon

Hangi Ürünler Ne Kadar İthal Ediliyor?

190. 1974 yılında Ocak-Ağustos döneminde gerçekleştirilen ithalat içinde başlıca ürünlerin nispi payı ve artış azalış durumları şöyledir:

	1973 Fiyatlarıyla İthalât İçindeki Nisbi Payı		Artış-Azalış (Ton)	Artış-Azalış (Ton %)
	1973	1974		
Petrol	9.7	13.6	1.771.088	39.7
Kimyasal Madde.				
Gübre	6.1	2.7	- 547.261	- 55.6
Organik	6.1	4.3	- 60.251	- 29.1
Organik Ol.	2.8	2.3	- 42.950	- 17.1
Plastik	2.8	2.0	- 22.540	- 29.5
Tabii Kauçuk	0.6	0.7	1.785	13.8
Sentetik Ka.	0.5	0.6	1.303	9.7
Sen.Dev.Lif.	1.2	1.4	967	13.4
Sen.Devamsız Lif.	0.5	1.2	9.414	131.9
Kâğıtlar	0.6	0.7	99	0.6
İç ve Dış Lastik	0.2	0.7	3.922	191.6
Taşıt Araçları	9.4	8.7	- 3.128	- 7.8
Demir-Çelik	14.0	18.7	269.802	33.8
Ateş Tuğla.	0.6	0.5	- 2.736	- 10.9
Bakır Piring	0.7	1.4	5.057	90.7
Alüminyum	1.9	2.0	- 386	- 1.1
Kazan	31.9	29.6	- 7.555	- 7.1
Elektrik	8.3	7.4	- 3.553	- 11.4
Merinos Yünü	0.3	0.6	- 1.367	- 34.9
Çiğ Kahve	0.4	0.7	2.838	63.2

191. Yukarıdaki tablonun değerlendirilmesi şu bulguları vermektedir:

- i) 1974 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine kıyasla % 39.7 daha fazla miktarda petrol ithalatı gerçekleştirilmiştir.
- ii) Önemli kimyasal maddelerin ithalatında büyük gerilemeler vardır. Aşağıda gösterilen mallar, geçen yıl dokuz aylık ithalat gerçekleşmesine kıyasla karşılarında işaretlenen oranlarda daha az ithal edilmiştir.

./..

Gübre	55.6
Organik Kimyasal Maddeler	29.7
Organik Olmayan Kimyasal Mad.	17.1
Plastik Maddeler	29.5

iii) Yatırım mallarında da benzer bir gerileme dikkati çekmektedir:

Ateş Tuğlası	- 10.9
Taşıt Araçmarı	- 7.8
Alüminyum	- 1.1
Kazanlar	- 7.1
Elektrik Motorları	- 11.4

iv) Fazla miktarda ithal edilen mallar ise şunlardır:

Demir-Çelik	33.8
Bakır-Pirinç	90.7
Sentetik Devamlı	9.7
Lifler	
Sentetik Devamsız	131.9
Lifler	
İç ve Dış Lastikl.	191.6
Çiğ Kahve	63.2

Turizm Gelir ve Giderleri:

192. Ocak-Temmuz ayları turizm gelir ve giderleri şöyledir:

	1973	1974
Turizm gelirleri	63.7	105.0
Turizm giderleri	38.6	69.3
Net	25.1	35.7
	(Milyon Dolar)	

193. 1974 yılının olağanüstü koşulları nedeniyle turizm sektöründeki gerileme Temmuz-Ağustos-Eylül aylarını etkilemiştir. Fakat mevcut rakamlarda bu gerilemeyi izleme olanağı bulunmamaktadır.

İşçi Gelirleri:

194. İşçi geliri girişleri bütün olumsuz koşullara rağmen çok olumlu bir gelişme içindedir. İlk sekiz aylık girişlerin son üç yıllık seyri şöyledir:

1972	478.7
1973	793.3
1974	979.2
	(Milyon Dolar)

195. Bayram ayları ve yılbaşı girişleri nedeniyle yıl sonunda toplam girişlerin 1.400-1.450 milyon dolara ulaşması mümkün görülmektedir.

Ödemeler Dengesi:

196. On yıldanberi önemli açıklar veren cari işlemler dengesinde en düşük açık 1972 yılında gerçekleşmiş 1973 yılında ise yarım milyar dolara yakın bir

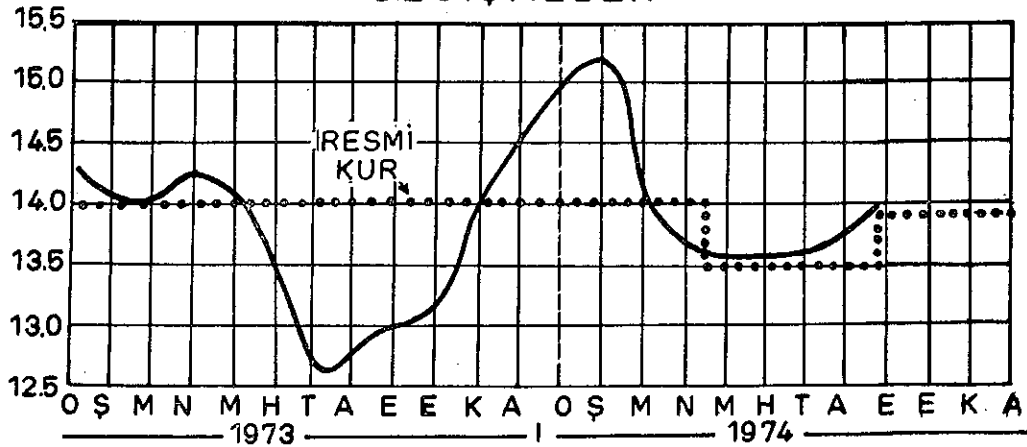
fazlalık sağlanmıştır. 1974 yıl sonu tahminlerine göre cari işlemler dengesinde tekrar önemli bir açığın meydana gelmesi beklenmektedir.

197. Temmuz 1974 sonu itibariyle cari işlemler dengesi açığı 91.2 milyon dolara yükselmiştir. Açığın meydana gelmesinin başlıca nedeni ithalat harcamalarının süratle artmış olmasıdır. 1974 yılının ilk 7 ayında ithalat harcamalarının geliri % 68 artmasına karşılık ihracat ancak % 36 bir artış göstermiştir.
198. Bu suretle dış ticaret dengesindeki açık 1973 Ocak-Temmuz devresinde 438.2 milyon dolardan 963.6 milyon dolara yükselmiştir. 7 aylık açığın artış hızı % 120'dir. Yıl sonuna kadar açığın artış oranının % 120'nin altına düşmesine imkân görülmemektedir.
199. Açığın meydana gelmesine sebep olan diğer bir gelişme 1973 yılında % 60 bir artış gösteren işçi gelirlerinin 1974'ün ilk 7 ayında ancak % 23.4 bir artış göstermesidir. Yıl sonuna kadar dini bayramların ve yılbaşının işçi dövizleri üzerindeki olumlu etkileri bu oranı % 35'e kadar yükseltebilecektir. Fakat cari işlemler dengesindeki açığın büyümesine engel olamayacaktır.
200. Bugelişmelerin rezerv durumu üzerinde sınırlı da olsa olumsuz etkiler yapması beklenmektedir. Rezerv bakımından durumun ciddiyeti 1975 yılında ortaya çıkacaktır.

Türk Lirasının Değeri:

201. Türk lirasının Zürih piyasasındaki değerinde Temmuz ayından itibaren nisbî bir azalma eğilimi ortaya çıkmış, Ağustos ayında yapılan ayarlama ile serbest ve resmi kur arasındaki farkın kapatılmasına çalışılmıştır.
202. Önümüzdeki günlerde gelişmelerin ne yönde olacağı bilinmemektedir. Ancak, yıl sonuna kadar, ihracatta gerileme, turizm mevsiminin sona ermiş olması, dünya fiyatlarına nazaran Türkiye fiyatlarının yükselmekte olması olumsuz etki yapacak faktörler olarak sayılabilir. Buna karşılık önümüzdeki iki dini bayram ve yılbaşı nedeniyle yoğun işçi döviz girişlerinin olumlu etkileri görülecektir.

DOLAR/TL. SERBEST PARİTESİNDEKİ DEĞİŞMELER

TABLO 29
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

(Milyon Dolar)													
		1972	OCAK	1973	AĞUSTOS	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
A) Dış Ticaret													
a. İthalât													
1. Esas İthalât	929.0	1.242.7	2.181.5	209.5	223.5	280.6	312.4	318.9	289.4	247.6	299.4		
2. Bedelsiz İthalât	32.5	34.4	38.2	3.4	4.2	3.4	7.2	5.5	5.9	4.4	3.9		
Toplam İthalât	961.6	1.277.2	2.219.7	212.9	227.7	284.0	319.6	324.4	295.4	252.1	303.3		
b. İhracat													
1. Tarım ve Hayvan.Ürün.	339.0	488.9	593.2	105.0	106.2	136.8	76.0	61.1	36.0	29.1	42.9		
2. Madencilik Ürünleri	23.1	25.9	43.4	3.2	3.4	4.4	7.1	5.8	11.7	2.6	4.9		
3. Sanayi Ürünleri	150.1	275.4	402.5	48.4	44.1	54.1	66.3	60.5	51.5	38.9	38.4		
Toplam İhracat	512.3	790.4	1.039.2	156.6	153.7	195.3	149.5	127.6	99.3	70.9	86.3		
c. Dış Ticaret Açığı	-449.2	-486.8	-1.180.4	56.3	-74.0	-89.5	170.1	-196.8	196.1	181.3	216.9		
B) İşçi Hareketleri													
1. İşçi Gelirleri	478.7	793.3	979.2	122.1	78.9	88.6	61.2	107.8	106.7	209.0	204.8		
2. Giden İşçi Sayısı (Kişi)	49.004	95.561	17.427	2.610	2.568	2.247	2.193	2.537	1.999	1.791	1.482		

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 30
MAL İHRACATI

	(Milyon \$)				
				Yüzde Değişmeler	
	1972 (1)	1973 (2)	1974 (3)	1973 (2/1)	1974 (3/2)
OCAK	97.2	101.5	156.6	4.5	54.3
ŞUBAT	96.1	100.4	153.7	4.5	53.0
MART	73.6	109.5	195.4	48.8	78.4
NİSAN	52.2	113.9	149.5	118.2	11.6
MAYIS	56.6	99.7	127.6	76.1	28.0
HAZİRAN	56.3	96.3	99.3	71.0	3.1
TEMMUZ	41.5	80.7	70.9	94.5	-12.1
AĞUSTOS	39.1	88.6	86.3	126.6	- 2.6
EYLÜL	71.6	105.8		47.8	
EKİM	78.6	146.5		86.4	
KASIM	91.3	113.3		24.1	
ARALIK	131.0	161.1		23.0	
OCAK-ARALIK	885.1	1.318.3		48.9	

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 31
MAL İTHALATI

	(Milyon Dolar)				
	1972	1973	1974	1973	1974
	(1)	(2)	(3)	(2/1)	(3/2)
OCAK	93.6	133.5	212.9	42.6	59.5
ŞUBAT	118.8	127.9	227.7	7.7	78.0
MART	109.6	201.6	284.2	83.8	41.0
NİSAN	122.6	158.0	319.6	28.9	102.2
MAYIS	135.7	153.3	324.4	13.0	111.6
HAZİRAN	133.6	185.4	295.4	38.8	59.3
TEMMUZ	134.7	181.1	252.1	34.4	39.2
AĞUSTOS	113.1	136.2	303.3	20.4	122.6
EYLÜL	155.8	183.3		17.7	
EKİM	123.7	180.0		45.5	
KASIM	119.8	226.6		89.1	
ARALIK	201.6	229.0		13.6	
OCAK - ARALIK	1 562.6	2 096.1		34.1	

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

TABLO 12

İHRACAT FİYATLARINDAKİ GELİŞMELER

(Ocak - Ağustos Dönemi)

	1973		1974		1974 Fiyatı ile 1973 İhracat Değeri (000 \$)
	(Ton)	(000 \$)	(Ton)	(000 \$)	1/
1. Mercimek	12.978	4.397	8.027	4.067	2.720
2. Nohut	28.681	7.781	16.325	4.762	4.429
3. Fındık	45.348	56.618	76.869	107.912	95.972
4. Kuru Üzüm	61.398	30.609	34.387	30.909	17.143
5. Kuru İncir	7.124	1.415	2.443	1.059	463
6. Antep Fıstığı	4.167	8.141	1.283	3.119	2.507
7. Portakal, Mandalina	27.123	3.541	29.812	4.854	3.892
8. Limon	43.286	10.243	27.940	7.611	6.611
9. Tütün	77.089	88.317	82.877	139.481	94.948
10. Pamuk	283.263	184.502	153.761	220.357	100.205
11. Koyun (Baa)	299.491	12.831	91.261	6.333	3.910
12. Keçi (Baa)	30.843	1.321	112.823	5.414	4.832
13. Tiftik	2.291	7.481	702	3.541	2.292
14. Su Ürünleri	8.178	8.386	6.849	10.745	7.023
15. Krom Cevheri	271.809	8.922	192.526	12.804	12.883
16. Zeytinyağı	34.690	36.312	10.852	14.717	11.359
17. Kâşeler	294.560	38.040	180.776	28.672	23.345
18. Çimento	816.306	11.658	227.913	5.867	3.255
19. Ferrokrom	7.732	3.126	7.084	3.351	2.864
T O P L A M		523.741		615.575	2/ 400.653

1/ Toplam ihracatın yaklaşık % 66.2'sini oluşturan mallardır.

2/ Fiyatlarda geçen yıla oranla % 53.6 oranında artış hesaplanmaktadır.

TABLO 13

İTHALAT FİYATLARINDAKİ GELİŞMELER

(Ocak - Ağustos Dönemi)

	1973		1974		1974 Fiyatı ile 1973 İthalat Değeri (000 \$)
	(Ton)	(000 \$)	(Ton)	(000 \$)	1/
1. Çiğ Kahve	4.492	4.223	7.330	8.360	6.891
2. Ham Petrol	4.459.728	99.034	6.230.816	349.884	138.241
3. Organik Olmayan Kimyasal Maddeler	250.839	28.457	207.889	36.038	23.585
4. Organik Kim. Maddeler	206.765	62.511	146.514	98.717	44.296
5. Gübreler	983.488	62.137	436.227	38.949	27.560
6. Plâstik Ham Maddeler	76.387	29.254	53.847	30.800	20.622
7. Tabii Kauçuk	12.919	6.329	14.704	13.416	7.203
8. Sentetik Kauçuk	13.429	5.919	14.732	8.662	6.493
9. İç ve Dış Lâstikler	2.046	2.553	5.968	9.641	7.447
10. Kâğıtlar	16.833	6.540	16.982	11.741	6.598
11. Sentetik ve Suni Devamlı Lifler	7.220	12.362	8.187	17.696	14.017
12. Merinos Yünü	3.914	8.602	2.547	9.086	5.598
13. Sentetik ve Suni Devamsız Lifler	7.136	5.473	16.550	16.535	12.693
14. Ateş Tuğlaları	25.145	6.202	22.408	5.857	5.527
15. Demir, Çelik ve Mamulleri	798.294	141.961	1.068.096	306.030	189.940
16. Bakır ve Piring	5.574	7.488	10.631	26.012	14.281
17. Alüminyum	34.100	20.084	33.714	29.373	19.857
18. Kazan, Makina ve Mekanik Cihazlar	107.130	323.115	99.575	389.061	300.328
19. Elektrik Makine ve Cihazları	31.257	84.921	27.704	112.136	75.268
20. Taşıt Araçları, Aksam ve Parçaları	40.315	45.515	37.187	117.789	2/ 88.104
T O P L A M		1.012.680		1.635.783	1.014.549

1/ Toplam ithalatın yaklaşık % 80'ini oluşturan mallardır.

2/ Fiyatlarda geçen yıla oranla % 61.2 artış hesaplanmaktadır.

TABLO 34

İŞÇİ GELİRLERİ

(Milyon Dolar)

	YÜZDE DEĞİŞME						
	1971 (1)	1972 (2)	1973 (3)	1974 (4)	1972 (2/1)	1973 (3/2)	1974 (4/3)
OCAK	31.5	38.4	82.6	122.1	21.9	115.1	47.8
ŞUBAT	30.0	41.7	55.6	78.9	39.0	133.3	42.9
MART	24.3	40.1	60.5	88.7	65.0	50.9	46.6
NİSAN	21.1	34.5	69.5	61.2	63.5	101.4	-12.0
MAYIS	29.8	45.0	83.0	107.8	51.0	84.4	29.9
HAZİRAN	35.4	51.0	96.2	106.7	44.1	88.6	- 0.1
TEMMUZ	62.2	109.0	180.2	209.1	75.2	65.3	16.0
AĞUSTOS	66.8	119.1	165.7	204.8	78.3	39.1	23.5
EYLÜL	44.2	75.6	105.1		71.0	39.0	
EKİM	44.0	55.9	86.5		27.0	49.4	
KASIM	35.3	49.6	81.4		40.5	64.1	
ARALIK	46.8	80.1	116.7		71.2	45.7	
OCAK-ARALIK	471.4	740.0	1183.1		57.0	59.5	

TABLO 35

TURİZM VE DIŞ SEYAHAT

(Milyon Dolar)

	1972			1973			1974			1972		1973		1974	
	GELİR (1)	GİDER (2)	NET (1-2)	GELİR (3)	GİDER (4)	NET (3-4)	GELİR (5)	GİDER (6)	NET (5-6)	GELİR (7)	GİDER (8)	GELİR (9)	GİDER (10)	GELİR (11)	GİDER (12)
OCAK	5.4	4.9	0.5	5.9	5.4	0.5	10.0	5.9	4.1	125.0	53.1	9.2	10.2	69.4	9.2
ŞUBAT	5.0	3.2	1.8	6.3	5.0	1.3	7.5	4.5	3.0	163.2	-13.5	26.0	56.3	17.2	-10.0
MART	3.9	4.5	-0.6	5.9	4.9	1.0	9.2	7.4	1.8	77.3	66.7	51.3	8.8	55.9	51.0
NİSAN	5.4	5.7	-0.4	7.9	5.4	2.5	13.5	7.2	6.3	125.0	83.9	43.3	-5.3	70.9	33.3
MAYIS	6.2	4.2	2.0	10.0	6.0	4.0	14.6	14.5	0.1	63.1	40.0	61.3	42.9	46.0	143.4
HAZİRAN	5.9	4.6	1.3	11.3	5.6	5.7	28.4	21.0	7.4	9.2	24.5	91.5	21.7	151.3	275.0
TEMMUZ	12.1	5.3	6.8	20.0	6.3	13.7	21.9	8.3	13.6	65.7	60.6	65.3	18.9	9.5	31.7
AĞUSTOS	20.2	5.4	14.8	15.8	5.9	9.9				80.4	17.4	-21.8	9.3		
EYLÜL	13.6	5.0	8.6	33.9	16.3	17.6				54.5	11.1	149.3	226.0		
EKİM	11.5	4.4	7.1	13.9	8.2	5.7				88.5	37.5	20.9	88.6		
KASIM	8.7	4.4	4.3	11.2	7.0	4.2				85.1	63.0	28.7	59.1		
ARALIK	5.8	7.7	-1.9	29.2	17.1	12.1				1.7	71.1	403.4	122.1		
OCAK-ARALIK	103.7	59.3	44.4	171.3	93.1	78.2				64.9	40.5	65.2	57.0		

TABLO 36

REZERV HAREKETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

	(1000 Dolar)					
	1972 Ocak Aralık	1973 Ocak Aralık	1974 Ocak Haziran	1974 Temmuz	1974 Ağustos	1974 Ocak Ağustos
GELİRLER						
A) İHRACAT	762.5	1363.6	820.8	78.3	83.1	982.2
B) GÖRÜNMEYEN KALEMLER	997.8	1659.1	823.7	268.2	278.4	1.370.5
a) İşçi		1183.3	565.3	209.0	204.8	979.2
b) Diğerleri		475.8	258.4	59.2	73.6	391.2
C) SERMAYE HAREKETLERİ	13.1	64.2	53.7	1.9	0.3	55.9
a) Özel Kaynaklı Dış Krediler	..	..	50.2	..	..	..
b) Diğer Yabancı Sermaye	..	..	3.5	..	..	..
D) Nato Enfrastrüktür	29.8	18.6	14.4	-	12.5	26.9
E) Döviz Çevrilebilir TL Mevduat HS	380.5	30.7	13.2	5.0	5.7	23.9
F) Evaluasyon Farkları						
a) Döviz		215.9	42.7	..	..	..
b) Altın						
G) Yardımlar						
a) Konsorsiyum Kredileri	58.3	33.3	7.8	1.9	0.2	10.6
b) AYB ve İDA	0.6	33.1	-15.6	1.5	0.7	13.3
H) Diğer Gelirler	..	..	21.4	..	..	..
GİDERLER						
A) İTHALÂT	1039.3	1761.9	1383.5	216.2	362.5	1.913.4
a) Lib	709.9	1229.2	995.0	172.6	274.1	1.441.9
b) Tim	329.4	532.7	339.4	43.6	88.4	471.4
c) Koto Dışı İthalât	..	..	49.1	..	..	..
B) Görünmeyen Kalemler	227.8	397.8	224.4	37.6	31.2	295.3
a) Faizler (Dış borçlarla ilgili)	..	59.0	37.8	..	..	50.4
b) Diğerleri	..	338.8	186.6	..	..	244.9
C) Nato Enfrastrüktürü	5.1	24.0	11.6	0.8	1.2	13.9
D) Sermaye Hareketleri	35.2	34.8	18.9	3.4	1.5	23.5
E) Döviz Çevrilebilir TL Mevduat HS	52.9	347.1	89.0	1.7	7.6	78.4
a) Anapara	..	..	..	..	..	77.9
b) Faiz	..	..	..	..	..	0.5
F) Dış Borçlar	297.5	72.4	46.2	8.3	4.3	58.9
G) Diğer Giderler	..	..	18.2	..	..	..

Kaynak: T.C.Merkez Bankası Yayınları

Açıklama: Ayın son haftalarına ait geçici rakamlar olduğundan diğer tablolardaki rakamlarla uyumlayabilir.

TABLO 37
ALTIN DÖVİZ MEVCUDU 1/

(Milyon TL.)

	1972	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1973	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİR- LEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	10.469	100.0	-	18.387	100.0	-	28.556	100.0	-
OCAK	11.339	108.3	108.3	19.573	106.4	106.4	29.195	102.2	103.0
ŞUBAT	12.065	115.2	106.4	21.291	115.8	108.8	29.808	104.4	102.1
MART	12.166	116.2	100.8	22.806	124.0	107.1	30.344	106.2	101.8
NİSAN	11.225	107.2	92.3	22.716	123.5	99.6	29.332	102.7	96.7
MAYIS	11.500	109.9	102.5	23.370	126.9	102.7	28.138	98.5	95.9
HAZİRAN	10.927	104.4	95.0	24.162	131.4	103.6	28.277	99.0	100.5
TEMMUZ	11.800	112.7	108.0	26.321	143.2	108.9	29.372	102.9	103.9
AĞUSTOS	13.349	127.5	113.1	28.152	153.1	107.0	28.920	98.4	101.2
EYLÜL	14.743	140.8	110.5	28.153	153.1	100.0			
EKİM	15.753	150.5	106.9	28.168	153.2	100.1			
KASIM	17.307	165.3	109.9	27.726	150.8	98.4			
ARALIK	18.366	175.4	106.1	28.335	154.1	102.1			

AÇIKLAMA : Aktifteki altın mevcudu, vadeli altın borçları, döviz borçluları toplamı ile pasifteki döviz alacaklıları altın alacaklıları arasındaki fark

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

TABLO 38
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ
(DÖVİZ GELİR VE GİDERLERİ)

(Milyon ₺)

	1974 23 Eylül	1974 29 Ağustos	1974 31 Temmuz	1974 30 Haziran	1973 Aralık	1973 31 Ağustos	1972 Aralık	1972 31 Ağustos
GELİRLER	2.737.3	2.503.4	2.148.3	1.789.9	3.384.2	2.202.3	2.165.2	1.266.5
İhracat	1.051.6	975.7	899.1	820.8	1.363.6	815.6	762.5	434.6
İçer	1.080.0	980.5	774.4	565.3	1.183.2	793.3	740.1	478.8
Diğerleri	605.7	547.2	474.8	403.8	837.4	593.4	662.6	353.1
KREDİLER	28.2	27.0	27.0	23.4	67.0	41.5	81.7	68.3
Konsorsiyum	10.1	9.8	9.8	7.8	33.4	23.8	43.2	35.8
Diğerleri	18.1	17.2	17.2	13.6	33.6	17.7	38.5	32.5
GİDERLER	2.691.7	2.386.2	2.048.6	1.773.6	2.726.6	1.532.4	1.680.2	1.110.6
İthalat	2.115.3	1.849.9	1.550.8	1.334.4	1.762.3	1.010.9	1.061.8	671.4
Devlet Borçları	62.8	68.4	54.5	46.2	72.4	43.8	235.5	195.3
Diğerleri	513.6	467.9	443.3	393.0	891.9	477.7	382.9	243.9
ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ	2.113.4	2.159.7	2.170.3	2.079.0	2.039.7	2.010.8	1.311.9	992.4

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

TABLO 39

ÖDEMELER DENGESİ

	(Milyon Dolar)									
	GERÇEKLEŞME		Program 1974		OCAK - HAZİRAN 1974		OCAK 1973		TEMMUZ 1974	
	1972	1973	1973	1974	1973	1974	1973	1974	Azami	Asgari
I. Cari işlemler										
A. Dış Ticaret										
1. İhracat	885,0	1.317,1	1.400,0	622,3	882,8	703,0	953,0	1.950	1.850	
2. İthalat	-1.563,0	-2.099,0	-2.550,0	-959,8	-1.684,3	-1.141,2	-1.916,6	-3.700	-3.400	
Dış Ticaret Dengesi	-678,0	-731,9	-1.150,0	-337,5	-782,1	-438,2	-963,6	-1.750	-1.550	
B. Görmeyen Kalemler										
1. Dış borç faiz ödemeleri	-62,0	-59,0	-125,0	-31,2	-37,8	-39,3	-45,3	-125	-125	
2. Turizm ve dış seyahatlar (net)	44,0	78,5	95,0	15,3	22,6	29,1	33,2	120	120	
3. İşçi gelirleri	740,0	1.183,2	1.150,0	447,4	585,4	627,6	774,5	1.600	1.400	
4. Kar transferleri	-35,0	-34,8	-50,0	-11,8	-18,6	-12,5	-22,0	-50	-50	
5. Proje kredileri, hizmet ödemeleri	-35,0	(..)	-45,0	(..)	(..)	(..)	(..)	-45	-45	
6. Diğer görmeyenler (net)	-12,0	92,5	10,0	7,0	105,4	52,2	117,6	10	10	
Görmeyen kalemler	640,0	1.260,4	1.035,0	436,7	637,0	657,1	858,0	1.510	1.310	
C. Enflastrüktür ve Off-shore	30,0	18,5	15,0	5,4	14,4	12,2	14,4	15	15	
Cari işlemler dengesi	-8,0	497,0	-100,0	104,6	130,7	231,1	-91,2	-225	-225	
II. Sermaye hareketleri										
1. Dış borç ödemeleri	-235,0	-72,4	-125,0	34,4	-46,3	-40,8	-54,6	-125	-125	
2. TL gıda ithalatı	18,0	-	10,0	-	-	-	-	10	10	
3. Özel yabancı sermaye	43,0	78,6	70,0	36,6	60,9	53,1	63,5	70	70	
4. Proje kredisi	222,0	289,1	300,0	102,3	133,7	123,9	154,0	300	300	
5. Bedelsiz ithalat	39,0	50,1	80,0	23,4	29,9	27,9	34,4	80	80	
6. Konsorsiyum kredileri	73,0	48,1	30,0	27,9	2,4	31,1	2,4	30	30	
Sermaye hareketleri dengesi	160,0	393,5	365,0	155,8	180,6	195,2	199,7	365	365	
Genel denge	152,0	890,5	265,0	260,4	49,9	426,3	108,5	140	140	
III. Rezerv hareketleri (+ azalış)	-564,0	-727,8	-26,5	412,5	-39,3	566,7	-103,8	-	-	
IV. Özel Çekis Haklarından Kullanma	-18,0	-	-	-	-	-	-	-	-	
V. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	413,0	(..)	-	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	(..)	
VI. Net Hata ve Noksan	17,0	-162,7	-	-152,1	-9,4	-140,4	-3,5	-	-	

BÖLÜM VIII
KAMU MALİYESİ

Genel Görünüm

203. 1974 yılının sonbaharında kamu maliyesinde genel görünüm, geçen yıla göre olumsuz bir gelişmeyi ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomideki önemli fiyat artışları dikkate alındığında Genel Bütçe Gelirleri ve Kamu Harcamalarındaki nisbî gerilemenin önemi büyükmektedir.
204. Aşağıda 1973 ve 1973 Bütçe uygulamalarında Mart-Temmuz ayları gelirleri ve Mart-Haziran ayları harcamaları mukayeseli olarak verilmektedir:

	1973 Bütçesi	1974 Bütçesi
1) Vergi Gelirleri	48.369	67.577
2) Genel Bütçe Gelirleri Top.	56.280	75.657
3) Vergi Gelirleri (Mart-Temmuz)	21.866	27.280
4) Genel Bütçe Gelirleri Top. (Mart-Temmuz)	23.839	29.362
5) Kamu Harcamaları (Mart-Haziran)	15.517	17.100
6) 3/1 5 Aylık Vergi Gelirleri	45.2	40.3
7) 4/2 5 Aylık Genel B.Gelir.	42.3	38.8
8) 5/2 4 Aylık Kamu Harcamal.	27.5	22.6

205. Tabloda görüldüğü gibi, Bütçede vergi gelirleri olarak tesbit edilen hedefin 1973 yılının Mart-Temmuz aylarında % 45.2 si tahsil edilmiş iken bu oran 1974 yılının aynı döneminde % 40.3 oranında gerçekleşebilmiştir.
206. 1973 yılının Mart-Temmuz aylarında Genel Bütçe Gelirleri toplamının % 42.3 ü oranında tahsilât yapılabilmektedir. 1974 yılının aynı döneminde Genel Bütçe Gelirleri toplamı hedefine oranla tahsilât % 38.8 dir.
207. Kamu harcamalarında da benzer bir düşme izlenmektedir. 1973 yılının Mart-Haziran aylarında Genel Bütçe Gelirleri toplamının % 27.5 u oranında kamu harcaması yapılmış iken bu oran 1974 yılında % 22.6 olarak gerçekleşmiştir. 1974 yılında özellikle yatırım harcamalarına fiyat artışlarının etkisi dikkate alındığında harcamalardaki gerilemenin önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkar.

Kamu Gelirleri

208. 1974 yılı bütçesinin ilk beş aylık dönemi (Mart-Temmuz ayları)nda toplam

./..

bütçe gelir hedefinin % 38,8 i oranında bir tahsilât sağlanmıştır. Vergi gelirlerindeki artışlar içinde dolaysız vergi tahsilâtındaki büyüme dikkate çekmektedir.

GENEL BÜTÇE GELİRLERİ
(Mart-Temmuz)

	(Milyon TL)			
	Bütçe Hedefi (1)	Tahakkuk (2)	Tahsilât (3)	Tahsilât/Bütçe Hedefi (3/1)
1. TOPLAM VERGİ GELİRLERİ	67.577.9	40.489.6	27.280.3	40.3
- Gelirden Alınan Vergiler	26.940.0	21.095.3	13.646.0	50.6
- Servetten " "	940.0	1.680.3	377.4	40.1
- Mallardan " "	15.955.0	8.836.8	4.693.7	29.4
- Hizmetlerden " "	7.530.0	3.190.2	2.896.4	38.4
- Dış Ticaretten " "	16.212.9	5.686.7	5.666.5	34.9
2. VERGİ DIŞI NOR. GELİR.	5.459.7	3.876.9	1.817.5	33.2
3. ÖZEL GELİR VE FON.	2.620.0	323.4	264.7	10.1
TOPLAM GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	75.657.6	44.689.9	29.362.5	38.8

209. 1974 yılı kamu gelirleri açısından "İç İstikraz" önem taşımaktadır. İç istikraz için geçmiş uygulamaların çok üzerinde bir hedef tesbit edilmiştir. Faiz oranının yükseltilmesine, ilk istikrazın tüm kamu oyunun genel desteğini sağlayan bir konuyla ilişkilendirilmesine rağmen bir aylık süre içinde 700 milyon liralık tahvil satılabilmesi, bütçede istikraz konusunda alınan hedefin gerçekleştirilebileceği konusunda şüphe ortaya koymaktadır.

Kamu Harcamaları

210. 1974 mali yılında bütçe harcamalarında önemli ölçüde bir duraklama dikkati çekmektedir.
211. Geçici bütçe uygulaması kamu harcamalarında gecikmeye yol açmış, bunu takiben birim fiyat esasına dayalı olarak ortaya çıkan sorunlar nedeniyle devlet ihalelerindeki geri kalmalar harcamaları olumsuz etkilemiştir.
212. Zamanında karar alma ve uygulamaya imkân vermeyen bürokratik güçlükler, idari kademelerdeki değişiklikler kamu harcamalarını ve dolayısıyla kamu yatırımlarını aksatmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtının finansman gereği nedeniyle uygulayıcı kamu kuruluşlarından cari harcamalarında tasarruf beklenmesi, cari harcamalar yanında yatırım ve transfer harcamalarını da etkilemiştir.
213. Bu konuda çok önemli bir soruna değinmekte yarar görülmektedir. Maliye Bakanlığının Program Bütçe uygulamasına geçmesi beklenenin tam tersine bir sonuç vermiş, kamu harcamalarının kısa sürede izlenmesi olanağını ortadan kaldırmıştır. Kamu-oyu bir yana, hükümet sorumluları bile, kamu harcamalarının cari, transfer ve yatırım harcamaları olarak gerçekleşmesini kısa sürelerde izleyip gerekli tedbirleri alma şansına sahip bulunmamaktadır.

TABLO 40

KONSOLİDE BÜTÇE UYGULAMASI

(İlk Dört Ay)

	30/6/1973	30/6/1974	Artış
GELİRLER			
1. Vergi Gelirleri	17.032	21.112	24.0
- Dolaysız Vergiler	8.175	10.992	34.5
- Dolaylı Vergiler	8.859	10.119	14.2
2. Vergi Dışı Nor.Gelirler	1.681	1.613	- 4.0
3. Özel Gelir ve Fonlar	1.107 1/	336	-69.7
4. Net Katma B. Gelir.	398	424	6.4
5. Toplam İç Gelirler	20.218	23.485	16.2
6. Karşılık Paralar ve Proje Kredileri	-	-	-
7. Konsolide Bütçe Gelirleri	20.218	23.485	16.2
HARCAMALAR			
1. Konsolide Bütçe	15.517	17.100	10.2
Denge	+4.701	+6.385	35.8

1/ 504 Milyon TL. istikraz dahildir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı

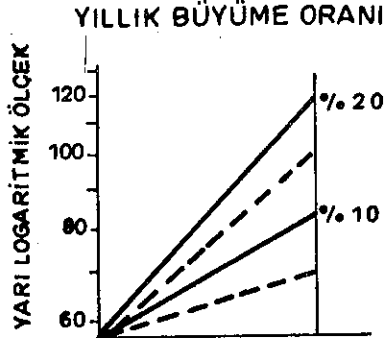
TABLO 41

GENEL BÜTÇE GELİRLERİ
(Milyon TL.)

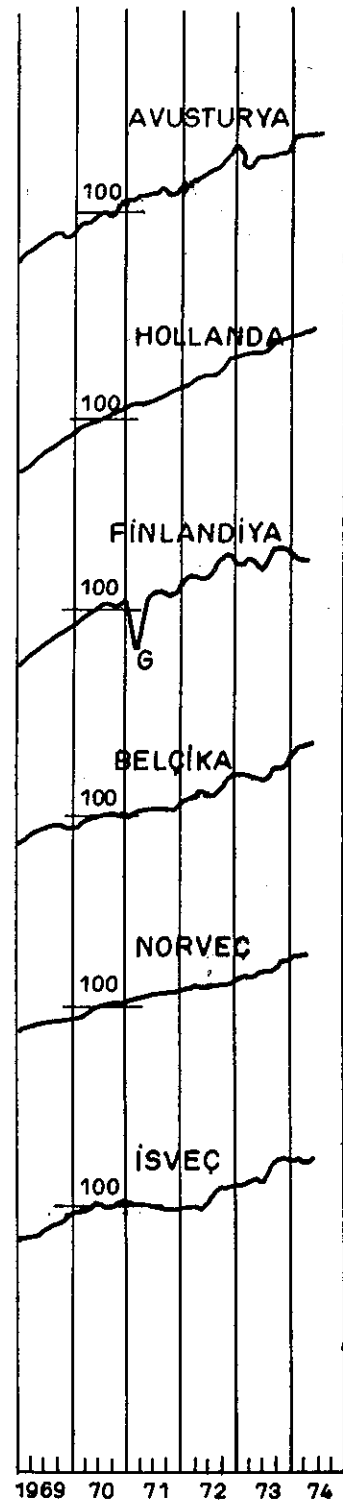
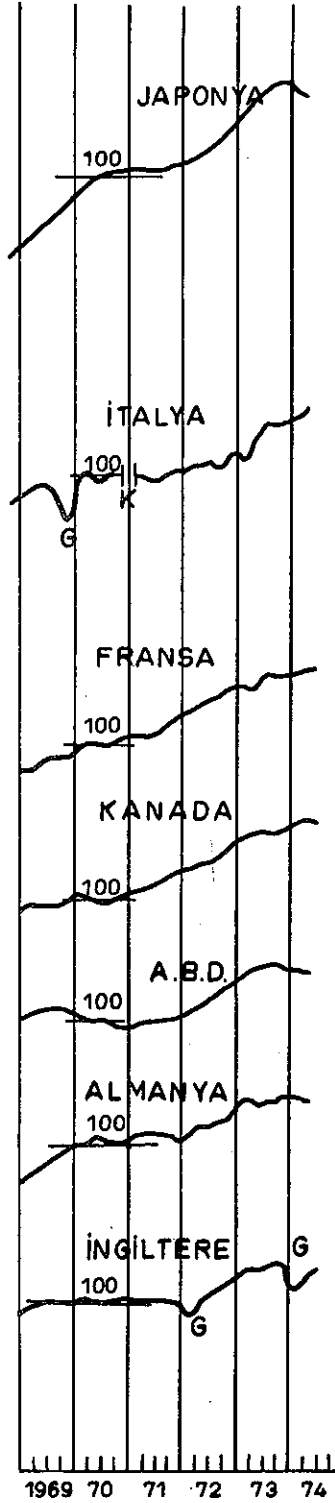
Gelirin Çeşidi	Mart - Temmuz		Geçen Yıla Göre	
	Gelir Toplamı		Fark	% Değişme
	1973	1974		
	(1)	(2)	(3)	(4)
GENEL BÜTÇE TOP.(1+36+42)	23.839.0	29.362.5	5.523.5	23.1
VERGİ GELİR TOP.(2+7+11+20+28)	21.866.1	27.280.3	5.414.2	24.7
GELİRDEN ALINAN VERGİLER (3+6)	10.139.7	13.646.0	3.506.3	34.5
Gelir Vergisi	7.267.9	9.712.2	2.444.3	33.5
Kurumlar Vergisi	1.535.0	1.918.9	383.9	25.0
Gayrimenkul kıymet artış vergisi	137.7	319.6	181.9	132.1
Mali Denge Vergisi	1.199.0	1.695.3	469.3	41.4
SERVETTEN ALINAN VER.(8-10)	310.3	377.4	67.1	21.6
Emlâk Vergisi	161.8	187.0	25.2	15.5
Motorlu Kara Taşıtları Vergisi	68.7	87.7	19.0	27.6
Veraset ve intikal Vergisi	79.8	102.8	23.0	28.8
MALLARDAN ALINAN VER.(12-19)	4.724.0	4.693.7	-30.3	-0.6
Dahilde Alınan İstihsal Vergisi	1.742.2	2.272.3	530.1	30.4
Akaryakıttan Dahilde Al.İstih.V.	487.5	460.3	-27.2	-5.6
Tekel Mad.Alınan İstihsal V.	1.204.7	559.8	-644.9	-53.5
İşletme Vergisi	209.4	264.6	55.2	26.3
Şeker İstihlak Vergisi	324.4	273.5	-50.9	-15.7
Taşıtlar Alım Vergisi	260.9	332.4	71.5	27.4
Emlâk Alım Vergisi	475.9	519.5	43.6	9.1
Kaldırılan Vergiler Artıkları	19.0	11.1	- 7.9	-41.5
HİZMETLERDEN ALINAN V.(21-27)	2.264.5	2.896.4	631.9	27.9
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	935.1	1.325.4	390.3	41.7
Nakliyat Vergisi	94.2	144.8	50.6	53.7
PTT Hizmetleri Vergisi	73.8	84.6	10.8	14.6
Bina İnşaat Vergisi	51.1	58.7	7.6	14.8
Spor-Toto Vergisi	17.1	14.5	-2.6	-15.2
Damga Vergisi	797.5	952.6	155.1	19.4
Harçlar	295.7	315.6	19.9	6.7
DIŞ TİCARETTEN ALI.VER.(29-35)	4.425.9	5.666.5	1,240.6	28.0
Gümrük Vergisi	1.101.3	1.509.4	408.1	37.0
Akaryakıt Gümrük Vergisi	107.7	130.3	22.6	20.9
İthalde Alınan İstihsal Vergisi	1.209.1	1.607.1	398.0	32.9
Akaryakıttan İthalde Al.İstih.V.	1.122.5	1.290.2	167.7	14.9
İthalât Damga Resmi	628.7	929.5	300.8	47.8
Rihtım Resmi	56.8	124.6	67.8	119.3
Dış Seyahat Harcamaları Vergisi	199.8	75.3	-124.5	-62.3
VERGİ DIŞI NOR.GELİR.TOP.(37-41)	1.842.4	1.817.5	- 24.9	- 1.3
KURUMLAR HASILATI VE DEV.PAY.	59.1	780.8	721.7	1.221.1
DEVLET PATRİMONİYİNİN GELİR.	65.8	65.2	- 0.6	- 0.9
FAİZLER,TAVİZ VE İKRAZ GELİR ALI.	104.7	147.3	42.6	40.6
CEZALAR	107.4	79.2	- 28.2	-26.2
ÇEŞİTLİ GELİRLER	1.505.3	744.8	-760.5	-50.5
ÖZEL GELİRLER VE FON TOP.(43-44)	130.4	264.7	134.3	102.9
ÖZEL GELİRLER	-	1.4	1.4	-
FONLAR	130.4	263.3	132.9	101.9

Kaynak: Maliye Bakanlığı

SINAI ÜRETİM

G Grev
K-Seride kesinti

BÖLÜM IX

DÜNYA EKONOMİSİ

Sınai Üretim Düşüyor

214. 1974 yılının ilk sekiz ayı dünya ekonomisinde büyük payı olan sanayileşmiş ülkeler için olumsuz nitelendirilecek bir dönemdir. OECD ülkelerinde 1972 Haziranından 1973 Haziranına kadar geçen oniki aylık dönemde % 11.2 olan sınai üretim artışı 1973/1974 itibariyle aynı oniki aylık dönemde % 1.8 e düşmüştür.
215. ABD'inde Temmuz ayları itibariyle bir yıllık sınai üretim artışı geçen yıl % 11.2 bu yılın aynı döneminden % -0.8 dir.

Dünya Ülkelerinde Sınai Üretim Artışları

(1970=100 % olarak)

Ü L K E	1971	1972	1973	1974 Haziran 1973 Haziran
ABD 1/	0.0	8.0	7.4	-0.8
Almanya	2.0	3.9	7.5	3.3
Avustralya	4.0	1.0	10.5	2.5
Avusturya	6.0	8.5	3.5	9.4
Belçika 2/	3.0	5.8	5.5	11.2
Finlandiya 2/	2.0	11.5	2.6	1.4
Fransa	6.0	7.5	7.9	4.5
Hollanda	7.0	8.4	7.8	7.4
İngiltere	0.0	2.0	8.8	3.9
İspanya 3/	2.0	17.6	14.2	15.2
İtalya 2/	0.0	4.0	..	6.7
Japonya	3.0	6.8	18.2	-1.8
Kanada	5.0	6.7	8.9	2.7
Lüksemburg	-1.0	4.0	11.6	8.0
Norveç 2/	4.0	3.8	4.6	5.1
Yunanistan 2/	11.0	13.5	15.9	6.7
Toplam OECD	2.0	5.9	10.2	1.8
AET	2.0	4.9	8.4	3,9

Kaynak: Temel Ekonomik Göstergeler OECD

1/ Temmuz 1974/Temmuz 1973 Artışlar

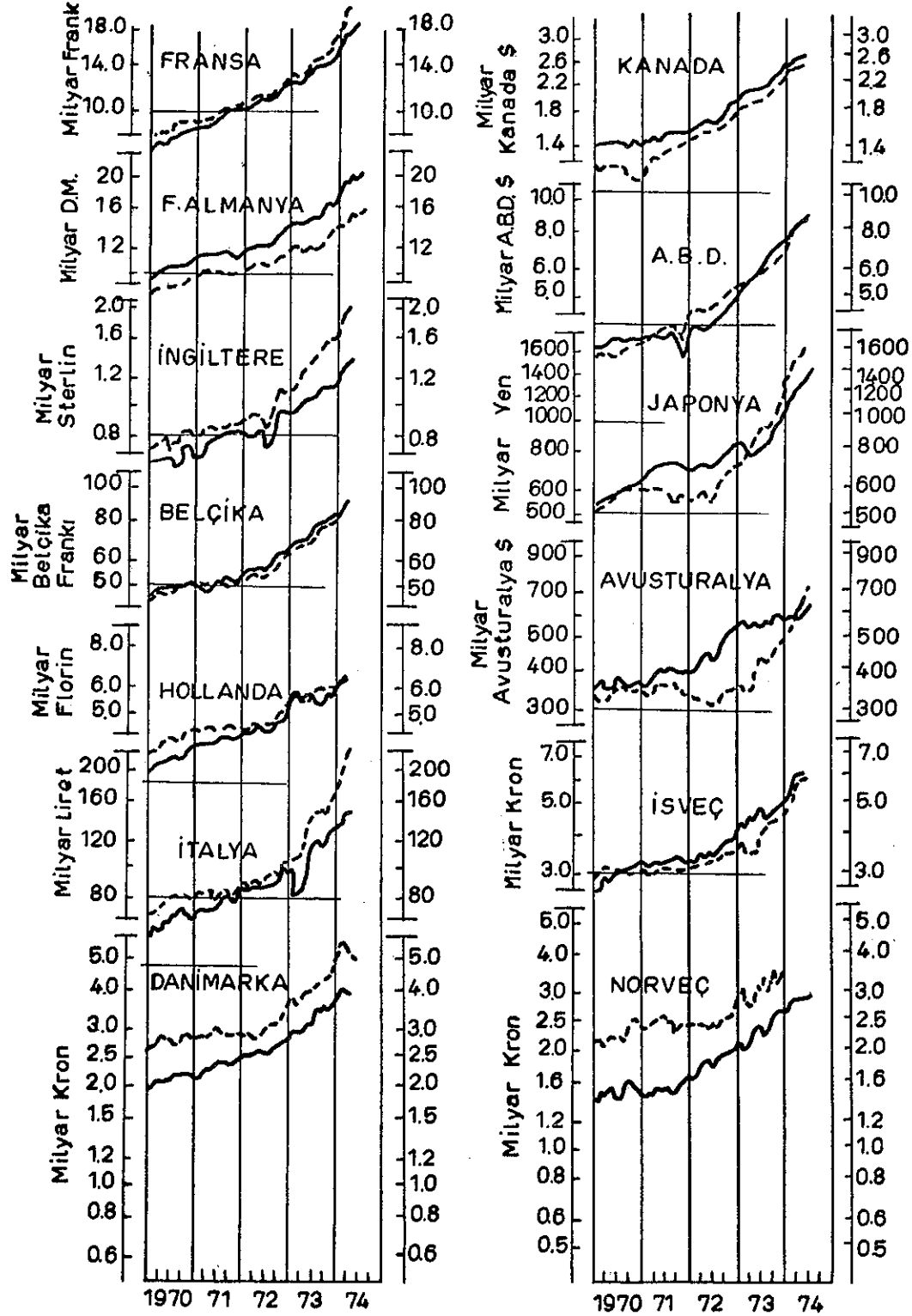
2/ Mayıs 1974/Mayıs 1973 Artışlar

3/ Nisan 1974/Nisan 1973 Artışlar

Büyüme Hızları Düşük

216. Genel kanaata göre, petrol bunalımının körüklediği ekonomik bunalım olmasa idi bile Avrupa ekonomileri ABD'nin ve Batı Almanya'nın ödemeler

DIŞ TİCARET

dengesindeki fazlalık nedeniyle güç duruma düşecekler, büyüme hızlarında bir azalma görülecek idi. Ne varki, 1973 yılının başında ortaya çıkan sorunlar petrol fiyatlarındaki artışın baskısı altında şiddetini artırmıştır.

217. 1959-1971 yılları arasında büyüme hızı ortalaması % 5.3 olan yedi büyük OECD ülkesinde (Kanada, ABD, Japonya, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere) oran 1974 yılında % 0.5 gibi çok düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Dünya Ülkelerinde
Gayri Safi Milli Hasıla Büyüme Hızları

	1959-60 1970-71 Ortalama	1972 1971	1973 1972	1974 1973	1973 I 1973 I	1973 II 1972 II	1974 I 1973 I	1974 II 1973 II	1975 I
Kanada	4.9	5.8	7.1	5	9.2	4.8	6	3	5.2
ABD	3.9	6.1	5.9	-0.5	6.9	2.7	-2.75	1.5	3
Japonya	11.1	9.4	10.3	-1.5	12.9	3.1		4.5	7.2
Fransa	5.8	5.5	6.1	4.75	6.6	5.5	-6.5	4.5	4.2
Almanya	4.9	3.0	5.3	1.75	9.1	0.3	4.75	3.5	4.2
İtalya	5.5	3.4	5.4	3.5	4.2	9.8	2.	0	1.5
İngiltere	2.9	5.5	5.4	-2	8.4	0.4	2.5	4.5	1.2
TOPLAM	5.3	5.8	6.5	0.5	8.1	3.0	-6 -1.5	2.75	3.75

İç Talep Artıyor

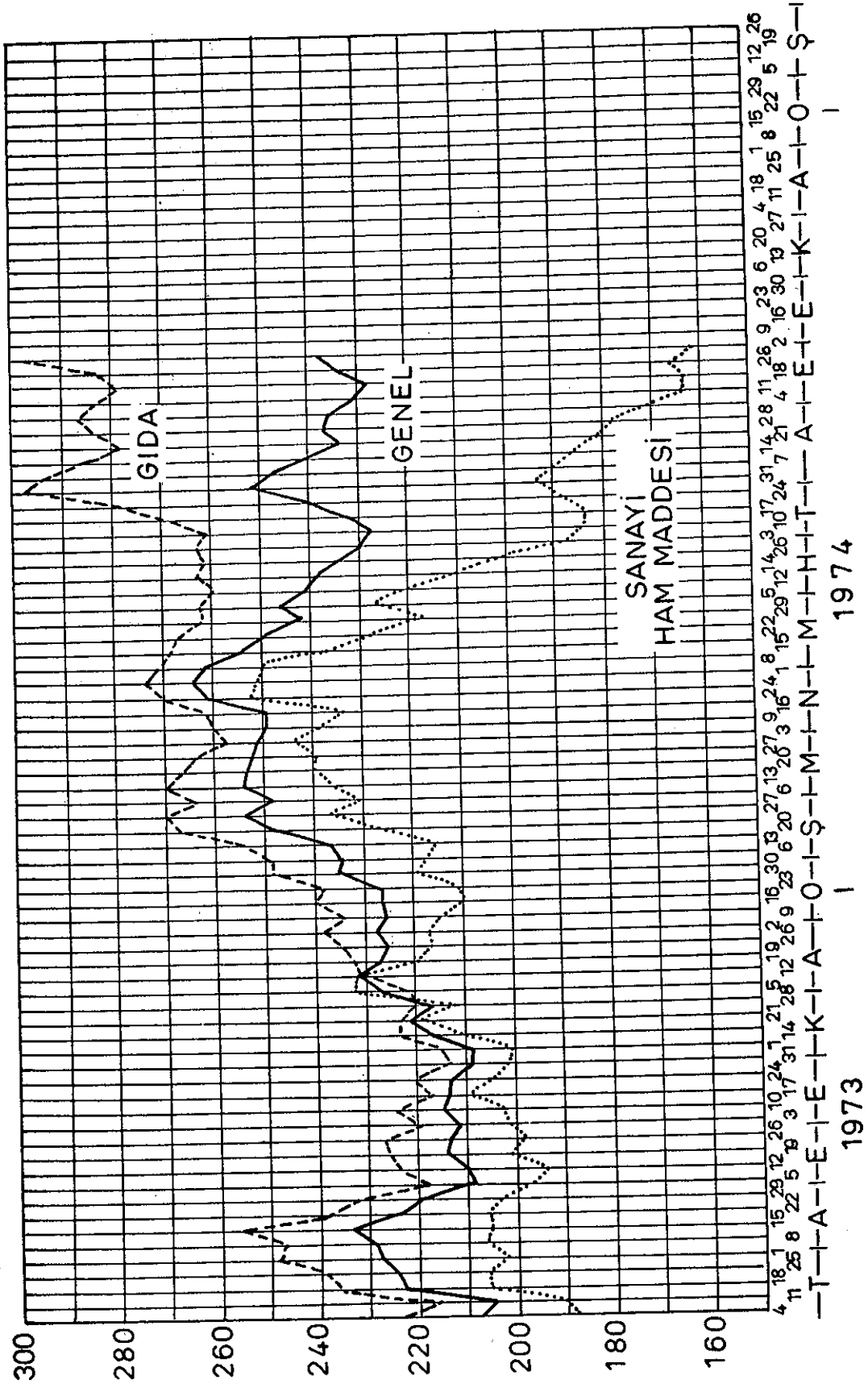
218. OECD ülkelerinde anti-enflasyonist politika karar ve uygulamalarına petrol fiyatlarındaki artışa ve sınai üretimin düzeyinin karşı iç talebin devamlı artan baskısı nedeniyle bozulan arz-talep dengesinin etkilediği genel fiyat düzeninin 1974 yılı sonlarına doğru dengeye kavuşması beklenmektedir. Böylece büyüme hızlarının giderek yükselmesi ve 1975 yılının ikinci yarısında %3.75 oranında bir gelişme hızına ulaşılması mümkün görülmektedir.

Dünya Ülkelerinde İç Talep Artışları

	1974 1973	1974 I 1973 I	1974 II 1973 II	1975 I 1974 I
Kanada	7.1	8.2	6.2	4.3
ABD	-0.6	-1.5	-0.6	2.9
Japonya	-0.6	0.3	-0.8	5.5
Fransa	5.0	5.4	4.4	3.6
Almanya	0.4	-1.3	1.3	3.9
İtalya	3.5	5.5	1.5	-0.9
İngiltere	-1.3	-0.8	-1.6	0.0

DÜNYA FİYAT ENDEKSİ

"The Economist" haftalık seri (1970=100)

Fiyat Artışları Önemini Sürdürüyor.

219. OECD ülkeleri arasında yapılan bir karşılaştırmada, son beş yıllık fiyat artışları ortalaması ile 12 aylık endeks artışlarına bakıldığında, hemen hemen bütün ülkelerin 1973 yılı başından bu yana, sözü edilen ortalamanın çok üstünde seyrettiği ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında hızlı tüketici fiyatları artışından en çok etlinenen Japonya olmuştur.

Gelişmiş Ülkeler			Gelişmekte Olan Ülkeler		
	Temmuz			Temmuz	
	1973/72	1974/73		1973/72	1974/73
ABD	6.5	12.6	İspanya	12.1	13.7
F.Almanya	8.1	7.5	Portekiz	11.2	25.4
İngiltere	9.4	17.2	Türkiye	10.7	25.8
Japonya	10.8	25.0	Yunanistan	13.0	31.4
İtalya	10.8	16.1			

Gıda Maddeleri fiyatı artarken sınai ham madde fiyatları düşüyor.

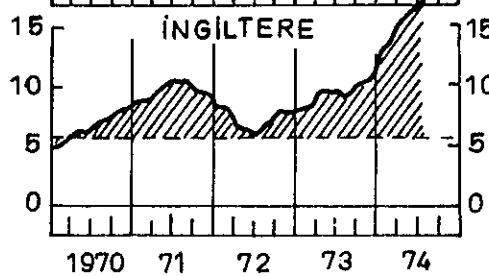
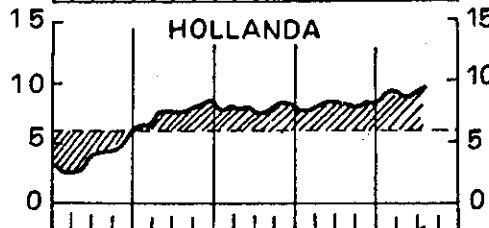
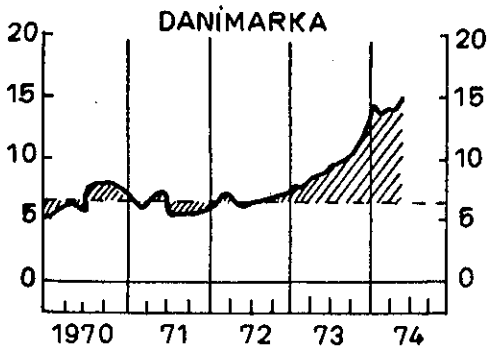
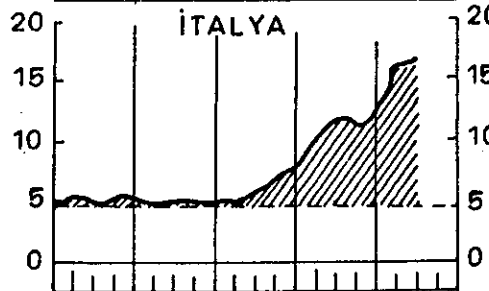
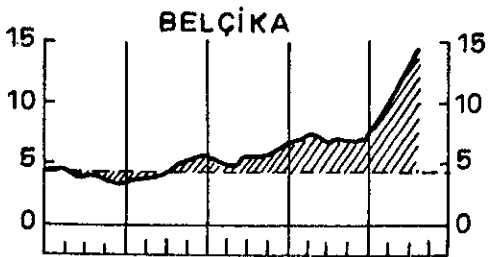
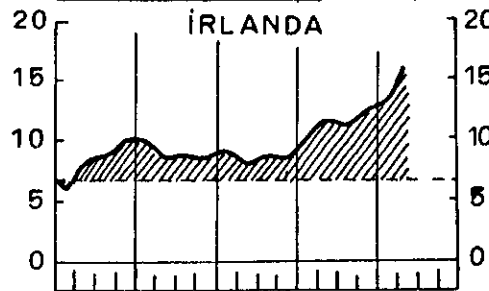
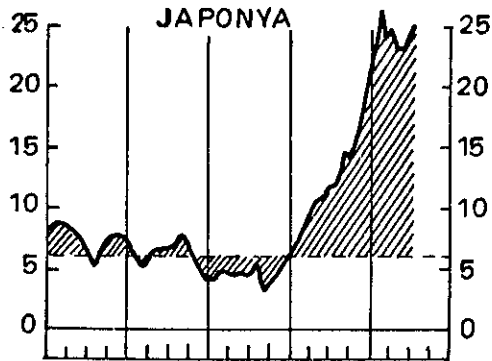
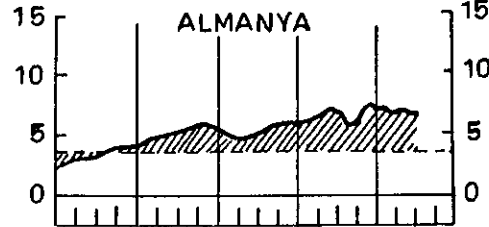
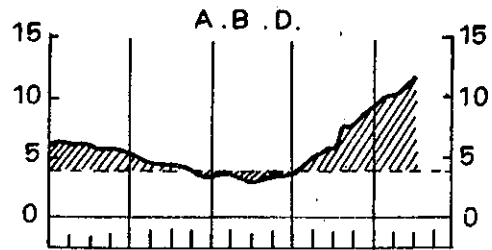
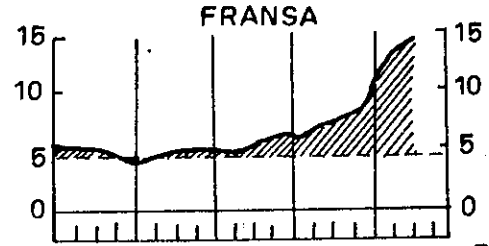
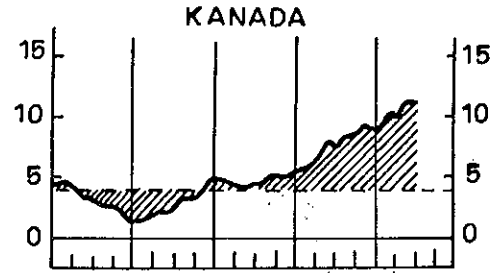
220. "The Economist" dergisi dünya fiyatları genel endeksinde, Nisan ayında başlayan düşme, Temmuz ayına kadar devam etmiş ve Temmuz ayından sonra gıda maddeleri endeksi oldukça hızlı bir artış göstermiştir. Buna karşılık sınai hammadde fiyatlarındaki düşmeler önem kazanmıştır. Sınai hammadde fiyat endeksi geçen yıl sonuna göre %26.1 oranında gerilemiştir.

	Genel Endeks	Zincirleme Endeks	Gıda Mad. Endeksi	Zincirleme Endeks	Sınai Ham Mad. Endek.	Zincirleme Endeks
1973 Aralık	227.5	100.0	229.9	100.0	224.5	100.0
1974 Nisan	252.9	111.2	262.0	114.0	241.6	107.6
Temmuz	236.0	103.7	274.6	119.4	187.6	83.6
Ağustos	239.1	105.1	283.7	123.4	183.4	81.7
Eylül	231.6	101.8	284.0	123.5	166.0	73.9

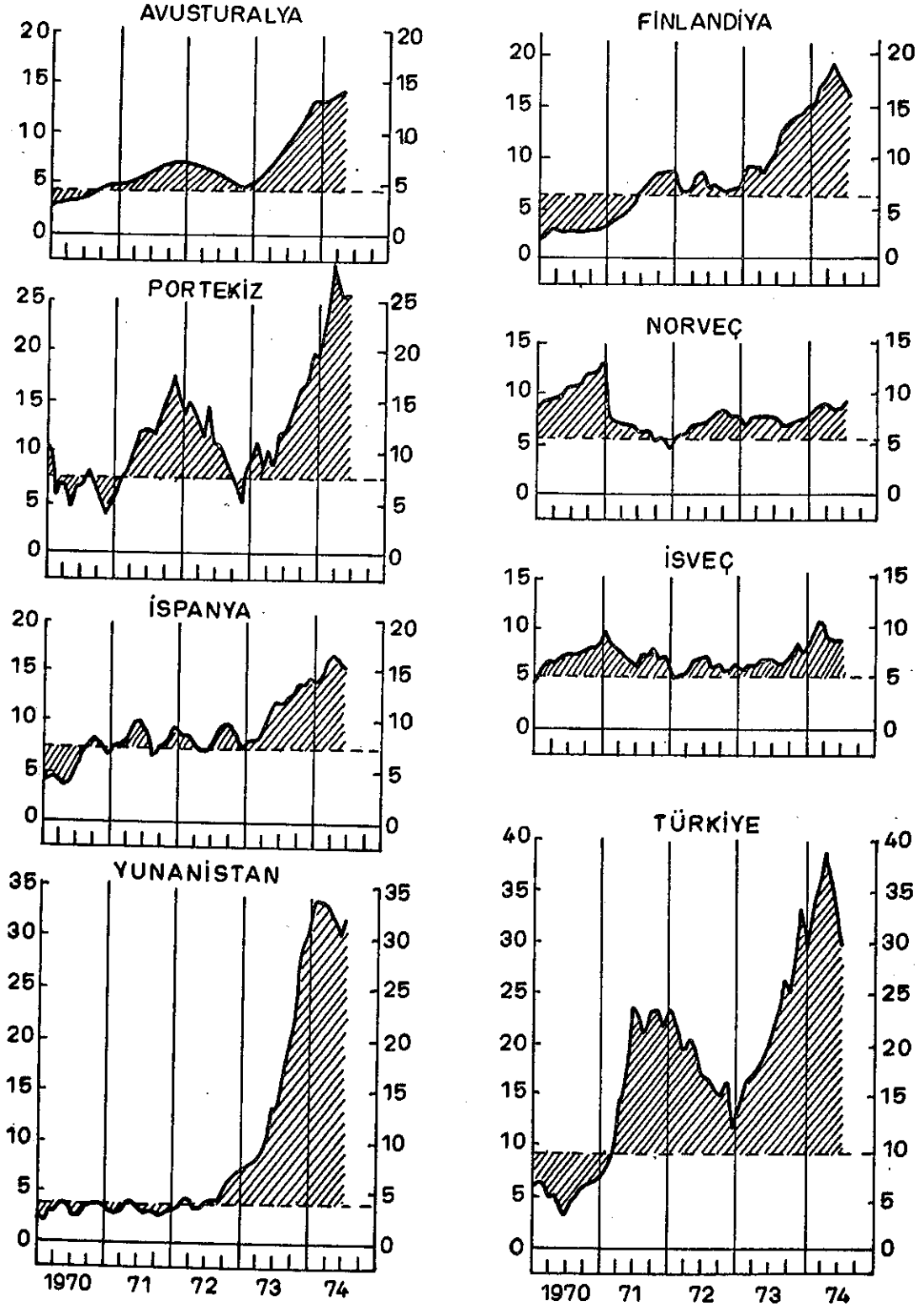
221. Ancak, dünya fiyat endekslerinin mevsimlik eğilimleri yılın son dört ayında genellikle artış göstermektedir. Bu nedenle, yıl sonuna kadar genel endekste ve özellikle gıda maddeleri endeksindeki artışın önem kazanması ve son beş aydır düşme gösteren sınai hammadde endeksinde artış ortaya çıkması normaldir.
222. Bu arada, dünya ekonomisinde yeni bir fiyat dengesi oluşmaya başlaması dikkati çekmektedir. Olağanüstü artışlarla değişen eski dengenin yerini yeni fiyat dengesi almaktadır.

OECD ÜLKELERİNDE FİYAT ARTIŞLARI

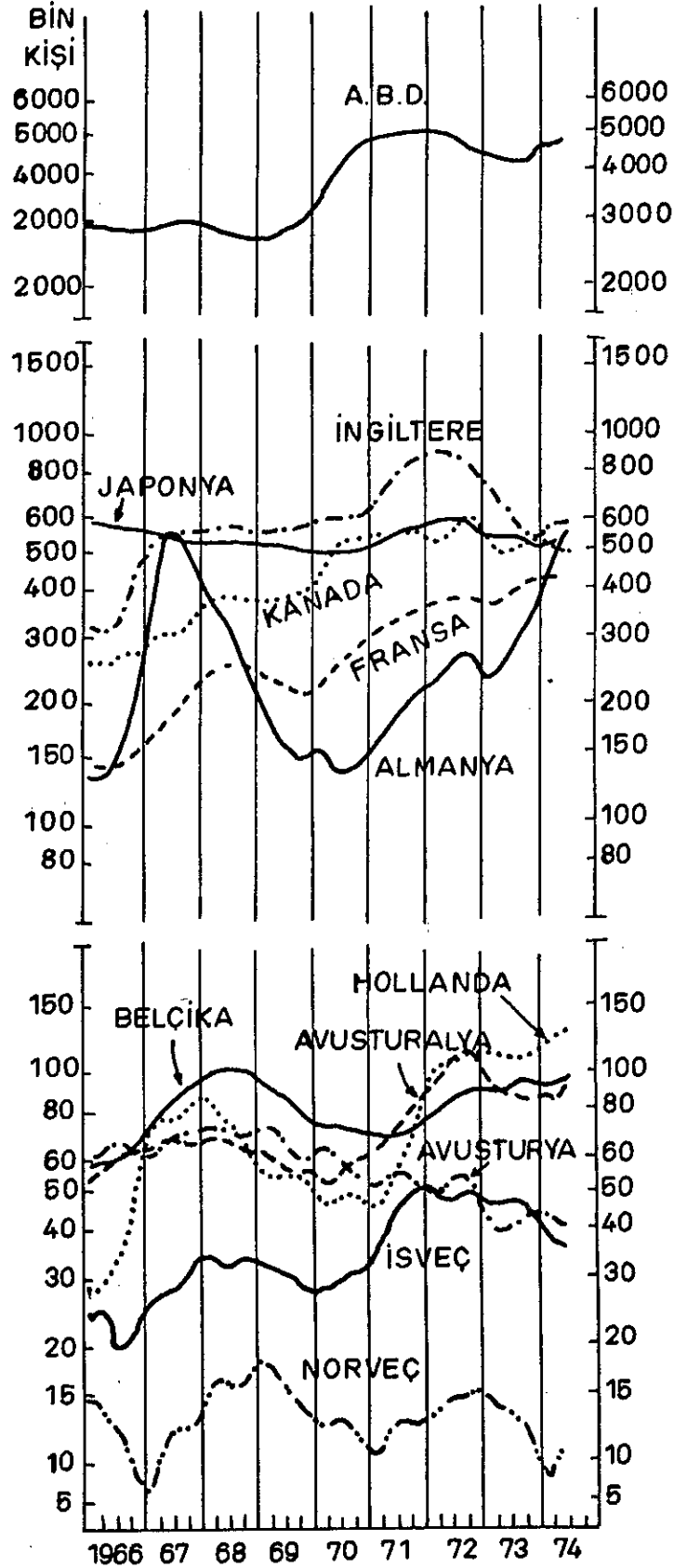

OECD ÜLKELERİNDE FİYAT ARTIŞLARI

----- 1969-1973 Yıllık Fiyat Artışları Ortalaması
——— 12 Aylık Fiyat Artışları

İŞSİZLİK

İstihdam Sorunu

223. İşsizlik, içinde bulunduğumuz dönemin önemli bir sorunu olmaya devam etmektedir. OECD ülkelerinde işsizlik, (Avusturya ve İsveç hariç) 1974 yılı başından bu yana sürekli olarak artmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda üretim hacmi ile işsizlik arasında altı aylık bir "gecikme" vardır. Bu ilişki gözönünde bulundurularak, Kanada dışındaki ülkelere 1974 yılının son dört ayında ve 1975 yılı başında, işsizliğin giderek artacağı söylenebilir.

Dünya Ülkelerinde İşsizlik Değişimleri

Ü L K E	(1970=100 % olarak)			
	1971 1970	1972 1971	1973 1972	1974 Temmuz 1973 Temmuz
ABD	22.1	49.7	-11.1	15.4
Almanya	24.2	33.5	14.2	137.5
Belçika	0.0	22.5	5.7	10.8
Fransa 1/	28.6	12.7	3.7	7.0
Japonya 1/	11.4	6.8	- 9.8	5.3
Kanada	11.5	1.8	- 7.9	1.9
İngiltere	28.9	10.2	-28.5	-0.3

Kaynak: Temel Ekonomik Göstergeler OECD

1/ Haziran rakamları.

Uluslararası Ticaret

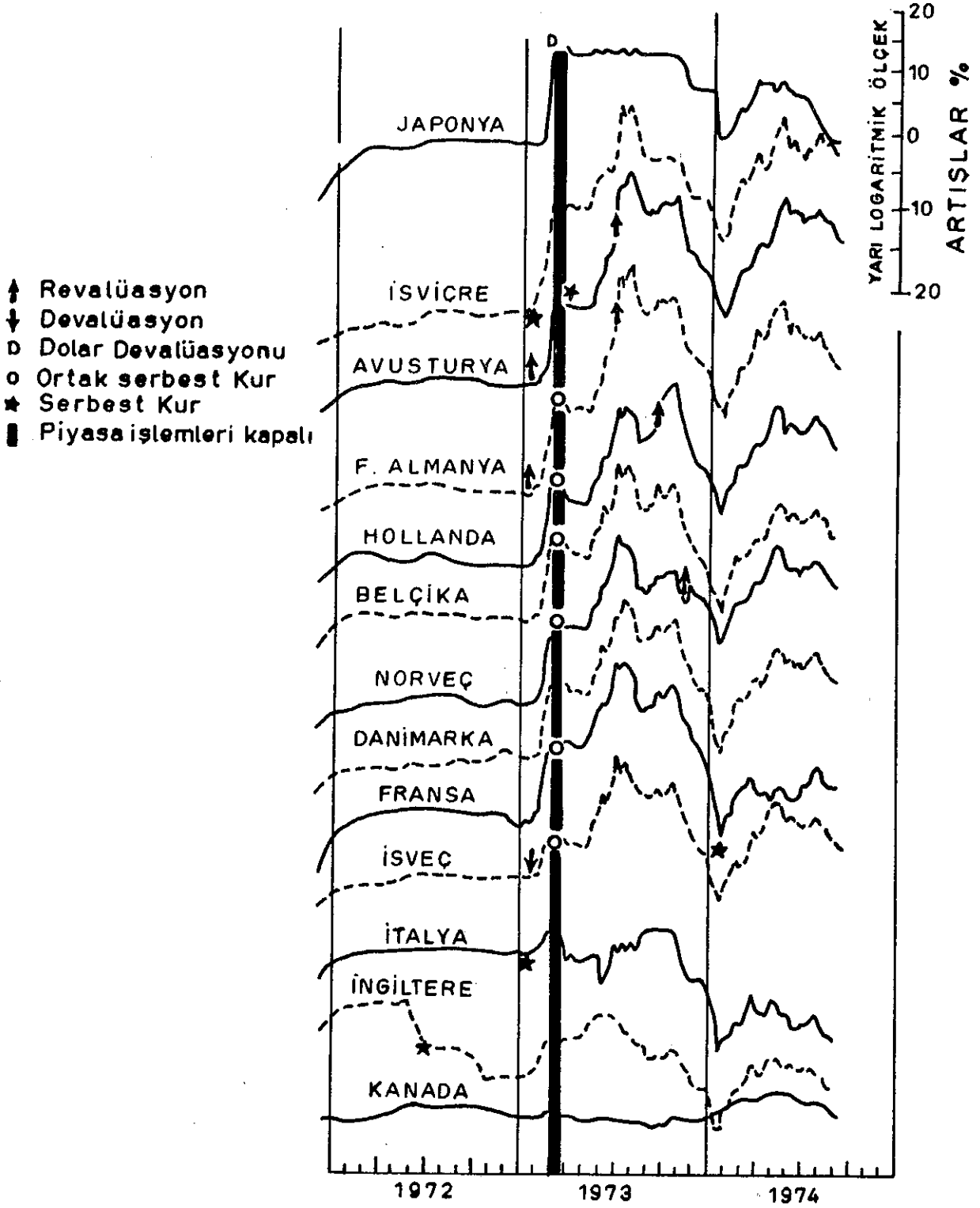
224. Uluslararası ticaret, genel yapıya bağlı olarak olumsuz bir biçimde gelişmektedir. 1972 ve 1973 yıllarında ticaret artışı olan birçok ülkede artık ticaret açığı söz konusu olmaktadır. Ticaret açığının ortaya çıkmasında en önemli etken petrol fiyatlarındaki artış olmuştur. Varil başına 10 sentlik bir artışın OECD Ticaret Dengesini 750 milyon dolar etkilemektedir. 1974 yılında OECD petrol ithalatı değeri 55 milyar dolar fazlalık gösterecektir. Buna karşılık OECD ülkelerinin OPEC ülkelere ihracat değerindeki artışın 12 milyar dolar dolayında olacağı hesaplanmaktadır.

Döviz Kurları

225. Fiktif döviz kurları 1974 yılında büyük dalgalanmalar göstermiştir. Yıl başından Mayıs ayına kadar değer kazanan birçok para, Mayıstan bu yana tekrar değer kaybetmeye başlamıştır. Paritelerdeki bu düşmenin yıl sonuna kadar devam etmesi beklenmektedir.

./..

DÖVİZ KURLARI

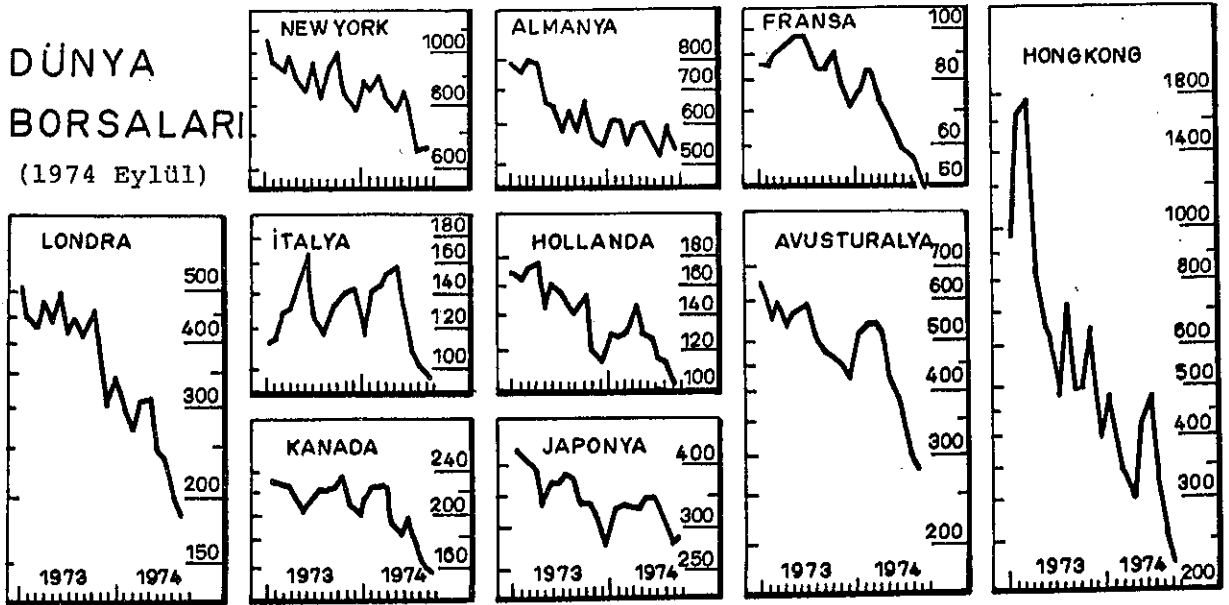
226. Ancak, döviz kurlarındaki bu oynamaların, ülkelerin ticaret hadleri ve mukayeseli avantajları üzerindeki etkileri önemli olmayacaktır. Ticaret hadleri ise gerçekte yurtiçi enflasyonun sektörel dağılımından etkilenecektir.

Dünya Borsaları

227. Dünya borsalarında hisse senedi fiyatlarındaki hızlı düşüş devam etmektedir.

	25 Eylül	Yüksek	Düşük	Geçen Hafta	% Değişmeler Geçen Ay	Geçen Yıl
Londra	182.7	339.3	182.7	-10.8	-13.9	-57.3
New York	650.0	891.7	672.2	- 0.3	- 2.5	-31.5
Kanada	158.4	228.8	153.1	- 1.0	- 5.4	-29.1
Avustralya	281.3	536.1	262.4	- 1.2	-10.1	-40.3
Japonya	288.7	342.5	284.7	+ 0.9	+ 1.4	-16.3
Hong Kong	220.4	481.9	207.1	- 3.1	-16.1	-58.1
Belçika	89.8	131.5	84.2	+ 3.0	- 9.1	-30.3
Fransa	49.4	85.1	49.4	- 3.5	-13.9	-42.4
Almanya	543.4	609.2	525.2	+ 2.0	- 2.1	- 9.8
Hollanda	102.0	140.8	99.3	- 1.5	-10.7	-28.7
İtalya	95.3	154.2	87.9	+ 8.4	- 8.5	-26.8
İsveç	324.8	410.6	312.6	+ 3.6	- 4.9	- 7.9

DÜNYA BORSALARI (1974 Eylül)

228. Londra ve Fransa borsalarında, son on yılın en düşük fiyatları gözlenmektedir. Enflasyonist dönemde malî varlıklardan, reel varlıklara geçme eğilimi, borsalardaki bu önemli düşüşe neden olduğu kadar, 1973 yılında Avrupa ödünç para piyasasında negatif faiz hadlerinin gerçekleşmesi, spekülasyona ve alınan borç paraların spekülasyon için kullanılmasına yol açmaktadır.

Petro-Dolar Piyasası

229. Bu arada, artan petrol gelirlerinin Euro-dolar'dan öteye yeni bir kredi sistemi doğurması 1974 yılının ilginç gelişmelerinden birisi olmuştur. Petro-dolar piyasası, özellikle Avrupa ve son buhalımdan oldukça zarar görmüş olan Japonya için yeni bir finansman kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

TABLO 42

EKONOMİST DERGİSİ DÜNYA FİYATLARI
ENDEKSİ(1970=100)
(Haftalık)

1973		Sterlin Endeksi					Dolar Endeksi				
		Bütün Maddeler	Gıda	Sanayi Maddeleri			Bütün Maddeler	Gıda	Sanayi Maddeleri		
				Genel	Fiberler	Metal.			Genel	Fiberler	Metal.
Temmuz	4	192.6	207.5	174.1	263.0	129.6	207.1	223.1	187.2	282.8	139.6
	11	192.7	202.9	179.9	264.6	136.3	204.5	215.3	190.9	280.8	144.7
	18	209.8	222.9	193.4	272.2	148.6	222.5	236.4	205.1	288.7	157.6
	25	214.9	228.9	197.3	276.6	151.5	224.2	238.8	205.9	288.6	158.1
Ağustos	1	216.6	235.7	192.5	280.1	145.2	227.3	247.3	202.0	293.9	152.4
	8	219.8	237.1	198.3	281.3	152.4	228.8	246.8	206.4	292.8	158.7
	15	227.8	250.0	200.1	291.8	151.0	233.8	256.6	205.4	299.5	155.0
	22	217.7	232.0	199.8	303.6	151.0	223.7	238.4	205.3	312.0	155.2
	29	213.6	226.1	197.8	308.8	147.2	219.4	232.3	203.2	317.2	151.2
Eylül	5	205.9	214.9	194.6	304.0	143.6	207.9	217.0	196.5	306.9	145.0
	12	209.3	222.5	192.8	308.6	142.3	209.9	223.1	193.4	309.5	142.7
	19	213.0	223.7	199.5	315.5	148.2	214.7	225.5	201.1	318.0	146.1
	26	211.8	224.2	196.3	312.1	144.7	213.9	226.4	198.2	315.2	146.1
Ekim	3	210.2	218.4	200.1	325.2	146.9	211.5	219.7	201.2	327.2	147.8
	10	212.7	222.0	201.0	308.0	156.6	214.6	224.0	202.8	310.8	158.0
	17	208.9	211.8	205.2	305.9	158.9	213.6	216.6	209.9	312.8	162.5
	24	209.7	216.4	210.3	298.0	158.9	213.5	220.3	204.9	303.7	161.7
Kasım	7	206.3	212.2	198.9	274.6	160.8	208.3	214.3	200.8	277.3	162.4
	14	213.7	219.4	206.5	279.2	171.2	217.5	223.3	210.2	284.2	174.3
	21	221.8	223.6	219.6	291.8	183.8	221.0	222.8	218.8	290.8	183.1
	28	222.4	226.0	217.9	291.0	180.6	216.5	220.0	212.1	283.2	175.8
Aralık	5	232.3	227.5	238.4	283.3	209.9	226.3	221.6	232.2	276.0	204.5
	12	239.8	239.5	240.3	319.7	197.3	231.1	230.8	231.5	308.0	190.1
	19	233.6	241.8	226.5	320.9	164.2	226.8	232.8	218.1	308.9	158.1
	28	233.8	242.6	224.0	325.2	167.4	225.9	234.4	216.4	314.2	161.7
1974											
Ocak	2	236.9	247.0	226.6	326.4	169.5	227.5	237.2	217.6	313.5	162.8
	9	240.9	250.1	229.4	327.7	171.4	225.2	233.8	214.5	306.4	160.3
	16	249.2	263.8	231.0	363.2	169.1	226.1	239.7	209.9	330.1	153.7
	23	248.6	260.7	233.4	329.0	175.1	226.6	237.7	212.8	299.9	159.0
	30	250.9	264.8	233.5	321.3	183.6	235.4	248.5	219.1	301.5	172.3
Şubat	6	252.1	267.1	233.2	323.3	184.6	234.2	248.2	216.7	300.4	171.5
	13	250.4	268.2	228.1	316.8	181.6	236.9	253.8	215.8	299.8	171.8
	20	259.9	278.0	237.3	310.1	198.5	248.2	265.5	226.6	296.1	189.6
	27	265.0	280.8	245.4	302.6	215.4	254.0	269.1	235.2	290.0	206.4
Mart	6	254.9	270.2	235.9	269.3	202.5	247.6	262.4	229.1	287.8	169.7
	13	259.9	275.0	241.0	293.1	213.8	254.3	269.1	235.8	287.1	209.2
	20	259.9	271.6	245.3	279.3	229.3	253.8	265.2	239.5	272.7	223.9
	27	254.6	265.9	240.5	277.4	225.7	252.0	263.2	238.1	274.6	223.4
Nisan	3	251.4	257.6	244.1	272.1	233.4	251.4	257.6	243.6	272.1	233.4
	9	251.1	261.2	238.4	272.7	225.5	249.3	259.3	236.7	270.7	223.9
	17	252.7	265.3	236.9	274.7	222.4	249.4	261.8	233.8	271.1	219.5
	24	260.7	268.1	251.3	272.0	244.4	261.7	269.2	252.3	273.1	245.4
Mayıs	1	262.6	272.3	250.3	271.2	244.9	263.5	273.3	251.2	272.2	245.8
	8	257.8	266.7	246.3	266.4	242.0	260.8	270.0	249.4	269.7	245.0
	15	251.0	266.4	231.8	269.6	224.2	252.8	268.3	233.4	265.7	225.8
	22	246.9	264.6	224.6	261.5	207.4	248.4	266.3	226.0	263.1	208.7
	29	242.4	262.4	217.4	259.6	196.4	241.6	261.5	216.7	258.7	195.7
Haz.	5	245.3	261.6	225.0	259.9	210.8	246.2	262.6	225.8	260.9	211.6
	12	241.2	260.2	217.5	261.0	199.7	240.7	259.7	217.0	260.5	199.3
	19	239.2	264.6	207.5	251.3	188.2	238.0	263.0	206.4	250.0	187.2
	26	236.0	264.6	200.4	252.1	176.8	234.0	262.3	198.7	250.0	175.3
Temmuz	3	229.6	263.0	188.1	251.4	158.9	229.3	262.6	187.8	251.0	158.7
	10	228.3	263.0	184.9	252.7	154.9	227.2	261.8	184.0	251.5	154.1
	17	233.2	272.0	184.7	249.2	156.3	232.3	271.0	184.0	248.3	155.7
	24	240.3	280.6	189.8	249.9	159.7	239.7	280.0	189.4	249.3	159.3
	31	252.7	299.3	194.3	250.2	164.7	251.3	297.7	193.2	248.8	163.8
Ağus.	7	248.9	295.2	197.0	250.5	161.9	246.4	292.3	189.1	248.0	160.3
	14	244.1	288.0	189.3	246.7	159.9	239.7	282.7	185.9	242.2	157.0
	21	241.7	285.9	186.4	248.1	157.0	233.9	276.7	180.3	237.2	151.9
	28	244.6	292.8	184.4	244.0	154.8	236.4	283.0	178.2	235.8	149.1
Eylül	4	244.6	297.7	178.1	243.9	144.5	235.8	287.0	171.7	235.2	139.3
	11	238.3	293.2	169.6	228.9	139.2	230.2	283.1	164.1	220.9	134.4
	18	235.4	288.8	168.8	227.7	136.9	227.6	279.2	163.2	220.1	132.3
	25	241.9	298.8	170.6	221.0	143.0	233.4	286.4	164.7	219.1	138.0
Ekim	2	244.0	305.4	167.3	217.0	137.3	237.3	296.9	162.6	211.0	133.5
	9	247.0	314.7	162.5	208.7	132.8	241.0	307.0	158.5	203.7	129.6

TABLO 43

EKONOMİST DERGİSİ DÜNYA FİYATLARI
ENDEKSİ

(1970 = 100)

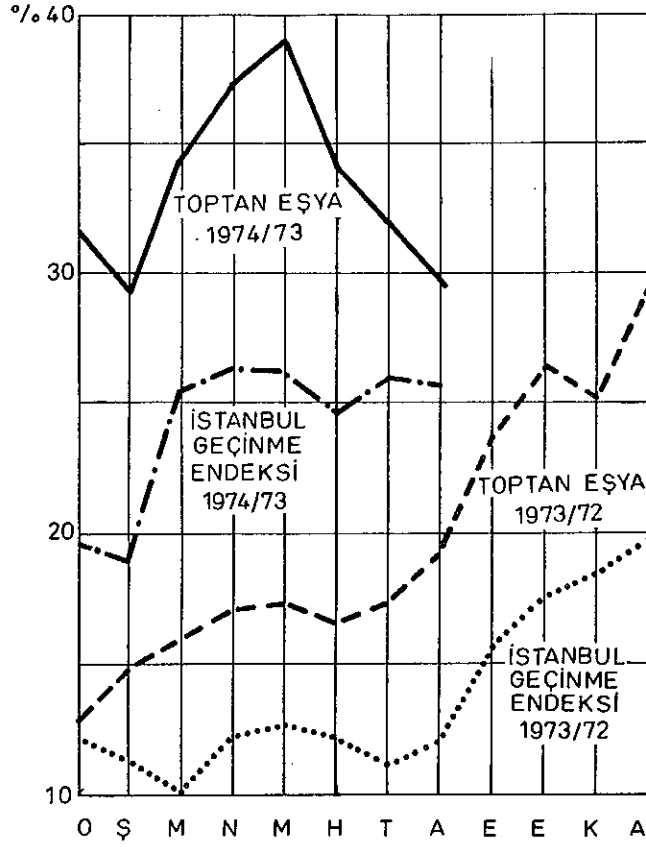
(Aylık)

1971	Sterlin Endeksi					Dolar Endeksi				
	Sanayi Maddeleri					Sanayi Maddeleri				
	Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberler	Metal.	Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberler	Metal.
Ocak	94.7	103.8	84.7	95.7	76.9	95.2	104.3	85.2	96.2	77.3
Şubat	94.4	103.2	84.5	95.9	77.0	95.1	104.0	85.2	96.7	77.6
Mart	95.6	102.5	88.1	93.7	84.5	96.4	103.3	88.8	94.7	85.2
Nisan	97.6	103.6	91.1	95.6	88.6	98.4	104.4	91.8	96.4	89.3
Mayıs	95.2	101.3	88.6	97.1	81.5	96.0	102.8	89.3	98.7	82.1
Haziran	94.2	99.3	88.5	101.0	81.5	94.9	100.1	89.2	101.8	82.7
Temmuz	93.8	96.5	90.9	101.5	86.5	94.4	97.1	91.5	102.1	87.0
Ağustos	91.6	94.1	88.8	104.2	81.3	92.3	94.8	89.5	105.0	81.9
Eylül	87.3	90.1	88.2	100.0	76.7	89.9	92.8	86.7	103.0	79.0
Ekim	85.8	88.1	83.2	99.8	74.5	89.0	91.4	86.3	103.5	77.3
Kasım	84.0	85.5	82.3	101.0	72.5	87.3	88.9	85.5	105.0	75.3
Aralık	86.7	90.3	82.8	101.8	72.8	91.0	94.8	86.9	106.9	76.4
1972										
Ocak	95.9	101.5	89.7	112.4	77.9	102.0	107.9	95.4	119.5	82.8
Şubat	104.5	113.5	93.2	122.5	79.9	113.4	123.2	101.2	133.0	86.7
Mart	107.5	117.2	95.3	121.8	82.6	117.4	128.0	104.1	133.0	90.2
Nisan	107.8	116.0	97.6	128.4	83.0	117.3	126.2	106.2	139.7	90.3
Mayıs	108.5	118.0	96.8	126.3	81.4	118.2	128.5	105.4	137.5	88.6
Haziran	112.5	125.2	96.5	131.3	78.8	122.2	136.1	104.9	142.7	85.6
Temmuz	117.9	133.0	98.9	130.9	81.5	120.1	135.5	100.8	133.4	83.1
Ağustos	119.5	135.3	99.7	133.7	81.2	122.2	138.3	102.0	136.7	83.0
Eylül	121.0	135.6	102.8	140.4	83.5	123.4	138.3	104.9	143.2	85.2
Ekim	127.3	136.1	116.1	186.8	82.1	127.7	136.6	116.5	187.4	82.4
Kasım	129.2	139.4	116.3	178.0	82.4	126.8	136.8	114.2	174.7	80.9
Aralık	141.2	156.9	121.7	193.9	84.2	137.7	152.9	118.7	189.1	82.1
1973										
Ocak	148.7	160.5	133.8	226.2	94.2	145.8	157.8	131.7	222.2	87.9
Şubat	156.3	165.5	144.7	246.4	95.8	159.3	168.7	147.5	251.2	97.6
Mart	169.1	171.4	165.6	291.7	110.9	174.2	176.6	170.6	300.6	114.3
Nisan	167.4	176.4	156.9	251.9	115.0	173.2	182.6	162.4	260.7	119.1
Mayıs	181.3	200.4	157.5	156.7	112.6	191.4	211.5	166.2	214.3	270.9
Haziran	194.0	213.4	169.7	269.7	121.9	208.1	228.9	182.1	289.3	130.8
Temmuz	202.5	266.1	186.1	269.1	141.5	214.5	228.4	197.2	285.2	149.9
Ağustos	219.1	236.1	197.7	293.1	421.1	226.6	244.2	204.4	303.0	154.5
Eylül	210.0	221.3	195.8	310.0	114.7	211.6	223.0	197.3	312.4	145.8
Ekim	210.3	217.1	201.9	309.2	155.3	213.3	220.1	204.7	313.6	157.5
Kasım	216.0	220.3	210.7	284.1	174.1	215.8	220.1	210.4	283.8	173.9
Aralık	234.8	237.8	232.3	312.2	184.7	227.5	229.9	224.5	301.7	178.6
1974										
Ocak	245.3	257.2	230.7	333.5	173.4	228.1	239.3	214.7	310.2	161.6
Şubat	256.8	273.5	236.0	313.2	195.0	243.3	259.1	223.5	296.5	184.8
Mart	257.3	270.6	240.6	286.5	217.8	251.9	264.9	235.6	280.5	213.3
Nisan	254.0	263.0	242.6	272.8	238.9	252.9	262.0	241.6	271.7	230.5
Mayıs	252.1	266.5	234.1	264.5	223.0	253.4	267.9	235.3	265.6	224.2
Haziran	240.4	262.8	212.6	256.1	193.9	239.8	262.0	212.0	255.4	193.4
Temmuz	236.9	275.6	188.4	250.7	158.9	236.0	247.6	187.6	249.8	158.4
Ağustos	244.1	290.5	189.3	247.4	158.4	239.1	283.7	183.4	240.8	154.6
Eylül	240.1	294.7	171.8	230.4	140.9	231.6	284.0	166.0	223.9	136.0

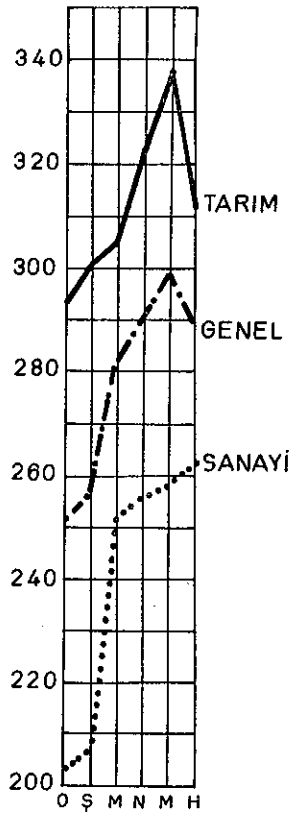
EK BÖLÜM

FİYAT ENDEKSLERİ
ÜZERİNE AÇIKLAMALAR

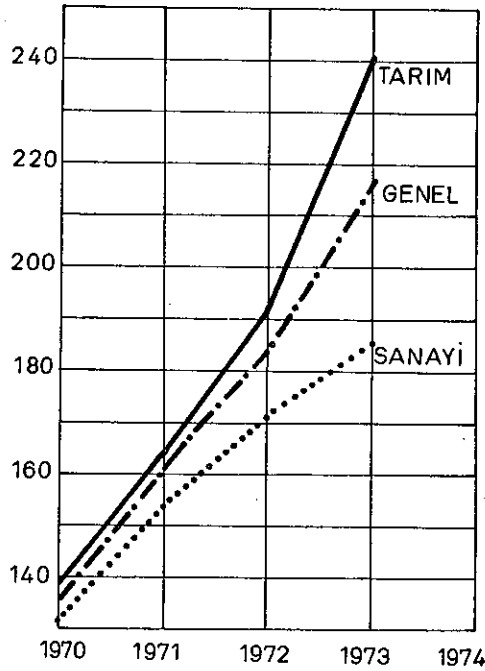
13 AYLIK FİYAT ENDEKSİ YÜZDE ARTIŞLARI

YENİ TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ (1963 = 100)

YENİ TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ (1963 = 100)

FİYAT ENDEKSLERİ
ÜZERİNE AÇIKLAMALAR

Toptan Eşya Fiyatları Endeksleri:

Toptan Eşya Fiyat endeksi olarak yurdumuzda halen biri Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü diğeri de İstanbul Ticaret Odası tarafından düzenlenip yayınlanan iki endeks mevcuttur.

a. Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü Toptan Eşya Fiyatları Endeksi:

Endeks 1938 yılında mevcut İstatistikî bilgilere ve milli gelir rakamlarına dayandırılmıştır. Gerek maddelerin seçiminde ve gerekse maddelerin gruplandırılmalarında toplam üretim kıymetleri birer gösterge olarak alınmaktadır.

1938 yılı baz tutularak hazırlanan endeks daha sonra (1963=100) e kaydırılmıştır.

Tartılar, endekse giren maddelerin 1938 yılındaki aritmetik ortalama fiyatları ile o yılın tüketim miktarları çarpılarak elde edilen tüketim değerlerine uygun olarak tesbit edilmiştir. 1/

Madde sayısı, grupları ve tartıları 1938 yılı koşullarını yansıtmaktadır. Tüketim bakımından 1938 yıllarında önemli ve ülkenin iç piyasasını temsil eden 95 madde seçilmiş, bu maddeler iki esas grupta toplanmıştır.

44 Madde % 62.5 Gıda Maddeleri ve Yemler
51 Madde % 37.5 Sanayi Mamulleri ve Yarı Mamulleri
95 Madde % 100.0

Makarna, tekel maddeleri, sabun, nebati margarin ve yağlar, yaş sebze ve meyvalar, balık, kuru meyvalar ile önemli bazı sanayi mamulleri, ihracat ve ithal malları endekste yer almamaktadır.

1/ Endeks, Laspeyres formülüne göre hesaplanmaktadır.

$$E = \sum_{i=1}^n \frac{P_{ci}}{P_{oi}} \times a_i$$

$$a_i = \frac{P_{oi} \times q_{oi}}{\sum_{i=1}^n P_{oi} \times q_{oi}}$$

E Endeks
P_c Cari fiyat
P_o Baz yılı fiyatı
q_o Baz yılı miktarı

a Tartı
i Madde
n Endekse giren madde sayısı

b. Konjonktür Dairesinin Yeni Endeksi:

Ticaret Bakanlığı halen yeni bir endeks çalışması içindedir. Yeni Top-
tan Eşya Fiyatları Endeksinin eskisi ile isim benzerliğinden başka hiç-
bir ilgisi yoktur. Yeni endeks, açık olarak belirlenmiş yaklaşık 1500
maddenin fiyat hareketlerine dayanılarak hesaplanmıştır.

Tartılar genel olarak 1963 yılına ait yurt içi satış değerleridir. 1/

Ana sektörler için tesbit olunan tartılar Tarım Sektörü için % 46.1
İmalat Sanayi Sektörü için % 48.9 ve diğerleri için % 5'dir.

Tarım Sektörü içindeki grup tartıları önem sıralarına göre şöyledir:

Tahıllar	43.10
Çeşitli Gıda	14.04
Kasaplık	
Canlı Hayvan	10.87
Sınai Bitkiler	10.43
Baklagiller	5.67
Yağlı Tohumlar	4.58
Kuru Meyvalar	4.38
Hayvani Tekstil	4.32
Turuncgiller	1.32
Ham Deriler	1.29

Tarım Grub Topl.100.00

İmalat Sanayi sektöründe ana grup tartıları önem sırasına göre şöyledir:

Tekstil	20.0
Gıda	15.0
Esas Metal	9.6
Kimya	9.5
Petrol ve Kömür	8.5
Kil, Cam, Çimento	7.0
Elektrik Makina	5.3
Tütün	5.1
Kauçuk	4.7
Madeni Eşya	4.0
Kâğıt, Kırtasiye	3.9

1/ Endeksin hesaplanmasında kullanılan formül

$$E = \frac{\sum (p_0 \times q_0) \frac{p_1}{p_0}}{\sum p_0 \times q_0} \times 100$$

Ağaç	3.0
İçki	2.3
Tarım Makinaları	1.1
Deri	1.0
Toplam İmalat san.	
Grubu	100.0

c. İstanbul Ticaret Odası Toptan Eşya Fiyatları Endeksi:

1951 yılından beri yayınlanan İstanbul Ticaret Odası Toptan Eşya Fiyat Endeksinde tartı mevcut değildir. Endeks tartısız geometrik ortalama metodu ile hesaplanmaktadır. 1/

Endekste (94) madde izlenmektedir. Bu maddeler (7) grupta toplanmıştır.

I. Gıda Mad.	38
II. İptidai Mad.	17
III. Madenler	6
IV. Mensucat	7
V. İnşaat Malz.	7
VI. Mahrukat ve Enerji	10
VII. Kimyevi Mad.	9
	<u>94</u>

Üç Toptan Eşya Endeksinin Kıyaslanması:

Ülkemizdeki Toptan Eşya Fiyat Endeksleri genel seviyelerinin mukayesesi 1963=100 olmak üzere Haziran 1974 için Konjonktür Dairesi Eski seri (310.4) Yeni seri (288.9) ve İstanbul Ticaret Odası (293.1) göstergesini vermektedir.

Baz yılı olarak her üç endeks için 1970 yılı alındığı takdirde Haziran 1974 sonuçları seride (213.0) yeni seride (212.7) İstanbul Ticaret Odası Endeksinde (202.4) olmaktadır. Konjonktür Dairesinin bu iki serisi arasındaki eşitlik yanıltıcıdır. Anılan endekslere giren maddelerin sayı ve nevileri, fiyat kaynakları, tartı veya tartısızlık sistemleri uygulanan ortalama ve formüller çok değişik olduğundan, sonuçların farklı çıkması gerekir.

Devlet İstatistik Enstitüsü ve Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinin düzenledikleri yeni Toptan Eşya Fiyatları Endeksinin ekonomimizdeki fiyat hareketlerini daha gerçekçi bir biçimde yansıtmaya olanağı bulunmaktadır.

1/ Kullanılan formül:

$$E = \sqrt[n]{\frac{P_{C1}}{P_{O1}} \times \frac{P_{C2}}{P_{O2}} \times \dots \times \frac{P_{Cn}}{P_{On}}}$$

P_C	Cari fiyat
P_O	Baz Yılı Fiyatı
n	Madde Sayısı

Yeni endekste grup ve alt gruplar çok ayrıntılı bir şekilde fiyat hareketleri hakkında bilgi vermektedir.

Geçinme Endeksleri:

Çeşitli geçinme endeksleri arasında büyük farklar mevcuttur. Ağustos 1973 ile Ağustos 1974 dönemini kapsamak üzere İstanbul şehri için hesaplanan üç ayrı endeks (% 17.5), (% 24.4) ve (% 25.5) artış göstermektedir. Üç değişik endekste Ankara şehri için artış (% 13.8) (% 15.4) ve (% 19.6) olarak hesaplanmıştır. 1/

Biri hariç bütün endekslerin artış oranları geçen yıldan daha yüksektir. Devlet İstatistik Enstitüsünün Ankara için hazırladığı ve (1968) bazı yıllı olarak kabul edilen endeks geçen yıldan daha düşük bir artış göstermektedir. Bu farkın başlıca nedeni geçen yılda gıda kaleminde görülen önemli artışa mukabil, bu yıl aynı kalemde çok daha düşük bir artışın kabul edilmesidir.

Toptan Eşya Fiyatları Endeksiyle Geçinme Endeksleri arasında büyük bir korelasyon olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Toptan Eşya Fiyatları Endeksinin Ağustos 1973 ile Ağustos 1974 arasında (% 29.6) bir artış göstermesine mukabil, hiçbir geçinme endeksi buna eşit bir artış göstermemiştir. Aynı devre için en büyük artış (% 25.5) ile Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinin İstanbul Geçinme Endeksinde izlenmektedir.

İstanbul Ticaret Odasının Geçinme Endeksi son bir yıllık dönemde % 24.4 bir artış göstermektedir. İstanbul için hazırlanan geçinme endeksleri arasında en büyük artışı % 17.5 aynı dönem için Devlet İstatistik Enstitüsü Geçinme Endeksi vermektedir.

Ankara için hazırlanan endeksler arasında da büyük farklar mevcuttur. Devlet İstatistik Enstitüsünün hazırladığı iki endeks Ağustos 1973 ile Ağustos 1974 arasında (% 13.8) ve (% 19.6) artışlar göstermektedir.

Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinin Ankara Geçinme Endeksi ise aynı devre için (% 15.4) lük bir artış göstermektedir.

Geçinme Endekslerinin Geçerliliği:

Harcamalar değişik gelir gruplarında farklı oranlarda olmaktadır. Yüksek gelirlerde gıdaya yapılan harcamaların toplam harcamalar içindeki oranı düşmekte, buna mukabil kültür, ulaştırma, sağlık gibi harcamaların oranında belli bir artış görülmektedir.

1/ DİE, Ticaret Bakanlığı ve İstanbul Ticaret Odası Geçinme Endeksleri

Ülkemiz için hazırlanan "Harcamaların Yüzde Dağılımı" tablosuna göre, gıdaya ayrılan harcamalar alt gelir gruplarında toplam harcamaların % 60 ına yaklaşırken, aylık 3.000 lirayı aşan gelir grupları için % 20 civarındadır. Gıda harcamalarının genel ortalaması ise (% 38) olarak hesaplanmıştır.

Halbuki gıda harcamaları için Devlet İstatistik Enstitüsünün İstanbul Geçinme Endekslerinde vermiş olduğu ağırlık (% 49.4) Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinin (% 50.2) ve İstanbul Ticaret Odasının (% 53.4) tür.

(Tablo) da görüleceği gibi bu oranlar sadece en düşük gelir grubuna uymaktadır. 1000 lira aylık gelirin üstünde gelir gruplarında gıda harcamaları bu oranların çok altındadır.

Yukarıda verilen örnek ve benzerleri geçinme endekslerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığını belgelenmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsünün 11 il için hazırlamış olduğu tüketici fiyatları endekslerinin farklı sonuçlar vermesi beklenen bir husustur. Çünkü bölgeler arasında fiyat farklarına ek olarak endekslerin genel madde sayısı, madde gruplarının madde sayısı ve tartıları farklılıklar göstermektedir.

Ağustos 1973 ile Ağustos 1974 arasında 11 ilin geçinme endeksleri % 17.3 ile % 24.3 sınırları arasında artışlar göstermiştir. En düşük artış % 17.3 ile Eskişehir'de en yüksek artış da % 24.3 Adana'da ortaya çıkmıştır.

Beş ildeki artışlar oldukça ciddidir; Bu iller sırasıyla şunlardır:

Adana	% 24.3
Erzurum	% 24.0
Samsun	% 23.3
Antalya	% 22.2
Ordu	% 19.3

Altı ildeki fiyat artışları birbirlerine çok yakındır.

Bursa	% 18.5
Ankara	% 18.1
İzmir	% 18.1
İstanbul	% 17.6
Diyarbakır	% 17.5
Eskişehir	% 17.3

1968-1974 Döneminde en yüksek fiyat artışı gösteren iller şunlardır.

Samsun	231.3
Adana	229.4
Antalya	227.7
Erzurum	226.8
Diyarbakır	224.9
Bursa	223.1
İzmir	223.0
Ordu	221.1

Üç büyük ildeki fiyat artışları ise oldukça düşüktür

Ankara	212.2
Eskişehir	206.5
İstanbul	206.0

TABLO 44

YENİ TOPTAN EŞYA FIATLARI İNDEKSİLERİ
(1963 = 100)

	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
GENEL İNDEKS	100,5	106,5	110,8	117,2	119,7	125,5	135,8	161,5	184,3	216,6
TARIM ÜRÜNLERİ	99,0	107,5	112,3	116,5	119,7	128,0	138,9	164,6	190,0	242,1
SİNAİ ÜRÜNLERİ	101,8	106,0	110,2	116,0	117,5	121,1	131,7	153,9	170,7	185,0
MADEN KÖMÜRLERİ	102,0	103,9	106,2	127,2	137,6	144,9	145,9	202,5	260,5	271,9
MADEN CEVHERİ	99,0	99,0	106,4	112,1	115,2	117,8	123,1	195,5	239,5	255,2
HAVAGAZI	100,1	101,1	101,1	101,1	101,1	102,2	130,6	130,6	132,1	133,6
ELEKTRİK	100,0	100,0	100,0	152,9	152,9	152,9	152,9	220,0	284,9	331,8

İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ

Genel İndeks	101,8	106,0	110,2	116,0	117,5	121,1	131,7	153,9	170,7	185,0
Gıda Sanayi Ürünleri	101,2	105,7	111,7	122,4	126,0	128,3	140,6	164,2	190,2	209,0
İçki Sanayi Ürünleri	101,8	102,2	102,7	108,4	109,8	122,8	143,4	150,4	156,5	162,7
Tütün Sanayi Ürünleri	106,0	107,0	107,0	123,9	125,4	138,8	138,8	147,6	156,4	156,4
Dokuma ve Giyim Sanayi Ürn....	100,4	103,1	108,9	112,2	110,1	110,4	115,9	142,6	161,1	177,3
Ağaç Sanayi Ürünleri	91,7	102,8	116,5	115,6	129,9	141,1	156,5	178,2	242,3	276,0
Kâğıt ve Kirtasiye	100,9	105,0	105,2	106,0	106,7	114,4	123,4	154,8	177,1	176,6
Deri Sanayi Ürünleri	102,1	107,5	119,2	120,2	112,3	118,2	137,3	153,5	216,0	284,2
Kauçuk Sanayi Ürünleri	99,5	100,4	101,5	96,4	90,1	99,4	101,3	110,4	115,6	128,8
Kimya Sanayi Ürünleri	99,5	102,2	104,0	105,3	107,2	104,4	116,0	137,3	144,4	160,6
Petrol ve Kömür yan Ürn.	104,9	107,9	107,8	119,2	123,9	124,3	144,2	178,1	183,9	189,0
Kil, Cam, Çimento vb.	103,2	109,9	114,1	120,4	122,9	125,9	133,7	156,6	180,3	201,7
Esas Metal Sanayi Ürünleri ..	105,5	112,9	117,7	126,6	128,5	132,3	154,3	175,4	183,0	191,3
Madeni Eşya Sanayi Ürünleri..	102,8	108,6	113,5	116,8	119,1	128,7	136,2	141,7	159,5	178,4
Makina (Tarım) Sanayi Ürünleri	103,6	125,4	125,4	127,6	125,0	125,1	132,4	178,2	191,4	213,6
Elektrik Makina ve Aletleri .	102,1	105,2	113,2	118,7	121,3	127,9	133,1	150,5	161,5	171,0

NOT: Belirli Sınai Ürünlerin fiyatları Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından derlenmektedir.

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi

TABLO 45

YENİ TOPTAN EŞYA FIATLARI İNDEKSİLERİ
(1963 = 100)

	1 9 7 4											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GENEL İNDEKS	252,4	256,8	281,0	291,5	298,6	288,9						
TARIM ÜRÜNLERİ	294,1	301,8	305,5	324,4	337,0	311,0						
SİNAİ ÜRÜNLER	203,9	205,7	251,8	255,4	258,1	262,3						
MADEN KÖMÜRLERİ	274,1	274,1	274,1	274,1	274,1	274,1						
MADEN CEVHERLERİ	261,4	261,4	261,4	261,4	261,4	335,4						
ELEKTRİK	456,5	456,5	456,5	456,5	456,5	456,5						
HAVAGAZI	133,6	133,6	133,6	133,6	133,6	198,6						

İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ

Genel İndeks	203,9	205,7	251,8	255,4	258,1	262,3						
Gıda Sanayi Ürünleri	227,4	231,3	246,4	253,8	260,1	261,0						
İçki Sanayi Ürünleri	166,8	166,8	174,5	179,2	181,0	180,6						
Tütün Sanayi Ürünleri	156,4	156,4	156,4	156,4	156,4	156,4						
Dokuma ve Giyim Sanayi Ürn. .	197,7	198,4	267,4	268,5	269,2	277,7						
Ağaç Sanayi Ürünleri	273,3	287,3	292,3	279,8	270,8	270,9						
Kâğıt ve Kirtasiye	178,8	178,8	250,1	250,1	250,1	253,1						
Deri Sanayi Ürünleri	299,3	295,8	311,3	312,1	309,7	307,3						
Kauçuk Sanayi Ürünleri	145,1	146,3	146,3	146,6	148,8	148,8						
Kimya Sanayi Ürünleri	221,5	222,8	226,0	231,1	230,8	252,7						
Petrol ve Kömür Yan Ürünleri.	221,6	220,1	350,5	352,8	350,2	349,6						
Kil, Cam, Çimento vb.	205,4	206,0	263,8	265,9	267,2	267,6						
Esas Metal Sanayi Ürünleri ..	204,8	209,1	316,1	321,1	331,4	331,2						
Madeni Eşya Sanayi Ürünleri .	193,1	194,9	223,6	243,0	242,7	242,6						
Makina (Tarım) Sanayi Ürünleri	216,2	216,2	217,6	230,7	239,5	239,5						
Elektrik Makina ve Aletleri .	177,5	178,8	178,8	183,4	200,0	203,4						

NOT: Belirli Sınai Ürünleri fiyatları Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından derlenmektedir.

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi

TABLO 46
TOPTAN EŞYA (Eski Seri)
(Yıllık)

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
1966		7.6	11.0	19.4	27.5	47.8	74.4	110.1
1967			3.2	10.6	18.0	36.9	61.5	94.6
1968				7.2	14.5	32.7	56.6	88.6
1969					6.7	6.7	27.3	75.9
1970						15.9	36.8	64.8
1971							18.0	42.2
1972								20.5

TABLO 47
TOPTAN EŞYA (Yeni Seri)
(Yıllık)

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
1966		5.7	8.0	13.3	22.8	45.8	66.3	95.5
1967			2.1	7.1	15.9	37.8	57.3	84.8
1968				4.8	13.5	34.9	54.0	81.0
1969					8.2	28.7	46.9	72.6
1970						18.9	35.7	59.5
1971							14.1	34.1
1972								17.5

TABLO 48
HARCAMA VE GELİR GRUPLARINA
GÖRE DAĞILIM

Harcama Türü	Endeks Tartışı	Genel	Gelir Grubu						
			-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001-2500	2501-3000	3000-
GIDA	49.41	38.31	59.64	52.57	41.00	35.79	31.19	32.13	20.71
KONUT	21.49	19.66	20.03	18.85	22.22	19.73	17.96	27.39	16.09
EV ESYASI	6.06	6.22	2.99	4.02	7.70	7.21	4.46	6.01	8.04
GIYİM	11.77	12.45	6.13	11.00	11.45	14.39	19.44	10.39	12.72
SAĞLIK	3.88	4.60	3.18	3.32	4.11	4.30	3.19	3.33	8.19
ULAŞTIRMA	4.76	5.30	3.65	4.17	4.92	5.84	5.70	6.13	6.57
KÜLTÜR	2.62	4.08	1.33	2.03	3.01	4.39	7.28	4.04	6.67
DİĞER	-	9.38	3.05	4.04	5.59	8.35	10.78	10.58	21.01

TABLO 49

İSTANBUL VE ANKARA İÇİN ÇEŞİTLİ KURULUŞLARIN
GEÇİNME ENDEKSLERİNDE AĞIRLIKLAR (%)

İSTANBUL

	Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi	İstanbul Ticaret Odası	Devlet İsta- tistik Enstitüsü
GIDA	50.164	53.364	49.408
KONUT	14.715	14.927	21.486
AYDINLATMA ISITMA	6.896	5.738	6.065
GIYİM	13.600	14.978	11.771
DİĞER	14.625	10.993	11.270

ANKARA

	Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi	D.İ.E (1958 = 100)	D.İ.E (1968 = 100)
GIDA	47.742	40.635	47.767
KONUT	19.043	29.858	18.911
AYDINLATMA ISITMA	7.291		6.668
GIYİM	12.546	15.331	14.914
DİĞER	13.378	14.176	11.740

TABLO 50

İSTANBUL VE ANKARA GEÇİNME ENDEKSLERİ
YILLIK YÜZDE ARTIŞLARI

	1972/71	1973/72	1974/73
A. İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSLERİ			
1. Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi (1963=100)	12.1	12.0	25.3
2. Devlet İstatistik Enstitüsü (1963=100)	9.7	17.8	17.5
3. İstanbul Ticaret Odası (1963=100)	12.4	13.8	24.4
B. ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ			
1. Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi (1963=100)	11.5	15.1	15.4
2. Devlet İstatistik Enstitüsü (1963=100)	7.2	25.0	13.8
3. Devlet İstatistik Enstitüsü (1958=100)	12.7	17.9	19.6

TABLO 51
GEÇİNME ENDEKSİLERİ

TİCARET BAKANLIĞI KONJONKTÜR DAİRESİ (1963=100)	1971 Ağustos (1)	1972 Ağustos (2)	1973 Ağustos (3)	1974 Ağustos (4)	(2)/(1)	(3)/(2)	(4)/(3)
İSTANBUL							
Genel	194.4	218.0	244.1	306.4	12.1	12.0	25.5
Gıda	188.6	218.4	246.8	298.9	15.8	13.0	21.1
Aydınlatma							
Isıtma	229.9	242.5	242.6	337.6	5.5	-	39.2
Giyim	183.9	198.2	236.9	315.1	7.8	19.5	33.0
Diğer	224.5	229.7	243.0	929.3	2.3	5.8	35.5
ANKARA							
Genel	190.0	211.8	243.8	281.4	11.5	15.1	15.4
Gıda	180.4	204.8	232.9	265.5	13.5	17.7	14.0
Aydınlatma							
Isıtma	225.7	234.1	281.4	313.6	3.7	20.2	11.4
Giyim	217.9	231.4	257.6	302.5	6.2	11.3	17.4
Diğer	187.8	211.0	259.5	317.7	12.3	23.0	22.4
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (1968=100)							
İSTANBUL							
Genel	135.5	148.7	175.2	206.0	9.7	17.8	17.5
Gıda	132.8	149.1	194.5	226.3	12.0	30.4	16.3
Konut	122.5	127.5	127.3	144.7	4.1	-0.2	13.7
Giyim	146.1	169.9	193.4	226.4	16.3	13.8	17.1
ANKARA							
Genel	139.2	149.2	186.5	212.2	7.2	25.0	13.8
Gıda	137.2	148.1	194.1	222.7	7.9	31.1	14.7
Konut	146.2	147.1	149.1	159.7	0.6	1.4	7.1
Giyim	140.3	158.8	195.7	244.7	13.2	23.2	27.5
ANKARA (1958=100)							
Genel	217.0	244.6	288.3	344.8	12.7	17.9	19.6
Gıda	228.2	257.0	307.5	375.3	12.6	19.6	22.0
Giyim	187.9	222.0	282.0	339.6	18.1	27.0	20.4
Ev Hamamı	188.5	220.4	245.2	302.4	16.9	11.2	23.3
Diğer	270.5	279.6	321.5	342.9	3.4	15.0	6.7
İSTANBUL TİCARET ODASI (1963=100)							
Genel	171.0	192.2	218.7	272.0	12.4	13.8	24.4
Gıda	170.3	196.8	232.2	283.0	15.6	18.0	21.9
Isıtma ve							
Aydınlatma	210.2	225.6	225.6	348.2	7.3	-	54.3
Giyim	150.3	166.9	198.0	265.3	11.0	18.6	34.0
Konut	180.1	200.6	248.7	244.1	11.4	9.0	11.6
Diğer	169.6	176.2	178.0	225.7	3.9	1.0	26.7